

Brabant investeert in de toekomst

**Werkboek Investeringsstrategie Agenda van Brabant
t.b.v. de Statendag d.d. 17 september 2010**

www.brabant.nl

Want we doen het natuurlijk voor Ons Brabant

Provincie Noord-Brabant

Postadres

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch

Telefoon

(073) 681 28 12

E-mail

info@brabant.nl

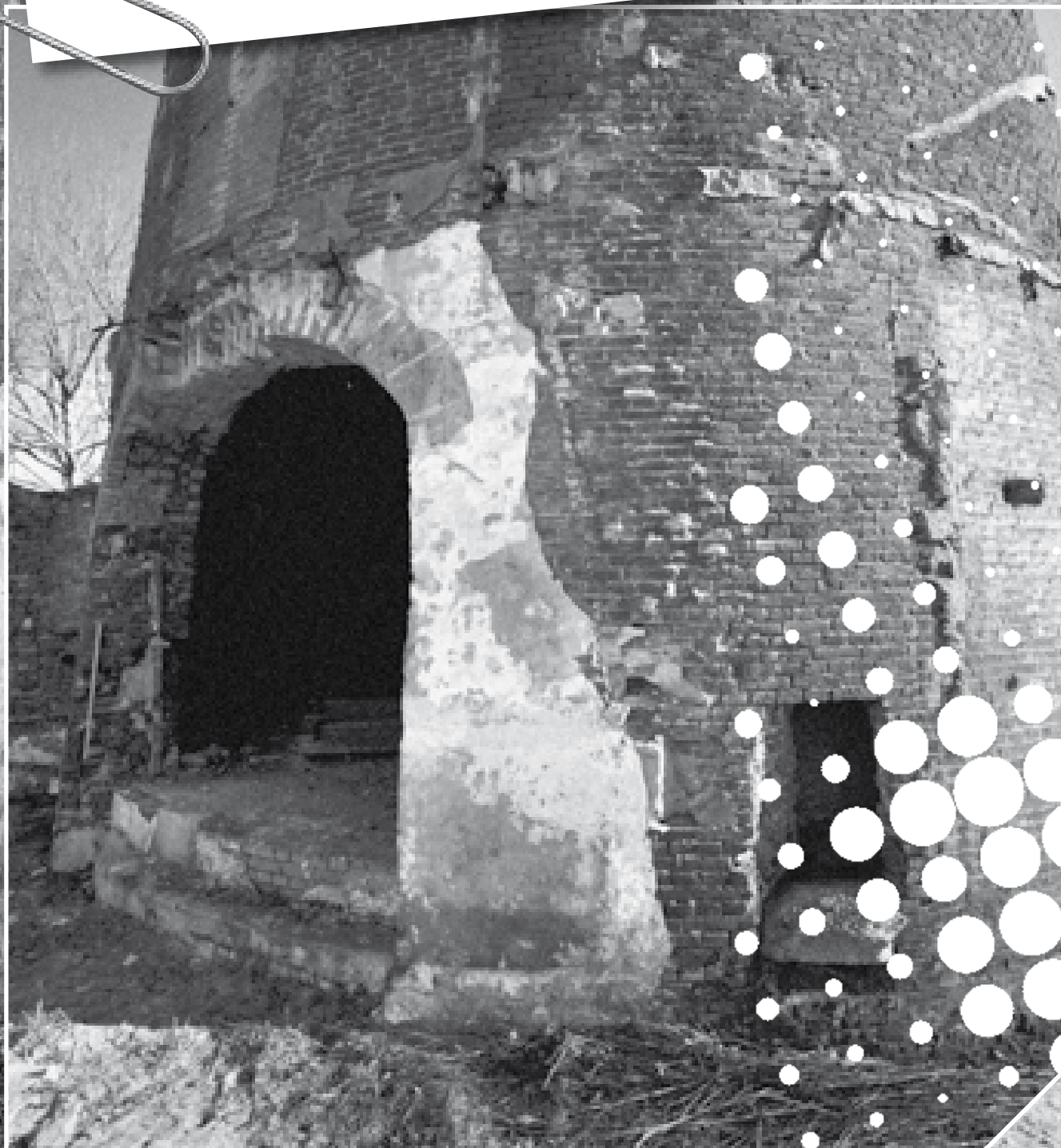
Agenda van Brabant

Werkboek investeringsstrategie

Brabant investeert in de toekomst

Statendag 17 september 2010, Vught

Ten Geleide

Geachte Statenleden,

In de Agenda van Brabant; traditie en technologie, hebben we de lijnen uitgezet voor de toekomst van ons Brabant. De Agenda van Brabant geeft niet alleen de buitenwacht, maar ook onszelf richting. Bijvoorbeeld bij het maken van keuzes in ons takenpakket en de rollen die we als provincie vervullen. Voor de toekomst van Brabant is de inzet op kennis en innovatie essentieel. Het is onze ambitie om tot de top van Europese kennis- en innovatieregio's te (blijven) behoren. Dat gaat niet zonder, soms pijnlijke, wrijvingen in het economisch bestel, zoals de recente ontwikkelingen in Oss laten zien. Regio's zullen elkaar in de toekomst steeds vaker op kwaliteit van kennis, onderzoek en ondernemerschap beconcurreren. Om burgers en bedrijven te boeien en talenten te binden is een vitale en kwalitatief hoogwaardige leefomgeving cruciaal. De inzet van de provincie is er op gericht het vestigings- en leefklimaat van Brabant duurzaam te versterken.

Met de vervreemding van de aandelen van Essent heeft de provincie de mogelijkheid om structuurversterkend te investeren in het vestigings- en leefklimaat van Brabant. Onder het motto "Brabant investeert in de toekomst" starten we een uniek en eenmalig investeringstraject. Op een bijzonder moment in de geschiedenis kan de provincie het verschil maken voor toekomstige generaties Brabanders. Om de bijzondere status van de investeringsstrategie te borgen, is het belangrijk dat de investeringsvoorstellen gekoppeld zijn aan een afwegingskader. Graag willen wij in een open discussie met u het doel, de reikwijdte en inhoudelijke 'kleuring' van het afwegingskader bespreken. Daarnaast hebben wij een voorzet gedaan voor investeringsopties, die onderdeel kunnen vormen van een eerste tranche investeringen. Ook deze willen wij graag met u bespreken.

Ten behoeve van deze gedachtenwisseling hebben wij dit werkboek samengesteld, zoals wij dat ook ten behoeve van de Statendag op 12 februari 2010 hebben gedaan. Deels zijn het vingeroefeningen, deels treft u meer concrete uitwerkingen aan. De oriënterende bespreking van de investeringsstrategie vormt input voor een uiteindelijk op te stellen Statenvoorstel, wat wij u in het najaar zullen aanbieden. De Statendag vormt een belangrijke stap op weg naar dat voorstel.

Wij hopen oprecht dat u de Statendag zult gebruiken om langs deze route te komen goed doordachte voorstellen. Er is daarbij voor u alle ruimte tot het geven van richting en nadere invulling. Wij vertrouwen erop dat de Statendag, net als op 12 februari jl., een vruchtbare en inspirerende bijeenkomst zal zijn.

Namens het college van Gedeputeerde Staten,

voorzitter,
prof.dr. W.B.H.J. van de Donk

secretaris,
drs. W.G.H.M. Rutten

Inhoud

Samenvatting	6
Inleiding	7
Kaders	7
Financiering	7
Investeringsopties	7
Volg	7
1 Routeplanner	8
1.1 Achtergrond	9
1.2 Eerste tranche investeringen	9
1.3 Richtingaanwijzer	9
2 Agenda van Brabant: een terugblik	10
2.1 Aanleiding	11
2.2 Profiel van de provincie	11
2.3 Ombuigen en investeren	12
3 Investeringsstrategie: doel, domein en kaders	14
3.1 Structuurversterking	15
3.2 Investeringsdomeinen	15
3.3 Financieel kader Investeringsstrategie	16
4 Uitwerking Investeringsstrategie	18
4.1 Borgen van unieke status	19
4.2 Afwegingskader	19
4.3 Leren van Brabant en elders	21
4.4 Factsheet	27
5 Investeringsvoorstellen	30
5.1 Inleiding	31
5.2 Investeringsagenda voor de provincie	31
5.3 Motivatie investeringsopties	32
5.4 Bereikbaar regio	35
5.5 Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid	43
5.6 Leefklimaat: topvoorzieningen	53
5.7 Leefklimaat: topvoorzieningen	60
5.8 Brabants mozaïek	66
5.9 Natuur en landschap	74
6 Verder op weg: het vervolg van de route	82
6.1 Uitwerking en besluitvorming eerste tranche	83
6.2 Uitwerking in programma's	83
6.3 Vervolgtranche	83
6.4 Monitoren	84
Bijlagen: persoonlijk werkblad	86

Samenvatting

Inleiding

In het werkboek Investeringsstrategie heeft Gedeputeerde Staten ter voorbereiding van de Statendag op 17 september voor Provinciale Staten de afwegingskaders voor investeringen nader uitgewerkt. Tevens zijn mogelijke voorstellen aangereikt voor investeringsopties, die hun beslag kunnen krijgen in een eerste investeringstranche. Doel van de Statendag is om zowel de kaders als de ideeën van Gedeputeerde Staten voor investeringsopties met Provinciale Staten te bespreken. De Statendag heeft zowel een opiniërend als een verkennend karakter.

Kaders

Doel van de investeringsstrategie is om te komen tot structuurversterking op een aantal onderscheidende onderdelen van de Brabantse kennis- en innovatieregio. Vestigings- en leefklimaat staan daarbij centraal. Om de kwaliteit en toegevoegde waarde van de provinciale investeringen te borgen wordt een aantal inhoudelijke criteria gehanteerd. Er wordt hierbij actief gebruik gemaakt van (reeds opgedane) ervaringen met investeringsstrategieën in Brabant en elders.

Financiering

Gedeputeerde Staten willen uitgaan van de ('zekere') inkomsten uit de verkoop van de aandelen Essent. Dit betekent dat ca. € 700 mln voor de investeringsagenda beschikbaar is. Voorgesteld wordt om, uitgaande van deze inkomsten, de investeringsagenda te verdelen in twee investeringstranches van ongeveer € 300 tot € 350 mln. Binnen de investeringstranches zullen programma's worden uitgewerkt met een omvang van minimaal € 25 mln en maximaal € 100 mln.

De besluitvorming rond de eerste investeringstranche zal in deze bestuursperiode, 2007-2011, plaatsvinden. De besluitvorming rond de tweede investeringstranche staat gepland voor de volgende bestuursperiode.

Investeringsopties

Het voorstel voor een eerste tranche investeringen, verdeeld over de vijf investeringsdomeinen, is weer gegeven in onderstaand schema. Het investeringsdomein 'De bereikbare regio' is niet uitgewerkt in een programma, maar in de vorm van een Mobiliteitsfonds.

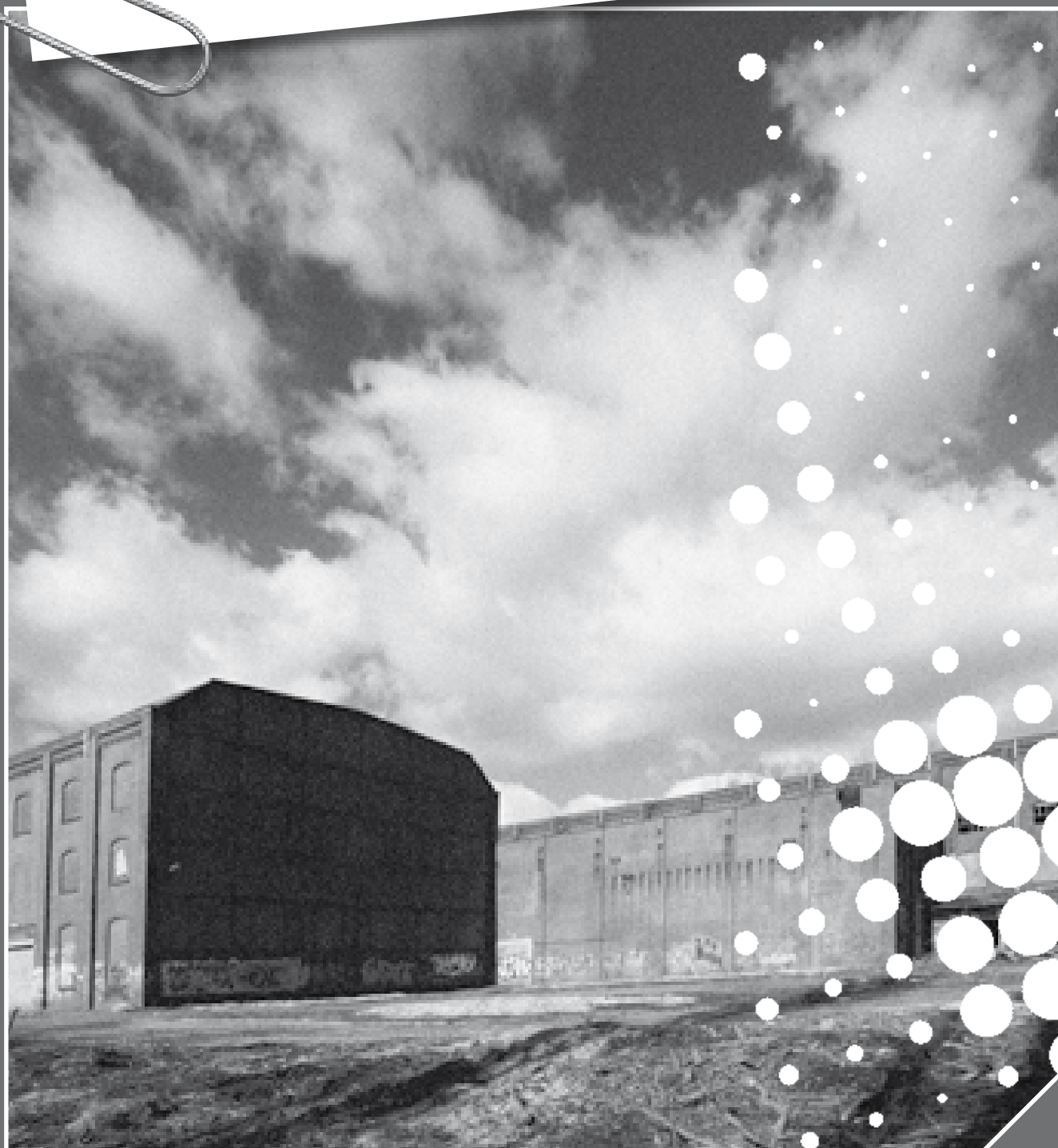
Investeringsdomeinen	Programma's
Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid	• Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid
Leefklimaat topvoorzieningen	• De Kunst van het Samen Leven (BCH 2018) • Versterken sportinfrastructuur (OP 2028)
De bereikbare regio	• <i>Geen programma, maar fondsvorming</i>
Brabants mozaïek	• Grootchalige cultuurhistorische complexen
Natuur en landschap	• Landschappen van allure

Vervolg

Na de Statendag worden, op basis van de discussie, de besproken opties in meer concrete voorstellen uitgewerkt en ter besluitvorming aan PS voorgelegd. Tijdens de Statendag is voor PS alle ruimte tot het geven van richting en nadere invulling van de kaders en investeringsopties. Het werkboek bevat de noodzakelijke ingrediënten om de discussie tijdens de Statendag zo optimaal mogelijk te faciliteren.

WERKBOEK

1 Route-planner

1.1 Achtergrond

Tijdens de discussie in 2009 over de vervreemding van de aandelen Essent heeft het College van Gedeputeerde Staten in nauw overleg met Provinciale Staten het initiatief genomen om de gedachtevorming over een duurzame besteding van deze eenmalige publieke middelen op te starten. Een uitvloeisel van deze gedachtevorming vormde het essay "De Essentie van Kennis". Dit essay is door Provinciale Staten besproken op 24 april 2009 (Statenvoorstel 18/09 A). In het essay zijn de eerste contouren ontwikkeld voor het nemen van provinciale investeringen om de welvaartsontwikkeling en internationale concurrentiepositie van Brabant op lange termijn te kunnen versterken.

De Essentie van Kennis

De toekomst van Brabant als topkennis-regio ligt besloten in een combinatie van het goede Brabantse leven temidden van internationale netwerken, economische concurrentie- en innovatiekracht; een slimme verbinding van regionale kernwaarden met een wereldwijde georiënteerde dynamiek, van traditie en moderniteit. Het beeld dat zich daarbij opdringt is dat van Brabant als een uitgestrekt metropolitaan campuslandschap, een duurzame proeftuin voor kennis, innovatie en creativiteit, een combinatie van high tech, high touch en high green, van Brainport en Brabants Bont.

Medio 2009 is in het kader van de afronding van de kerntakendiscussie en de noodzakelijke ombuigingen een pas op de plaats gemaakt met de uitwerking van de investeringsstrategie. Besloten is om de investeringsstrategie integraal onderdeel uit te laten maken van het traject 'Agenda van Brabant'. Onder de noemer "Agenda van Brabant" zijn vervolgens voorstellen gedaan om te komen tot een provincie met een helder profiel en een eigentijds takenpakket. Een nieuw, scherper profiel ontstaat alleen als helder is waar de provincie voor staat, welke rol ze vervult (zowel binnen Noord-Brabant, als daarbuiten) en met welke agenda ze zich profileert. Dit heeft geleid tot een focus op kerntaken en rollen.

De Agenda van Brabant is enerzijds het handvat geweest voor de noodzakelijke structurele bezuinigingen, ander-

zijds is het ook uitgangspunt voor de eerder aangekondigde eenmalige investeringen. De investeringen dienen aan te sluiten bij de doelstellingen en ambitie van de Agenda van Brabant en het nieuwe profiel van de provincie. Onze visie op de besteding van de investeringsmiddelen hebben wij uiteen gezet in de investeringsstrategie "Brabant investeert in de toekomst" die onderdeel uitmaakt van de Agenda van Brabant. Het unieke karakter van de ontstane financiële ruimte, onderstreept het belang dat PS en GS er samen voor staan om op een goede wijze uitvoering te geven aan de investeringsstrategie. Daarbij past een werkbaar afsprakenkader, dat toekomstbestendig is en recht doet aan de te bereiken ambitie en doelstellingen.

1.2 Eerste tranche investeringen

Met de vaststelling van de Agenda van Brabant (Statenvoorstel 29/10) d.d. 11 juni jl. is door PS uitgesproken dat zij nadrukkelijk betrokken willen zijn bij de uitwerking van de investeringsstrategie.

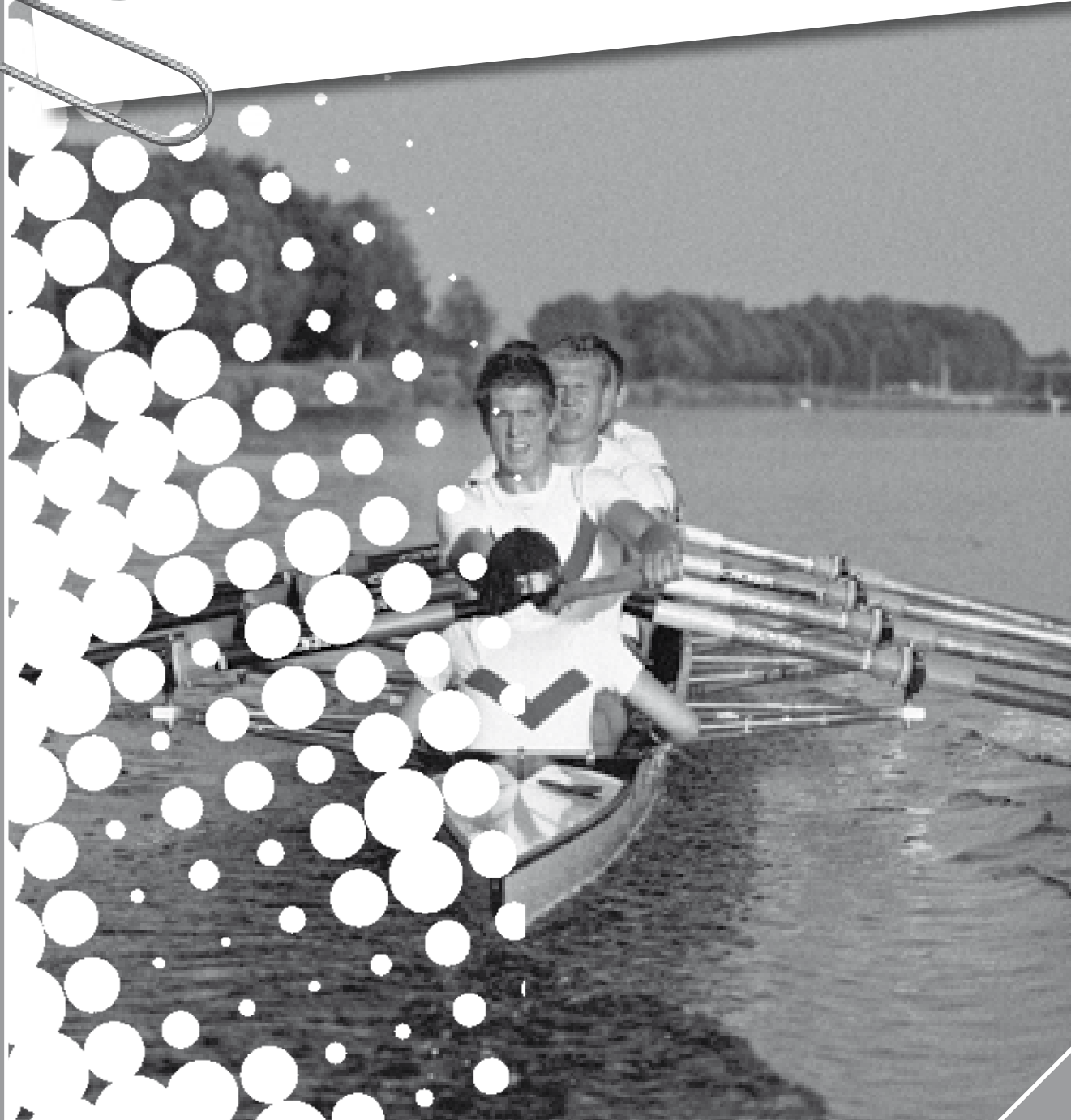
Tijdens de Statendag d.d. 17 september gaan wij daarom – mede aan de hand van dit werkboek – in opiniërende en verkennende zin met elkaar van gedachten wisselen over de Investeringsstrategie, in het bijzonder de kaders en criteria en de mogelijkheden voor een eerste tranche investeringspakket. Het voorstel is om besluiten over eventuele volgende investeringstranches na de verkiezingen van Provinciale Staten (maart 2011) te nemen.

1.3 Richtingaanwijzer

Dit werkboek is bedoeld ter voorbereiding op de Statendag van 17 september. Het bevat achtergronden van een richting voor de investeringsstrategie. Maar nadrukkelijk is er ook ruimte opgenomen voor eigen notities om de eigen meningsvorming te ondersteunen.

Allereerst vindt u in hoofdstuk 2 en 3 een korte terugblik op de Agenda van Brabant. In hoofdstuk 2 vindt u informatie over de Agenda van Brabant. Deze vormt het perspectief van waaruit wij invulling geven aan de investeringsstrategie. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 nader ingegaan op de Investeringsstrategie zoals die is opgenomen in de Agenda van Brabant. In hoofdstuk 4 worden de criteria toegelicht waaraan investeringen zouden moeten voldoen. Vervolgens volgen in hoofdstuk 5 voorstellen voor de eerste tranche investeringen, met best practices als voorbeelden. Per onderwerp wordt een toelichting gegeven en vervolgens wordt aan de hand van een overzicht aangegeven in hoeverre het voorstel aansluit bij de Agenda van Brabant en de criteria van de Investeringsstrategie. In hoofdstuk 6 wordt een aanpak voor de langere termijn geschetst.

2 Agenda van Brabant: een terugblik

2.1 Aanleiding

Vertrekpunt voor mogelijke investeringen is de "Agenda van Brabant" (Statenvoorstel 29/10), die PS op 11 juni jl. hebben vastgesteld. Dit Statenvoorstel bestaat uit drie onderdelen:

- Agenda van Brabant; traditie en technologie;
- Afronding takendiscussie; profielversterkend ombuigen;
- Investeringsstrategie; Brabant investeert in de toekomst.

Het nieuwe profiel (invulling van rollen en taken) van de provincie, zoals beschreven in de "Agenda van Brabant; traditie en technologie" is het uitgangspunt voor de noodzakelijke ombuigingen en duurzame investeringen. Er was behoefte aan een nieuw profiel omdat de positie van provincies als middenbestuur in een ander licht staat dan een aantal jaren geleden. De taken van de provincie zijn minder vanzelfsprekend dan voorheen en onze financiële positie staat onder druk, onder andere door uitnamen uit het Provinciefonds. Er is behoefte aan duidelijke verhoudingen en spelregels tussen overheden onderling. Daarom hebben we kritisch gekeken naar onze taken en rollen.

2.2 Profiel van de provincie

Met de Agenda van Brabant geven we richting, vanuit de idee dat we als provincie een belangrijke taak hebben in de positionering van de regio in de mondiale netwerk-economie en het versterken van het Noord-Brabantse concurrentievermogen. De inzet is helder: vanuit onze kracht willen we bij de Europese top van kennis- en innovatieregio's blijven behoren. Dat vraagt om een sociaal veerkrachtige, ecologisch efficiënte en economisch sterke regio. Essentieel is de inzet op kennis en innovatie voor de toekomst van Noord-Brabant. Niet alleen om een zuiniger gebruik van energie en grondstoffen te bevorderen, maar ook slimmer werken te bevorderen: meer doen in Brabant met minder mensen.

De belangrijkste kansen en uitdagingen liggen in de combinatie van Brabantse tradities met technologische vernieuwing. Om welvaart en welzijn in Noord-Brabant duurzaam te garanderen, en een duurzame regionale ontwikkeling te stimuleren, is het onder meer onze ambitie om tot de top van de (industriële) kennis- en innovatieregio's in Europa te blijven behoren. De uitgangssituatie van Noord-Brabant is op zichzelf genomen goed te noemen. In Noord-Brabant is economische groei continu gecombineerd met sociale, culturele

en ecologische doelstellingen. Brabant is 'in balans' en bezit veel mogelijkheden voor een mooie toekomst. Maar dan moet zij wel de kansen benutten en de uitdagingen het hoofd bieden. Uit analyse blijkt dat Noord-Brabant een aantal sterke punten heeft waarop kan worden voortgebouwd, zowel economisch (pieken, ligging), ecologisch (diversiteit landschappen en natuur) als sociaal-cultureel (gemeenschapszin, informele netwerken). Daarnaast zijn er ook elementen die in internationaal perspectief zwakker zijn, zoals bijvoorbeeld de conjunctuurgevoeligheid, de internationale bereikbaarheid en het aanbod van topvoorzieningen.

Op basis van de Agenda voor Brabant is vervolgens gekeken naar de agenda voor de provincie. De agenda voor de provincie Noord-Brabant identificeert die opgaven binnen het geheel aan hoofdopgaven voor de regio Brabant, die ook daadwerkelijk tot de rol en verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Brabant als middenbestuur behoren.

Dat heeft geresulteerd in een aangescherpt provinciaal profiel. De provincie Noord-Brabant concentreert zich binnen dit profiel op het ruimtelijk-economische domein, met een focus op het vestigings- en leefklimaat van Brabant, in het licht van het streven naar een complete kennis- en innovatieregio.

Wij hebben de volgende kerntaken onderscheiden:

- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (waaronder water- en plattelandsbeleid, milieu, energie en klimaat);
- bereikbaarheid van de regio;
- regionaal economisch beleid;
- cultuur.

In de huidige netwerksamenleving kunnen maatschappelijke vraagstukken vrijwel nooit door overheden zelfstandig worden opgelost; partnerschappen zijn noodzakelijk. Het gaat om slim schakelen tussen overheden, markt en maatschappelijke organisaties. Daarnaast moeten we als Noord-Brabant aanhaken op Europees en landelijk beleid. Het Brabantse beleid en speelveld kunnen niet los worden gezien van haar internationale context. Daarbij is het zaak extra scherp te zijn op de rol die de provincie kan vervullen. Wij onderscheiden, op basis van de uitgangspunten van de PS-Stuurgroep Kerntaken, drie kernrollen:

- Gebiedsautoriteit: de provincie is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de regio Brabant (als geheel of delen van Brabant);

WERKBOEK

WERKBOEK

- Opdrachtgever voor de uitvoering: de provincie is opdrachtgever voor de uitvoering van provinciale wettelijke taken en bovenlokale opgaven;
- Systeemtoezichthouder en kwaliteitsbewaker: naast een adequate uitvoering van haar wettelijke toezichtstaken, is de provincie verantwoordelijk voor de kwaliteit van het openbaar bestuur in Noord-Brabant.

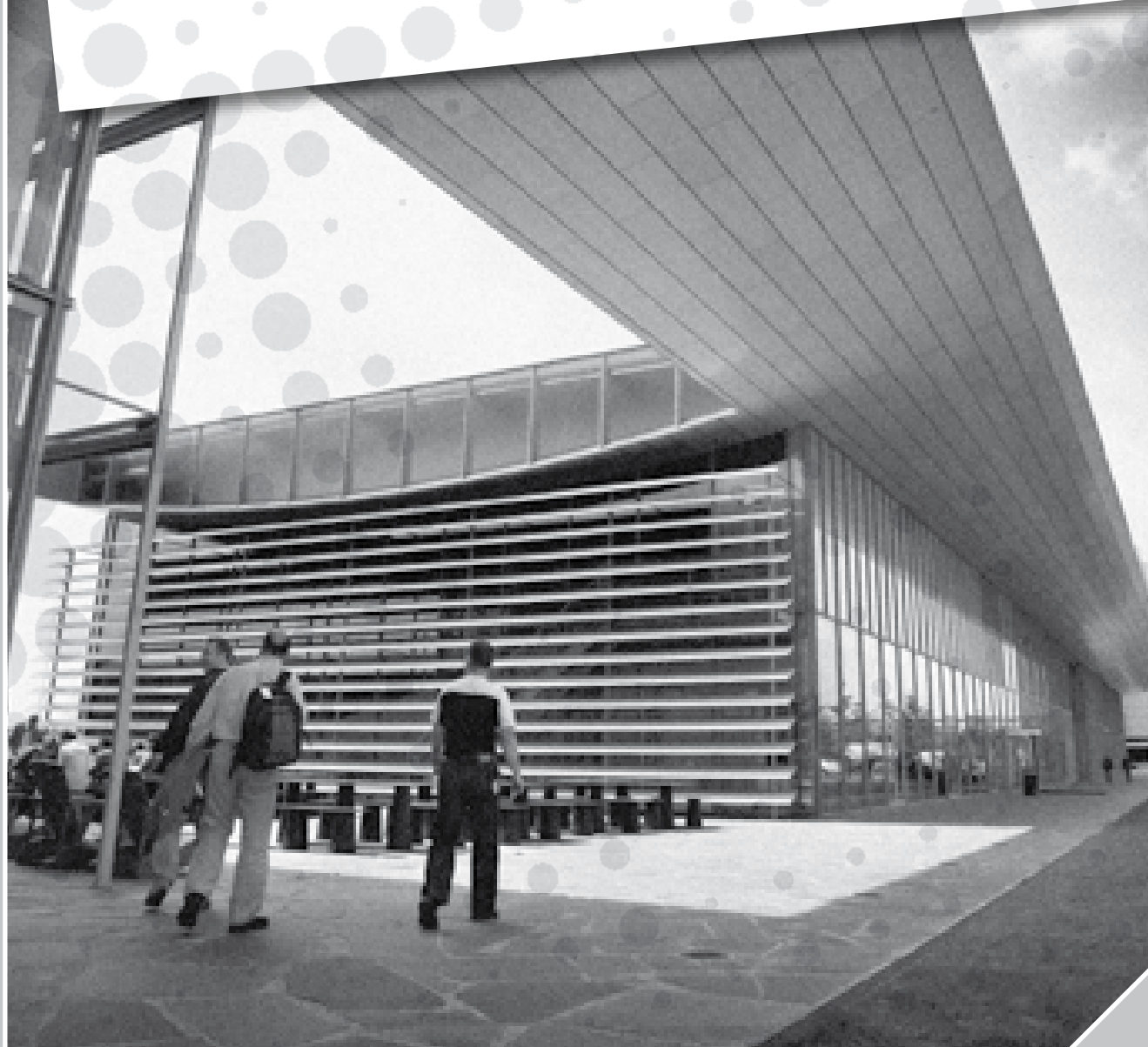
Wij richten ons alleen op die bovenlokale en/of (boven)regionale opgaven waar wij vanuit ons provinciaal belang probleem eigenaar zijn en waarbij de toegevoegde waarde van de provincie duidelijk aantoonbaar is.

2.3 Ombuigen en investeren

Het nieuwe profiel van de provincie is richtinggevend geweest voor de noodzakelijke ombuigingen van € 75 miljoen. Op 11 juni jl. is door PS invulling gegeven aan deze bezuinigingsopgave. Naast deze ombuigingen, is het nieuwe profiel ook uitgangspunt voor duurzame investeringen in de toekomst van Brabant. De hoofdlijnen van deze Investeringsstrategie "Brabant investeert in de toekomst" zijn eveneens op 11 juni jl. vastgesteld. In de volgende hoofdstukken wordt de strategie verder uitgewerkt.

3 Investeringsstrategie: doel, domeinen en kaders

3.1 Structuurversterking

Met de verkoop van de aandelen Essent zijn middelen vrijgekomen die voor een groot gedeelte zijn opgebracht door de Brabanders. Daarom is het belangrijk om deze middelen aan te wenden ten bate van de toekomst van Brabant en de Brabanders. Het gaat om lange termijn maatschappelijke investeringen ten behoeve van de structuurversterking van het sociaal-culturele, ecologische en economische kapitaal van onze regio. Om welvaart en welzijn voor Brabant te garanderen is structuurversterking van het bijzondere vestigings- en leefklimaat noodzakelijk. Dat vraagt om een gerichte investeringsstrategie. Investeringen op onderscheidende kwaliteiten van de regio zijn nodig wil Brabant tot de top van de (industriële) kennis- en innovatieregio's in Europa blijven behoren. Samenhangende investeringen op een vijftal investeringsdomeinen met een brede maatschappelijke multiplier, kunnen de beoogde structuurversterking tot stand brengen.

Afwijkend van de 'reguliere' provinciale middelen, is het investeringsprogramma gericht op de versterking van de onderscheidende kwaliteiten van onze regio. De provincie geeft met behulp van het investeringsprogramma sturing op de ontwikkeling van de omgevingskwaliteit van Noord-Brabant, passend bij het aangescherpte provincieprofiel en onze rol als gebiedsautoriteit op het ruimtelijk-economisch domein. Het gaat daarbij om diverse aspecten van de Brabantse omgevingskwaliteit, zoals bereikbaarheid, topvoorzieningen, natuur en landschap. Als provincie regisseren we zodoende de voorwaarden voor een concurrerend vestigings- en leefklimaat.

3.2 Investeringsdomeinen

Provinciale Staten hebben vijf investeringsdomeinen vastgesteld. Investeringsdomeinen die niet alleen stuk voor stuk hun eigen integrerende samenhang hebben, maar waartussen ook diverse kruisverbanden bestaan. Deze investeringsdomeinen volgen logischerwijs uit de Agenda van Brabant en het daarin voorgestelde profiel van de provincie.

Vijf investeringsdomeinen

- **Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid;**
- **De bereikbare regio;**
- **Leefklimaat: topvoorzieningen;**
- **Brabants mozaïek;**
- **Natuur en landschap.**

Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid

De ambitie van de Agenda van Brabant is er op gericht bij de top van de (industriële) kennis- en innovatieregio's in Europa te (blijven) behoren. Daarbij hoort een publiek innovatiebeleid, gericht op versterking van de innovatie, creativiteit en het Brabantse ondernemerschap. Het stimuleren en ondersteunen van valorisatie van kennis is noodzakelijk om de ambitie van de Agenda van Brabant waar te kunnen maken. Dit past bij de kerntaken van de provincie. De provincie is bij uitstek geëquipeerd om regionaal economisch beleid vorm te geven in nauwe samenwerking met de grote steden, het Brabants bedrijfsleven en de Brabantse onderwijs- en kennisinstellingen.

De bereikbare regio

Naast het innovatieve vermogen vormt bereikbaarheid een van de meest bepalende factoren achter een succesvolle regionale economie. Dat geldt in het bijzonder voor Noord-Brabant, met haar sterke logistieke sector, internationale oriëntatie en strategische ligging tussen Randstad, Vlaamse Ruit, Ruhrgebied en de havens van Rotterdam en Antwerpen. De focus in dit investeringsdomein is er op gericht de (inter)nationale en intra-regionale bereikbaarheid van de regio te optimaliseren. Daarbij staat niet de auto centraal, maar wordt de kracht van alle modaliteiten optimaal benut. De kern van de aanpak is een optimaal functionerend infrastructuurnetwerk (buis, weg, spoor, water, lucht) voor personen- en goederenvervoer.

Leefklimaat: topvoorzieningen

Een goed leefklimaat hangt nauw samen met de kwaliteit van de sociale en culturele leefomgeving. Een goede sportieve en culturele infrastructuur zorgt – naast het bevorderen van de maatschappelijke binding – voor

een bruisende omgeving. Topvoorzieningen op het gebied van sport en cultuur zijn onderscheidende criteria die de internationale uitstraling en aantrekkingskracht en daarmee de concurrentiepositie van Noord-Brabant vergroten.

Brabants mozaïek

Van belang is tevens het bijzondere woon- en leefmilieu in de regio. De aantrekkingskracht van de Brabantse steden, dorpen en het platteland is belangrijk voor zowel de Brabanders zelf als voor bezoekers van buiten. Het fijnmazig mozaïek van stad en land in Brabant biedt voldoende aanknopingspunten voor de veranderde ruimtelijkeconomische opgave in het licht van de Agenda van Brabant. De stad en het landschap zijn altijd binnen handbereik en omgekeerd. Het mozaïek moet worden behouden en verder ontwikkeld. Dit doen we door de historisch gelaagde identiteit van stad en land leidend te laten zijn voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

Natuur en landschap

Tegenover de hoogstedelijke cultuur en concentraties van voorzieningen bieden de hoogwaardige groen-blauw structuren van Noord-Brabant een landschappelijke omgeving dat op complementaire wijze denk- en leefruimte biedt aan Brabanders en mensen van buiten Brabant. Brabanders zijn erg gehecht aan de landelijke 'contramal' die tegenwicht biedt aan de hectiek van alledag in de stad. Daar hoort een robuuste groenstructuur en een vitaal landschap bij. Daarbij gaat het niet alleen om een gerichtheid op alleen natuur, maar op de Brabantse landschapsonwikkeling als geheel.

3.3 Financieel kader Investeringsstrategie

Investeringsagendaportefeuille

Om de € 1 miljard benodigd voor de realisatie van de hier gepresenteerde investeringsagenda op te bouwen, wordt een investeringsagendaportefeuille ingericht en beheerd. De investeringsagendaportefeuille wordt gevoed vanuit de volgende componenten:

- Directe opbrengsten uit de verkoop van de aandelen Essent
- Rente en aflossingen van aangeschafte obligaties
- Opbrengsten uit de escrows¹ die voortvloeien uit de verkoop van de aandelen Essent

¹ Achtergehouden middelen die dienen als risicoafdekking voor eventuele (bijvoorbeeld belastingtechnische of milieu-gerelateerde) claims. 2015 is het uiterlijke moment waarop

- Opbrengst uit het aandeelhouderschap EPZ (EBD)²: verkoop van dit bedrijf of de jaarlijkse dividenden daarop

De portefeuille wordt niet in stand gehouden, maar dient uitsluitend ter financiering van de investeringsagenda. De obligaties in deze portefeuille worden niet tussentijds verkocht, maar blijven in de portefeuille tot het einde van de looptijd. De investeringsagenda wordt nominaal gecompenseerd: er is dus geen correctie voor inflatie. Het deel van de vrijvallende beleggingen dat niet direct nodig is in de investeringsagenda wordt herbelegd in de portefeuille. De kredietwaardige beleggingen in deze portefeuille kennen een laag risicoprofiel. De uiteindelijke beschikbaarheid van € 1 miljard voor de investeringsagenda is, ondanks het lage risicoprofiel van de beleggingen, onzeker:

- Zekere inkomsten van 490 miljoen euro opgebouwd uit 370 miljoen euro aan obligatie beleggingen plus het rendement hierop.
- Redelijk zekere inkomsten van 160 miljoen euro opgebouwd uit de vrijval van de escrow van 134 miljoen euro plus het rendement hierop. Indachtig eventuele mogelijke claims, is in de opbouw van de portefeuille veiligheidshalve rekening gehouden met 50% vrijval van de escrows. Het risico van een eventuele lagere ontvangst als gevolg van claims wordt afgewenteld op de investeringsagenda. Overigens is er ook een positief risico: als er geen claims worden ingediend (zoals tot nu toe het geval is), dan kan de provincie Noord-Brabant aanvullend een bedrag van ongeveer € 123 mln aan vrijval van escrows tegemoet zien.
- Onzekere inkomsten van 350 miljoen euro uit de verkoop van EPZ (circa 295 miljoen euro) en het rendement hierop. Uitgangspunt is EPZ zo snel als mogelijk te verkopen.³ In de financiële analyse is aangenomen dat 2014 de verkoopdatum is. Het risico van het eventueel niet verkopen van EPZ wordt afgewenteld op de investeringsagenda.

De investeringsportefeuille in relatie tot de investeringsagenda

Vanwege het aanwezige risico in de financiering heeft het college van Gedeputeerde Staten de wens uitgesproken uit te gaan van de ('zekere') inkomsten van ca. € 700 mln voor de investeringsagenda.

eventuele claims ingediend moeten zijn. Hierna vallen de achtergehouden tegoeden definitief vrij.

² betreft de kerncentrale

Voorgesteld wordt om, uitgaande van deze inkomsten, de investeringsagenda vooralsnog te verdelen in twee investeringstranches van ongeveer € 300 tot € 350 mln. De besluitvorming rond de 1^e investeringstranche zal in deze bestuursperiode, 2007-2011, plaatsvinden. De besluitvorming rond de tweede investeringstranche staat gepland voor de volgende bestuursperiode.

Investeringstranches

Het college stelt voor uit te gaan van twee investeringstranches, elk met een investeringsvolume van ca € 300-350 mln. Binnen de investeringstranches zullen programma's worden opgenomen met een omvang van minimaal € 25 mln en maximaal € 100 mln.

De huidige portefeuille die aangehouden wordt om de investeringsagenda te financieren kan, uitgaande van de voor de portefeuille gedane aannames over verwacht rendement en met in achtneming van de gecalculeerde risico's, vanaf 2012 (en niet eerder!) maximaal een *reële* uitgave van € 65 mln per jaar in het kader van de investeringsagenda dekken (1 miljard euro – niet gecorrigeerd voor inflatie - verdeeld in 15 gelijke delen vanaf 2012 tot en met 2026).

De beleggingsstrategie is daarbij dat de vervaldata van de obligaties afgestemd zijn op de liquiditeitsplanning van de investeringsagenda. Dit impliceert dat bij de realisatie van de investeringstranches een betaalritme in acht moet worden genomen. Er kan besloten worden tot twee investeringstranches met een omvang van € 300 mln en er kunnen verplichtingen worden aangegaan, zolang per jaar maar maximaal € 65 mln daadwerkelijk wordt *uitgegeven* (of aan het eind van een periode van 2 jaar maximaal € 130 mln is uitgegeven, etc). Normaal gesproken zal het maximum van € 65 mln aan jaarlijkse uitgaven in het kader van de investeringsagenda niet conflicteren met de door het college gewenste opdeling van de investeringen in twee tranches van € 300 mln, aangezien de reële uitgaven voor investeringen altijd gefaseerd in de tijd plaatsvinden.

De portefeuille biedt overigens voldoende flexibiliteit om tussentijdse aanpassingen van de investeringsagenda op te kunnen vangen. Aanpassingen in de beleggingsstrategie als gevolg van een gewijzigde liquiditeitsplanning van de investeringsagenda, hebben echter wel consequenties voor het uiteindelijke rendement van de totale portefeuille.

Er zal gemonitord worden of de periodieke uitgaven die gedaan worden in het kader van de investeringsstranches de periodieke vrijval van middelen in de investeringsportefeuille niet overtreffen.

³ In het kader van de wens van de provincie Noord-Brabant om de aandelen in EPZ te verkopen, loopt momenteel een juridische bodemprocedure.

4 Uitwerking investeringsstrategie

4.1 Borgen van unieke status

"Brabant investeert in de toekomst" is een voor Noord-Brabant uniek en eenmalig traject. Het gaat om eenmalig beschikbaar geld, waarmee op een bijzonder moment in de geschiedenis van de Provincie het verschil kan worden gemaakt voor de toekomstige generatie Brabanders. Een generatie die, voorbij de gevolgen van de huidige financiële en economische crisis, een nieuwe wereld moet creëren waarin levende tradities op vruchtbare wijze zijn vervlochten met toekomstgerichte kansen. Om de bijzondere status van de toekomstgerichte investeringsstrategie te borgen, is het belangrijk dat de investeringsvoorstellen gekoppeld zijn criteria. Daarbij gaat het om inhoudelijke en financiële criteria. De criteria worden gehanteerd bij de beoordeling en monitoring van de (voortgang van) investeringsstrategie. Ze vormen geen strak keurslijf of doel op zichzelf. Integendeel, de criteria zijn op te vatten als een richtsnoer voor gezamenlijk handelen van GS en PS.

Vanwege het bijzondere karakter van de investeringsstrategie en de financiële omvang van het daaraan gekoppelde investeringsbudget is een oriënterende discussie over de criteria en de omgang daarmee van groot belang. Dit om met elkaar in opiniërende zin van gedachten te wisselen over doel, reikwijdte en inhoudelijke 'kleuring' van de voorgestelde criteria. Want wat betekent bijvoorbeeld de opdracht 'vermogen moet vermogen blijven' in de concrete (investerings) praktijk? Kunnen we daar voldoende mee uit de voeten? Zijn de verschillende doelstelling onderling consistent? Welke dilemma's doen zich voor? En welke lessen kunnen we leren van eerder ontwikkelde investeringsstrategieën waarbij de Provincie betrokken is geweest? Zijn de opgedane ervaringen met het Fonds Brabant 2050 en Samen Investeren in Brabant(Stad) bijvoorbeeld te betrekken bij de aanpak van de huidige investeringsstrategie? Zien we wellicht zaken over het hoofd? Kunnen we ons laten inspireren door voorbeelden van (succesvolle) investeringsstrategieën elders?

Tegen de achtergrond van deze vragen en overwegingen is het belangrijk om de krijtlijnen te bepalen waarmee de investeringsstrategie vorm krijgt. Te beginnen bij de eerste tranche, waarvan u in dit werkboek een eerste proeve aantreft. Op basis van de op de Statendag gevoerde discussie over de inhoudelijke en financiële uitgangspunten, zal een Statenvoorstel worden voorbereid. Hierin zullen de overwegingen van uw Staten ten aanzien van kaders en criteria voor de totale investeringsstrategie worden verwerkt, alsmede een definitieve uitwerking van een eerste tranche investeringen. Met de investeringsstrategie willen wij aansluiten bij de rol en positie van PS zoals onder meer vastgelegd in Sturen met Kaders. De financiële verwerking van de investeringsstrategie zal – conform de aanbeveling uit de evaluatie van Sturen met Kaders – zo veel mogelijk aansluiten bij de reguliere momenten in PS.

Onderstaand treft u allereerst het afwegingskader aan, dat in het Statenvoorstel 'De Agenda van Brabant; Brabant investeert in de toekomst' is opgenomen. Dit kader vormt de basis voor de discussie tijdens de Statendag over de invulling en aanpak van de investeringsstrategie. Ten tweede is een paragraaf opgenomen waarin zowel voorbeelden van (eerdere) investeringsprogramma's uit Brabant als voorbeelden van elders worden toegelicht. De positieve en negatieve ervaringen kunnen de discussie tijdens de Statendag 'voeden'. Tot slot wordt een factsheet gepresenteerd, dat als voorbeeld kan dienen voor de uitwerking van programma's

Gezamenlijke zoektocht

Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten starten een gezamenlijke zoektocht naar de beste manier om te investeren in de toekomst van Brabant als kennis- en innovatieregio. In deze zoektocht gaat het enerzijds om het borgen van het afspraken- en afwegingskader, anderzijds om het bepalen van de manier waarop we als provincie investeren. Op welke wijze hebben de provinciale investeringen de meeste toegevoegde waarde? Hoe zorgen provinciale investeringen voor een zo groot mogelijke multiplier?

in de investeringsstrategie. Op grond van een dergelijke factsheet kan uw Staten inzicht krijgen in doel, opzet, reikwijdte en beoogd maatschappelijk effect van de programma's. De in dit werkboek eveneens gepresenteerde voorzet voor de eerste tranche investeringen is volgens dit format uitgewerkt.

4.2 Afwegingskader

In het Statenvoorstel 'De Agenda van Brabant, Brabant investeert in de toekomst' is een afwegingskader opgenomen, dat kan helpen bij de beoordeling van te formuleren investeringsprogramma's met bijbehorende projecten. Het afwegingskader bevat zowel financiële als inhoudelijke uitgangspunten. Op basis van een gezamenlijke zoektocht van GS en PS zullen deze uitgangspunten nader worden uitgewerkt. Hieronder worden de uitgangspunten kort toegelicht.

Investeringsimpuls

Een van de financiële uitgangspunten is dat de middelen enkel worden besteed aan programma's en projecten die niet zijn op te lossen binnen de bestaande 'reguliere' provinciale kaders en/of middelen. Bij de voorstellen dient te worden beargumenteerd waarom de projecten niet uit reguliere middelen bekostigd kunnen worden. Daarnaast dient het te gaan om een daadwerkelijke extra investeringsimpuls; de investeringen dienen niet in de plaats te komen van andere middelen (geen tekorten in lopende exploitatie opvullen).

Overwegingen van Provinciale Staten

In de discussie in Provinciale Staten over de Agenda van Brabant en de bijbehorende investeringsstrategie zijn een reeks van suggesties en voorstellen gedaan om de criteria voor de investeringsstrategie aan te scherpen en verder uit te werken. Tijdens het Statendebat is tevens een amendement ingediend over 'uitgangspunten en gedragsregels' met betrekking tot de investeringsstrategie. Dit amendement 'criteria investeringsvoorstellen' is ingetrokken na toezegging om de inhoud van het amendement te betrekken bij de uitwerking van de investeringsagenda. De belangrijkste overwegingen zijn als volgt:

- **Voorstellen in samenhang en op één moment aan de Staten voorleggen**
- **Werken met tranches, besluitvorming over meerdere periodes spreiden**
- **Werken met programma's, dus herkenbare en onderling samenhangende sets van majeure projecten op de onderscheidende investeringsdomeinen**
- **Gefocuste inzet van provinciale middelen; geen versnippering**
- **Voorstellen geven blijk van eenduidige maatschappelijke gedragenheid**
- **Multiplier van 3 voor totaal van het investeringsbudget**
- **Waar economische waarde ontstaat (of wordt toegevoegd) wordt geparticipeerd en niet gesubsidieerd**
- **Bij voorstellen wordt beargumenteerd waarom projecten niet uit de reguliere provinciale middelen gefinancierd kunnen worden**

Participatie

De investeringen hebben een aantoonbaar multiplier-effect, ofwel prikkelen tot investeringen van derden. Niet alle investeringen zullen echter een financieel 'sneeuwbaaleffect' teweeg brengen. De multiplier kan variëren al naar gelang het type programma en project. Wij stellen voor de multiplier per programma en/of project in beeld te brengen.

Middelen worden gericht en strategisch ingezet om condities te scheppen waaronder het met name voor private partijen aantrekkelijk is om te participeren. Onder ander door (samenwerkende) partners nadrukkelijk uit te nodigen om projecten aan te dragen (zie ook hoofdstuk 6 'Verder op weg: het vervolg van de route').

Om de provinciale investeringsstrategie zoveel mogelijk te versterken en/of te verdiepen, is afstemming met de gemeentelijke, Rijks- en Europese agenda noodzakelijk. Een optimale benutting van Europese en rijksmiddelen beredeneerd vanuit de Brabantse opgaven dient daarbij voorop te staan. Voorstellen zijn maatschappelijk gedragen/afgestemd voordat bestuurlijke verplichtingen worden aangegaan.

Duurzaamheid

Het gaat niet om (eenmalige) consumptieve bestedingen maar om duurzame investeringen (én investeringsrelaties) met waar mogelijk en/of kansrijk een revolverend karakter.

We subsidiëren niet, maar willen bij voorkeur investeren via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatiefondsen, benefit sharing, Publiek-Private samenwerking etc. Daar waar economische waarde ontstaat (of wordt toegevoegd) wordt in ieder geval geparticipeerd en niet gesubsidieerd. Elk voorstel gaat gepaard met een 'exit-strategie' om provinciaal vermogen weer vrij te krijgen. Duidelijk moet worden wanneer, onder welke omstandigheden en hoe de provincie zich kan terugrekken. De aanpak kan per programma variëren; telkens wordt de meest geschikte manier gekozen.

Tranches

Voorstellen worden in samenhang in tranches uitgewerkt. De 1e tranche beslaat maximaal € 350 miljoen. Tranches bevatten programma's van majeure projecten op de onderscheiden investeringsdomeinen. De programma-omvang moet substantieel zijn (bijvoorbeeld circa € 50 miljoen). De programma's worden in samenhang en op één moment aan Provinciale Staten ter besluit-

vorming voorgelegd. In de nadere uitwerking van de Investeringsstrategie wordt voorts per onderdeel opgenomen hoe de beleidsevaluatie en monitoring vorm krijgt.

4.3 Leren van Brabant en elders

De provincie Noord-Brabant heeft in diverse trajecten in het (recente) verleden ervaring opgedaan met meer en minder omvangrijke investeringsprogramma's, waarin al dan niet met partners en/of medeoverheden is gewerkt aan voorstellen en projecten die veel betekenen voor de ruimtelijke en economische toekomst van de regio. De daarmee opgedane ervaring kan worden betrokken bij de uitwerking van de investeringsstrategie in het kader van de Agenda van Brabant. Dit past bij de provincie als een lerende organisatie. Kenmerk is dat wij ons voortdurend aanpassen aan een veranderende omgeving.

Het aanpassen aan veranderende omstandigheden vereist naast het aanleren van nieuwe vaardigheden ook het (af)leren van oude gewoontes en gebruiken. Een reflectie op het verleden hoort daar vanzelfsprekend bij. Het plaatst de huidige investeringsstrategie in perspectief. Daarnaast kunnen voorbeelden van elders inspireren. De hier gepresenteerde investeringsprogramma's uit andere landen en regio's, die eveneens streven naar een kennisintensieve en innovatieve samenleving, dienen als referenties voor onze investeringsstrategie. In de bijgevoegde tekstkader treft u zowel enkele voorbeelden uit Brabant aan, als voorbeelden van investeringsprogramma's elders, waarbij telkens kort de belangrijke lessen en/of aandachtspunten worden toegelicht.

Fonds Brabant 2050

Een van de uitkomsten van de brede maatschappelijke toekomstverkenning "Brabant 2050 – dichterbij de toekomst" was het instellen door PS van een financieel ontwikkelingsfonds in 1997. Dit ontwikkelingsfonds Brabant 2050 – later Reserve Brabant 2050 genaamd – was bestemd voor majeure, innovatieve duurzaamheidsprojecten. Uit het fonds zijn onder andere andere grootschalige stedelijke herstructureringsprojecten, zoals Bergse Haven, Spoorzone Tilburg en Spoorhaven Roosendaal, gefinancierd. Belangrijke criteria voor toekenning van gelden uit het fonds waren als volgt: projecten dienen aan te sluiten bij provinciale thema's, een vernieuwend karakter te hebben, toekomstgericht te zijn en gedurende langere tijd een duidelijk profijt te geven aan burgers en bedrijven. Daarnaast werd vastgesteld dat projecten een trendbreuk moesten betekenen in het beleid, moesten bijdragen aan een duurzame ontwikkeling en de kwaliteit van de fysieke en sociaal culturele leefomgeving. Tevens zou het bij voorkeur moeten gaan om projecten waarin ook andere partijen, zoals gemeenten, de B5 partners, bedrijfsleven en Rijk, deelnemen en investeren. Het fonds was vooral gericht op de opzet van projecten en niet op later onderhoud, exploitatie of vervangingen. Niet in aanmerking kwamen projecten die normaliter op andere wijze ondersteund of gefinancierd zouden worden.

In een evaluatie van de vernieuwende, trendsettende Brabant 2050-aanpak door de Universiteit van Tilburg, Centrum voor Recht, Bestuur en Informatisering in 2001

(rapportage 'Kennis maken met Brabant') kwam naast lof voor de gehanteerde werkwijze en nieuwe rol van de provincie ook naar voren dat:

- Het is belangrijk doorwerking van een visie te organiseren. Er was onvoldoende sprake van een inhoudelijke beleidsmatige doorwerking van Brabant 2050 in provinciaal beleid, programma's en projecten (dit was mede een gevolg van het feit dat de doelstellingen van Brabant 2050 voornamelijk procesmatig van karakter waren, gericht op het organiseren van creativiteit en ideeën en het losmaken van debat);
- Aandacht te hebben (en houden) voor snelheid en vaart in het proces en duidelijk te communiceren richting de buitenwacht. Er zat een lange tijd tussen de eerste fase waarin creativiteit en debat voorop stonden en de tweede en derde fase waarin gewekte verwachtingen in de regio (in termen van mogelijke samenwerking en subsidiëring van lokale initiatieven) pas na lange tijd werden omgezet in concrete acties;
- Monitoring van beleidsdoelstellingen in het proces meenemen. Achteraf gezien kwam de beleidsinhoudelijke samenhang tussen de verschillende beleidssectoren (rondom het bindende thema duurzaamheid) in onvoldoende mate terug in de (gesubsidieerde) projecten en programma's. Zij bleef vooral verankerd in de visiedocumenten en niet in programma's en projecten. Dit heeft afbreuk gedaan aan de beoogde duurzaamheidsprincipes.

Samen Investeren in Brabant(Stad)

In de intentieverklaring 'Samen Investeren in Brabant(Stad) 2008-2012' hebben de colleges van B&W en GS zich gecommitteerd aan de gezamenlijke investeringsagenda. Het is uniek in Nederland dat provincie en de grote steden tot een gezamenlijke investeringsagenda komen van deze omvang. Enkele (voorlopige) conclusies op basis van de Midtermreview zijn als volgt:

- Het is belangrijk voor het bestuurlijke draagvlak dat ook Provinciale Staten en de gemeenteraden zich betrokken voelen bij de investeringsagenda Samen Investeren;
- De B5 hebben in hun Memorandum projecten voorgedragen voor de gezamenlijke investeringsagenda. Bij de selectie van de projecten hebben de provincie en de B5 het bestuursakkoord van de provincie als uitgangspunt genomen. Dit is een diffuus proces geweest van geven en nemen met als gevolg dat de relatie tussen doelen en projecten niet altijd eenduidig is aan te geven;
- Voor de cofinanciering van de projecten heeft de provincie gekozen voor subsidiëring van de afzonderlijke projecten. De steden gaven de voorkeur aan programmafinanciering met als argumentatie dat deze wijze van financiering meer mogelijkheden biedt om binnen het programma de inzet van de beschikbare middelen te optimaliseren. Geld dat voor een bepaald project(onderdeel) bestemd is kan, als

er op dat punt stagnatie dreigt, ingezet worden voor andere projecten. Zo wordt onderuitputting voorkomen en de effectiviteit verhoogd;

- De financiering en verantwoording van projecten via Op-Zuid, Pieken in de Delta of Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit lopen niet volgens de procedures van Samen Investeren. Ook binnen Samen Investeren is voor de projecten onder bereikbaar voor afwijkende processen gekozen. Dit heeft afbreuk gedaan aan de samenhang tussen de Samen Investeren projecten;
- De indruk bestaat dat de steden en de provincie, zeker in de beginfase van de investeringsagenda, onvoldoende kritisch hebben gekeken naar de kwaliteit van de projectfiches (subsidieaanvragen). Hierdoor ontstaat soms discussie over de planning van het project en/of de prestaties die geleverd moeten worden;
- De provinciale rol is gaandeweg verschoven van partner naar subsidieverlener. De verantwoordelijkheid en rol van partijen was niet altijd transparant. Een aantal projecten heeft daardoor vermoedelijk een tragere start of doorloop gehad.

Beieren – Bayern Innovativ

Algemeen

Met de programma's "Offensive Zukunft Bayern" en "High-Tech-Offensive" stimuleert de deelstaatregering sinds het begin van de jaren negentig zeer actief de ontwikkeling van kennisintensieve bedrijvigheid in een aantal sleutelsectoren. Beide programma's waren gericht op een verbetering van de attractiviteit van Bayern voor het kennisintensieve bedrijfsleven en het creëren van toekomstbestendige arbeidsplaatsen. Achterliggend idee was om geheel Beieren tot synoniem voor moderniteit, innovatie en technologie te maken. Focus ligt op de kennistransfer tussen wetenschap en regionaal bedrijfsleven. Bayern Innovativ kreeg als opdracht om innovatieprojecten op te zetten die gericht zijn op het MKB. Bayern Kapital is een venture capital bedrijf en Bayern International ontwikkelt internationale economische relaties. De belangrijkste activiteit van Bayern Innovativ (BI) is die van netwerkontwikkelaar. Bayern Innovativ beheert het Technologie programma. In totaal bestrijkt het netwerk van Bayern Innovativ 38.000 bedrijven en 300 kennisinstituten in 40 landen. Financiering vond plaats met vrijgekomen middelen uit de privatisering van Staatsdeelnemingen. Voor het totale programma "Bayern Offensive Zukunft" was € 4 miljard Euro beschikbaar. Circa 1,35 miljard is geïnvesteerd in het (deel)programma "High-Tech-Offensive" om daarmee de voorsprong in de technologische sleutelsectoren (o.a. life sciences) te behouden en verder uit te bouwen. Het High-Tech

offensief richtte zich op vier speerpunten:

(1) Uitbouw van High Tech Centra van wereldklasse, (2) Technologieconcepten voor alle regio's Regierungsbezirke), (3) Landsbreed scholings-, onderwijs- en technologie-infrastructuurprogramma, (4) Internationalisering van het High-Tech programma.

Rol overheid:

De deelstaatregering is initiatiefnemer van omvangrijke innovatieprogramma's en investeert structureel 3% van het BNP aan R&D (Lissabon-akkoord). Uitvoering van de programma's is weggezet in zelfstandige organisaties /ontwikkelmaatschappijen c.q. publieke holdings, aangestuurd door een bestuur waarin alle belangrijke stakeholders uit Beieren zitting hebben. Voorzitters van deze besturen zijn leden van de ministerraad van de deelstaat Beieren.

Om te onthouden:

- Publieke holdings/ontwikkelmaatschappijen die op het niveau van de deelstaat de innovatie aanjagen;
- Kiezen voor sterktes (sleuteltechnologieën) maakt de buitenwereld duidelijk waar de regio voor staat;
- Focus op MKB, niet op grote wereldspelers: hun rol in het innovatienetwerk stimuleren
- Sterke internationaliseringsstrategie

Finland – TEKES

Algemeen

Tekes komt voort uit de initiatieven van de Finse overheid rond 1990 om de economie te vernieuwen. Die beweging werd aangestuurd door de Science and Technology Policy Council (STPC) onder voorzitterschap van de Finse president. Er werd een klein bureau opgezet voor technologieprogramma's, het latere Tekes. Tekes opereert zowel in Finland als daarbuiten. Tekes is het nationale technologie agentschap van de Finse overheid. Tekes richt zich op bevorderen van innovatie van de Finse economie op een aantal sleutelgebieden. De missie van de organisatie is om de concurrentiekracht van het Finse bedrijfsleven te versterken. Focus van Tekes is gebaseerd op een geïntegreerde strategie (People – Economy – Environment). Op basis van die strategie is een aantal kernthema's en clusters gekozen, waarin met voorrang wordt geïnvesteerd. Het gaat daarbij onder andere om kennis- en businessontwikkeling op het terrein van gezondheid, communicatie, media en schone energie-technologie. Met behulp van Tekes investeert de Finse overheid jaarlijks bijna 600 miljoen Euro aan R&D en innovatie. Elk jaar financiert Tekes circa 1,500 businessplannen, onderzoeks- en ontwikkelprojecten en bijna 600 publieke onderzoeksprogramma's van universiteiten, kennisinstellingen en hogescholen. Financiering van onderzoek, ontwikkeling en innovatie is gericht op projecten die langetermijn winst genereren voor de Finse economie. Tekes is niet

gericht op financieel gewin, noch claimt het intellectuele eigendomsrechten. De helft van het jaarlijkse budget wordt besteed via de programma's en daarin gekozen thema's en clusters. De andere helft is gereserveerd voor zogenaamde "customer-driven" open oproepen.

Rol overheid:

De nationale overheid stuurt op strategie en doelen van het programma. De overall regierol van de STPC is daarbij cruciaal geweest. Tekes is, bemenst met specialisten op het terrein van R&D en innovatie, belast met de uitvoering en internationalisering van het programma. Tekes werkt nauw samen met het Ministerie van Werkgelegenheid en Economie. Tekes opereert in het nationale innovatienetwerk in het bijzonder als expert in technologie, innovatie en clusterontwikkeling. De Finse overheid is zelfkritisch en laat het programma vierjaarlijks visiteren door buitenlandse experts.

Om te onthouden:

- Externe evaluatie door experts vormt tegenwicht voor de lobbydruk van verschillende belangen in het kennis- en innovatiesysteem;
- Lage transactiekosten van het programma hangen samen met de lage overhead;
- Het vergroten van het aantal innoverende en exporterende MKB-bedrijven is een sleutelindicator.

4.4 Factsheet

Om een goede inhoudelijke discussie over de investeringsstrategie te faciliteren, zowel wat betreft de complete strategie als de (mogelijke) invulling van de beoogde tranches, is een factsheet samengesteld. Het doel van de factsheet is niet meer en minder dan het overzichtelijk weergeven van die gegevens en aspecten die relevant zijn voor de beoordeling van programma's, die mogelijk onderdeel (gaan) vormen van de investeringsstrategie. Daarbij is

rekening gehouden met de hiervoor aangegeven inhoudelijke en financiële uitgangspunten. De meeste belangrijke vragen daaromtrent zijn geïnventariseerd. Het opstellen van een factsheet draagt er aan bij dat zaken niet over het hoofd worden gezien. De factsheet is een hulpmiddel voor uw Staten om inzicht te krijgen in de voorstellen. De hier gepresenteerde factsheet is een voorbeeld, dat op basis van de discussie tijdens de Statendag nog kan worden aangevuld, aangescherpt en/of verrijkt.

Factsheet Investeringsprogramma

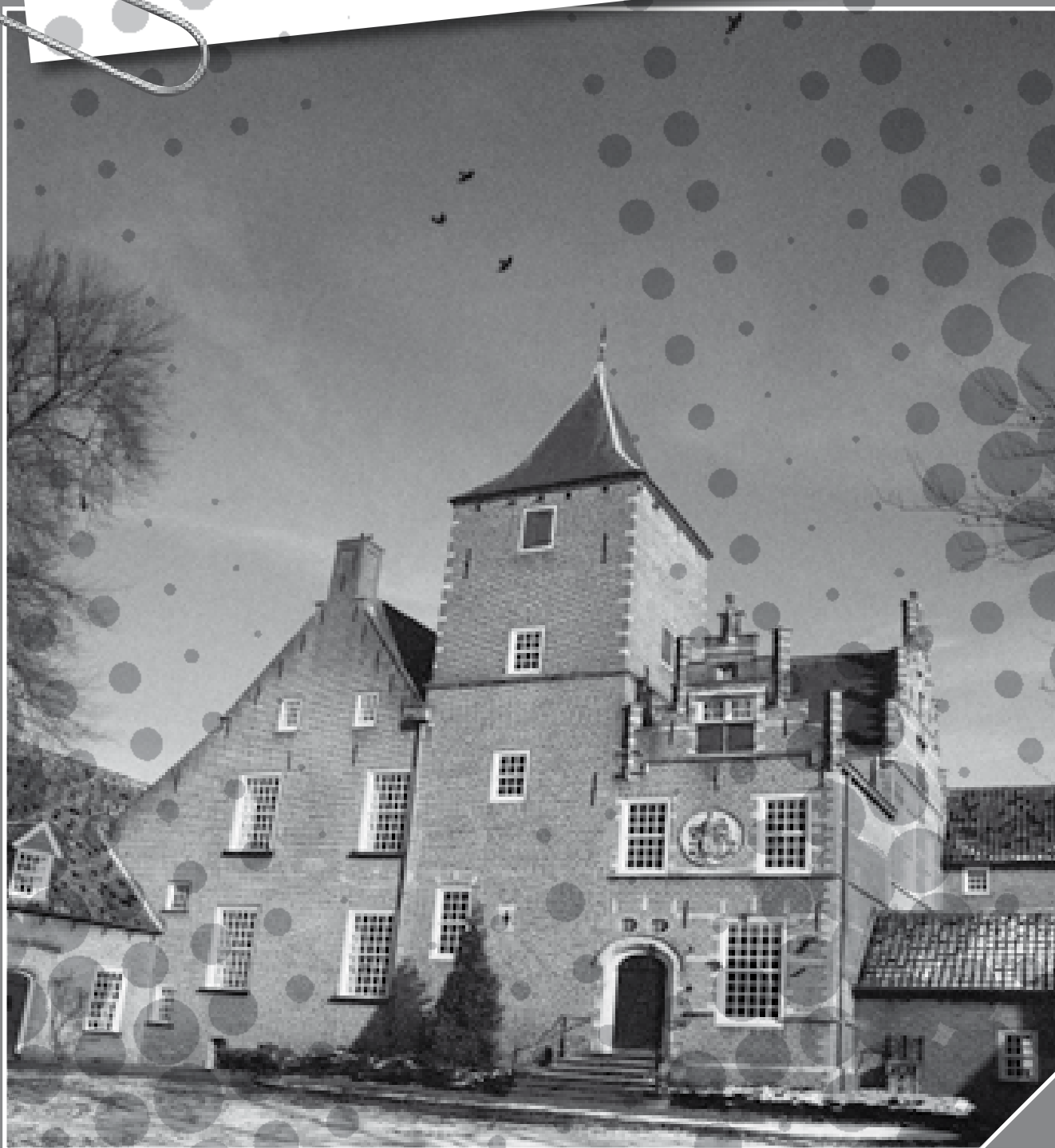
Algemeen	
Naam programma en/of project	
Investeringsdomein	
Omschrijving programma en/of project	
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	
Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	
Provinciaal belang van programma en/of project	
Relatie met regulier provinciaal (en/of Rijks- en of EU) beleid	
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	

Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgelden (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	
Wat is het beoogd structuur-versterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	
In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lange-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investerings-impuls? (investerings dienen niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	VOORBEELD
Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatie-fondsen, benefit sharing, PPS, etc.)	
In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	

Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/ procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	
Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	VOORBEELD
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie' ?	

Notities

5 Investerings-voorstellen

5.1 Inleiding

Centraal staan de investeringsdomeinen zoals zijn vastgesteld in de Agenda van Brabant. Vanuit de inhoudelijke uitwerking van de Investeringsstrategie hebben we gekeken naar kansen en mogelijkheden die zich voordoen. Voor een eerste tranche investeringen vinden wij het van belang in te spelen op kansrijke programma's en projecten van voldoende omvang en kritische massa. Wij hebben vijf programma's uitgewerkt die aansluiten bij het nieuwe profiel van de provincie, zoals aangegeven in de Agenda van Brabant, en de investeringsdomeinen van de Investeringsstrategie. In de onderstaande paragrafen worden allereerst op hoofdlijnen de programma's toegelicht, evenals de onderlinge samenhang. Vervolgens volgt per programma een nadere inhoudelijke uitwerking in de vorm van een kort essay en een factsheet (zie hoofdstuk 4), waarin de belangrijkste inhoudelijke en financiële uitgangspunten van het programma overzichtelijk in beeld worden gebracht.

5.2 Investeringsagenda voor de provincie

Vanuit het gedachtegoed van de Agenda van Brabant is de Investeringsstrategie nader uitgewerkt, passend bij het nieuwe provinciale profiel en de provinciale kerntaken. Vanuit de vijf investeringsdomeinen is gekeken naar programma's die in aanmerking komen voor een eerste tranche investeringen. Ons voorstel voor een eerste tranche investeringen bestaat uit de volgende programma's, verdeeld over de vijf Investeringsdomeinen (zie schema).

Het investeringsdomein 'De bereikbare regio' is niet uitgewerkt in een programma, maar in de vorm van een mobiliteitsfonds. Vanwege deze enigszins afwijkende vorm, wordt het investeringsdomein 'De bereikbare regio' in dit hoofdstuk afzonderlijk en als eerste gepresenteerd (paragraaf 5.4).

Investeringsdomeinen	Programma's
Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid	• Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid
Leefklimaat topvoorzieningen	• De kunst van het samen leven (BrabantStad Culturele Hoofdstad) • Versterking sportinfrastructuur
De bereikbare regio	• <i>Geen programma, maar fondsvorming</i>
Brabants mozaïek	• Grootschalige cultuurhistorische complexen
Natuur en landschap	• Landschappen van allure

WERKBOEK

Wij hebben getracht een aantal programma's uit te werken dat enerzijds van voldoende omvang is om daadwerkelijk structuurversterkend te zijn op onderscheidende onderdelen van de Brabantse kennisregio, en dat anderzijds de provincie als gebiedsautoriteit in positie brengt, conform het nieuwe provincieprofiel. Met andere woorden: met de invulling en uitwerking van de programma's moet de provincie het verschil kunnen maken. De inhoudelijke motivatie voor de investeringsopties in de vorm van programma's wordt hieronder per onderdeel kort toegelicht.

5.2 Motivatie investeringsopties

Binnen het investeringsdomein 'Kennis' is publiek innovatiebeleid, gericht op versterking van innovatie, creativiteit en Brabants ondernemerschap van groot belang. Het stimuleren en ondersteunen van valorisatie van kennis is noodzakelijk om de ambitie van de provincie waar te kunnen maken. Campus- en clusterontwikkeling zijn daarbij belangrijke instrumenten. Een kansrijke ontwikkeling die wij in dit licht zien, is die van energietransitie. In Brabant doet zich momenteel een aantal kansen voor met betrekking tot innovatie, clustervorming en campusontwikkeling op het gebied van energie. Deze kansen willen wij graag aangrijpen in het licht van de Investeringsstrategie. Eén van de programma's voor de eerste tranche investeringen is dan ook 'Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid'. De keuze voor de inzet op innovatie in energietechnologie staat niet op zichzelf, maar staat centraal in de Energieagenda 2010-2020, waarover uw Staten binnenkort beslissen. Een aantal onderdelen uit deze Energieagenda vindt u terug in ons voorstel voor de eerste tranche van het Investeringsprogramma.

Om Brabant als kennisregio optimaal tot bloei te laten komen, is de leefomgeving van groot belang. Als onderdeel van de Investeringsstrategie is dan ook het domein 'Leefklimaat: topvoorzieningen' benoemd. Een goed leefklimaat hangt nauw samen met de kwaliteit van de sociale en culturele leefomgeving. Een goede sportieve en culturele infrastructuur zorgt – naast het bevorderen van de maatschappelijke binding – voor een bruisende omgeving. Topvoorzieningen op het gebied van sport en cultuur zijn onderscheidende criteria die de internationale uitstraling en aantrekkingskracht en daarmee de concurrentiepositie van Brabant vergroten. Zowel op cultureel als sportief vlak, doen zich nu unieke kansen voor: BrabantStad stelt zich kandidaat als culturele hoofdstad van Europa in 2018 en Brabant doet mee aan het Olympisch Plan 2028.

Deze twee trajecten zorgen voor een stevige impuls voor de culturele en sportieve infrastructuur van Brabant en dragen daarmee bij aan de aantrekkelijkheid van Brabant als vestigingsplaats en de internationale uitstraling en zichtbaarheid van de regio.

Naast sport en cultuur, draagt ook het bijzondere Brabantse mozaïek bij aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat. Het fijnmazig mozaïek van stad en land is typerend voor Brabant. De stad en het landschap zijn altijd binnen handbereik en omgekeerd. Deze unieke gebiedskwaliteit willen we behouden en verder ontwikkelen. Om de kenmerkende, historisch bepaalde samenhang van stad en land in Brabant te versterken, willen wij inzetten op herbestemming en herontwikkeling van een aantal structuurbepalende identiteitsdragers, in het bijzonder grootschalige cultuurhistorische complexen (kloosters, industrieel erfgoed, landgoederen). Hier doet zich de unieke kans voor om meerdere doelen van de Agenda van Brabant op een vernieuwende manier met elkaar te verknopen. Wanneer meerdere cultuurhistorische complexen een nieuwe bestemming krijgen in het licht van de kenniseconomie ontstaat op provinciale schaal een samenhangend netwerk van pleisterplaatsen voor kenniswerkers. Deze gerevitaliseerde complexen kunnen uitgroeien tot beeldbepalende *landmarks* van het eenentwintigste Brabant: een mooie combinatie van traditie (erfgoed) met moderne technologie en innovatie, een *unique selling point* in de internationale vermarkting van de regio.

De grote uitdaging voor Brabant is om het (hoog)-stedelijke gebied verder te ontwikkelen tot een krachtig netwerk en tegelijkertijd de groene en blauwe waarden van Brabant te versterken. Dat betekent investeren in aandacht en zorg voor het landschap en de natuur. In de provinciale Structuurvisie Ruimtelijke Ontwikkeling en in het Natuur- en landschapsoffensief geven wij aan hoe wij daar invulling aan willen geven. Op basis van deze visies identificeren wij drie grote regionale gebieden met veel natuurwaarden die zich bij uitstek lenen voor een structuurversterkende en samenhangende aanpak, die past bij de Agenda van Brabant en het geactualiseerde Natuur- en landschapsoffensief. Deze 'landschappen van allure' zijn toplocaties waar het gaat om natuur, landschap en cultuurhistorie, in samenhang met een hoog dynamische woon- en werkomgeving.

Voor het versterken van het sociaal-culturele, economische en ecologische vermogen van Brabant is bereikbaarheid van cruciaal belang. Het is een van de meest

bepalende factoren achter een succesvolle regionale economie. De focus in dit investeringsdomein is erop gericht de (inter)nationale en interregionale (OV) bereikbaarheid van Brabant te optimaliseren. Deze staat voor de middellange termijn (tot 2028) onder druk, in het bijzonder in de stedelijke regio's. Vervoersstromen nemen toe en de belangrijkste corridors moeten een alsmaar toenemende (inter)nationale verkeersdruk te verwerken. Dit vraagt dit om gerichte investeringen in infrastructuur en knooppuntontwikkeling. Daarbij staat niet alleen de auto centraal. De kracht van alle modaliteiten moet worden benut. Om langjarig een aantal cruciale infrastructuurprojecten te kunnen financieren is fondsvorming noodzakelijk. Met behulp van een mobiliteitsfonds kan een gerichte impuls worden gegeven aan de bereikbaarheid van Brabant.

Bovenstaande richting voor de eerste tranche investeringen willen wij graag ter bespreking aan u voorleggen. Over elementen van een aantal programma's bent u reeds eerder al geïnformeerd of bij de totstandkoming betrokken (o.a. Energieagenda en Brabant-Stad Culturele Hoofdstad). In de volgende paragrafen treft u de nadere uitwerking van bovenstaande thema's aan. Per onderwerp vindt u eerst een 'essay' met een toelichting op het programma. Vervolgens is per onderwerp in een 'factsheet' aangegeven in hoeverre het programma aansluit bij de in hoofdstuk 4 aangegeven kaders en criteria.

Notities

Notities

5.4 De bereikbare regio

Mobiliteitsfonds

1) Inleiding

Voor het investeringsdomein 'De bereikbare regio' is geen programma opgesteld. Dit domein heeft uitwerking gekregen in de vorm van een Mobiliteitsfonds, zoals eerder met uw Staten besproken. Met behulp van het Mobiliteitsfonds kan ons inziens een krachtige impuls worden gegeven aan een reeks van projecten die de (inter)nationale bereikbaarheid van Brabant verbeteren (zie hieronder). Met het oog op de toekomst van Brabant als kennis- en innovatieregio van formaat, is deze impuls randvoorwaardelijk voor realisatie van de ambitie van de Agenda van Brabant.

Spaar- en financieringsfonds investerings infrastructuur

Het investeringsdomein 'Bereikbare regio' maakt onderdeel uit van de investeringsagenda. De geplande investeringen op het gebied van infrastructuur zijn inhoudelijk onderdeel van de investeringsagenda, maar worden uit een andere bron gefinancierd dan uit de investeringsagenda-portefeuille. Ten behoeve van majeure investeringen op het gebied van bereikbaarheid is er € 50 mln op jaarbasis gereserveerd op een stelpost, met als doel dit in een gecombineerd spaar- en financieringsfonds voor investeringen in infrastructuur te laten landen. Hierbij heeft het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant een investeringsimpuls voor ogen van € 750 mln (te activeren provinciale investeringen, waaronder de wegenruit rond Eindhoven en Helmond, Robel spoorlijn en HOV Noordoost-Brabant, vrije busbanen). Op 2 oktober 2009 is het Statenvoorstel 18/09 in de Staten behandeld. Op p. 29 van dit voorstel is reeds melding gemaakt van deze gereserveerde middelen ten behoeve van een spaar- en financieringsfonds voor investeringen in infrastructuur. In de Voorjaarsnota, die op 9 juli jongstleden behandeld is in uw Staten, is hier eveneens melding van gemaakt.

2) Bereikbare regio als randvoorwaarde voor kennis en innovatie

De best presterende kennisregio's in Europa, zoals Stockholm, Helsinki en München, kennen niet alleen een hoge omloopsnelheid van ideeën en innovaties, maar ook van mensen, diensten en producten. Die moeten snel, op tijd, en comfortabel worden vervoerd van en naar de meest belangrijke woon- en werklocaties. Kennisinfrastructuur kan niet zonder een

daarop afgestemd netwerk van (water)wegen, spoorlijnen, openbaar vervoer en luchthavens. Het meta-bolisme van kennisregio's wordt daardoor in belangrijke mate gefaciliteerd. Een goede bereikbaarheid is van cruciaal belang voor een succesvolle kennisregio. Dat betekent dat de internationale en interregionale bereikbaarheid (voor personen en goederen) gegarandeerd is, via de lucht (Eindhoven Airport), over het water, met de hoge snelheidslijn (HSL), via het intercitynet en het hoofdwegenet.

Hoewel de uitgangspunten voor Brabant op het terrein van bereikbaarheid gunstig zijn, blijft er werk aan de winkel, voordat aan de voorwaarden van een complete kennisregio is voldaan. Een reiziger moet zich snel en zonder al te veel overstappen door Brabant kunnen bewegen. Dat is nog lang niet overal het geval. Met name de bereikbaarheid van het stedelijk netwerk BrabantStad is een punt van zorg. Geplande investeringen, zoals bijvoorbeeld de verbreding van de A2 tussen Eindhoven en 's-Hertogenbosch en de realisatie van diverse Hoogwaardig Openbaar Vervoer-assen in de Brabantse steden, zijn niet voldoende om de bereikbaarheid tot 2028 te waarborgen. Dit blijkt onder meer uit de Nationale Markt- en CapaciteitsAnalyse (NMCA) die recent door het ministerie van V&W is uitgevoerd. De NMCA concludeert voor Brabant dat de vijf grote steden en de wegen tussen de steden langzaam verder dichtslibben en dat meer investeringen in het regionaal openbaar vervoer nodig zijn.

2) Opdrachten en urgentie

De provincie Noord-Brabant werkt in samenwerking met onder meer het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven, de vijf grote steden in Brabant, de Nederlandse Spoorwegen en ProRail aan oplossingen om het stedelijk netwerk BrabantStad ook in de toekomst bereikbaar te houden. Onze prioriteiten (in willekeurige volgorde) voor de komende jaren zijn:

- OV-netwerk BrabantStad: een goed openbaarvervoersysteem (spoor, HOV, knooppunten) is essentieel voor het functioneren van het 'daily urban system' van BrabantStad.
- Robuust wegennetwerk: Brabant ligt op het 'kruispunt' van de Randstad, Vlaamse Ruit en Ruhrgebied. Voor de (inter)nationale bereikbaarheid en voor de interne ontsluiting binnen BrabantStad is een betrouwbaar samenhangend wegennet nodig, bestaande uit rijkswegen, provinciale en de belangrijkste gemeentelijke wegen.

- Vaarwegen, havens en multimodale terminals: Brabant zet in op een modal shift in het goederenvervoer. De ontwikkeling van een netwerk van havens en multimodale knooppunten kan multimodaal goederenvervoer stimuleren en onnodige verplaatsingen over de weg voorkomen.

Op het vlak van bereikbaarheid, verkeer en vervoer gaat het concreet om een aantal investeringsprojecten, zoals de wegenruit rond Eindhoven en Helmond, onderdeel van het maatregelenpakket voor de Zuidoostvleugel BrabantStad. De integrale aanpak van de Zuidoostvleugel zal op korte en middellange termijn een belangrijke bijdrage leveren aan de bereikbaarheidsproblematiek van Noord-Brabant. Het is een cruciaal onderdeel, zowel voor de Brainportregio als voor de verbinding tussen de verschillende mainports (Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven) en stedelijke netwerken in Nederland en daarbuiten.

Investeringen in de Zuidoostvleugel zijn noodzakelijk, maar niet voldoende. Ook een spoorproject zoals RoBel (goederenvervoer per spoor in de corridor tussen Rotterdam en Antwerpen) dat is opgenomen in het PVVP en onderdeel vormt van de MIRT-verkenning Rotterdam-Antwerpen is van cruciaal belang. Niet alleen voor een meer duurzaam goederenvervoer, maar ook voor het versterken van de leefbaarheid in de Brabantse binnensteden. Het (inter)nationale goederenvervoer per spoor door de Brabantse steden gaat immers gepaard met veiligheidsrisico's en belemmeringen voor binnenstedelijke ontwikkelingen en de gewenste intensivering van personenvervoer over het spoor. Daarom zet de regio in op het op termijn realiseren van een 'dedicated' goederenruit om Brabant, bestaande uit de Betuwelijn, de Robellijn en de IJzeren Rijn.

Voorts zijn hoogwaardig openbaarvervoerprojecten (HOV) van belang, zoals bijvoorbeeld het project HOV Noordoost-Brabant. Dit project behelst de realisatie van hoogwaardig openbaar vervoer op de vervoersassen tussen de steden 's-Hertogenbosch, Veghel, Uden, Oss en Eindhoven. Daarmee maakt het onderdeel uit van een efficiënt en robuust verkeer en vervoerssysteem voor de toekomst. Het project richt zich niet alleen op het openbaar vervoer, maar betreft nadrukkelijk ook de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de regio.

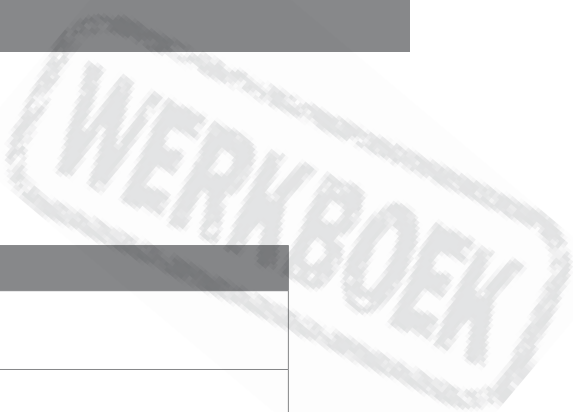
3) Visie op de aanpak: integraal en gebiedsgericht

De provincie Noord-Brabant heeft, samen met het Rijk, de verbreding van het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) naar een Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), die door het Rijk in 2007 is aangekondigd, voortvarend opgepakt. De verknoping van verstedelijking en mobiliteit in gebiedsopgaven past perfect bij de nieuwe rol en positie van de provincie Noord-Brabant als gebiedsautoriteit op het terrein van ruimte, economie en cultuur. Bij integrale ontwikkeling van een gebied gaat het in de praktijk om het verbinden van opgaven van uiteenlopende aard en het afstemmen van investeringen. Doel daarbij is het realiseren van ruimtelijke kwaliteit in Brabant: een hoge gebruikswaarde (functioneel), toekomstwaarde (duurzaam) en belevingswaarde (mooi) van de fysieke ruimte.

Noord-Brabant heeft daarbij in velerlei opzichten gefunctioneerd als proeftuin voor de vernieuwende, meer integrale aanpak die met het MIRT wordt beoogd. Zo is in 2009 de pilot MIRT-verkenning voor de Zuidoostvleugel BrabantStad, ofwel Brainport Eindhoven, succesvol afgerond. Het betrof een gebiedsverkenning naar samenhangende investeringen in het ruimtelijk-fysieke domein, om daarmee de status van dit gebied als Europese toptechnologieregio te verstevigen. Ook in de vervolgfase, van plan naar uitvoering, werken regio en Rijk intensief samen met andere partijen aan de vele gebiedsopgaven in de Zuidoostvleugel. In februari 2010 is deze samenwerking, zowel van rijks- als regiozijde, officieel bekrachtigd.

Inmiddels wordt de MIRT-verkenning Antwerpen-Rotterdam, met daarin bijzondere aandacht voor de positie van West-Brabant, afgerond en is onder regie van de provincie de MIRT Gebiedsagenda Brabant opgesteld, met daarin opgenomen een totaaloverzicht van projecten en programma's in het ruimtelijk-fysieke domein. De samenhangende en integrale aanpak van ruimte en mobiliteit via de MIRT-systematiek vormt de basis voor de wijze waarop de provincie, samen met haar partners (Rijk, gemeenten, belangenorganisaties en bedrijfsleven), invulling zal geven aan de hier genoemde bereikbaarheidsprojecten.

Mobiliteitsfonds: mogelijke invulling

Algemeen	
Naam programma en/of project	Mobiliteitsfonds
Investeringsdomein	De bereikbare regio
Omschrijving programma en/of project	Een gecombineerd spaar- en financieringsfonds voor grote infrastructurele projecten waarbij sprake is van provinciaal belang en /of de provincie initiatiefnemer is. De projecten zijn onder meer bedoeld om de (inter)nationale en intraregionale bereikbaarheid van de regio te optimaliseren. De projecten die in de lijn van de criteria van de investeringsagenda in aanmerking komen voor mogelijke financiering vanuit het fonds zijn: a N279-noord 's-Hertogenbosch – Veghel; b N69 grenscorridor Eindhoven – Valkenswaard; c Ruit Eindhoven/T-structuur (onderdeel integraal maatregelenpakket Zuidoostvleugel BrabantStad); d HOV Noordoost Brabant. <u>Mogelijke financiële bijdrage in werken door derden:</u> e Robel spoorlijn (Rotterdam – België): dedicated goederenspoorlijn Ook in de rest van Brabant zijn infrastructurele aanpassingen noodzakelijk. Hierbij moet gedacht worden aan de rijkswegen A59, A58 en N65 en projecten uit het deelprogramma Stedelijke Bereikbaarheid van het Netwerkprogramma BrabantStad Bereikbaar.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	Door het oplossen van knelpunten in het nationaal en regionaal wegennet wordt beoogd de (inter)nationale en intraregionale bereikbaarheid van de regio te optimaliseren. Een goede bereikbaarheid van onder meer de Zuidoostvleugel is een van de belangrijkste voorwaarden voor de verdere ontwikkeling van Brainport. De regio's zelf profiteren optimaal van de corridors als ontsluiting voor zowel het personen- (auto en OV) als het goederenvervoer naar andere delen van Nederland en het verdere achterland. Daarnaast vervullen onderdelen van de corridors een essentiële functie voor het regionale verkeer.
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	Investeren in Infrastructuur om te komen tot: - een optimaal functionerend infrastructuurnetwerk (weg, spoor en water) voor personen- en goederenvervoer; - aanzienlijke verdichting en kwaliteitsverhogingen van het grondgebruik nabij knooppunten; - het goed ontsluiten van economische toplocaties; - verhoging van het draagvlak voor economische clustervorming en sociaal-culturele voorzieningen van formaat; - verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid door ondermeer het verminderen van de uitstoot van gevaarlijke stoffen.
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	De investeringen vanuit het Mobiliteitsfonds geven met name invulling aan het streven om te komen tot een efficiënt en robuust verkeer- en vervoersysteem.
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	Bereikbaarheid is randvoorwaardelijk voor het goed functioneren van Brabant als Europese kennis- en innovatieregio

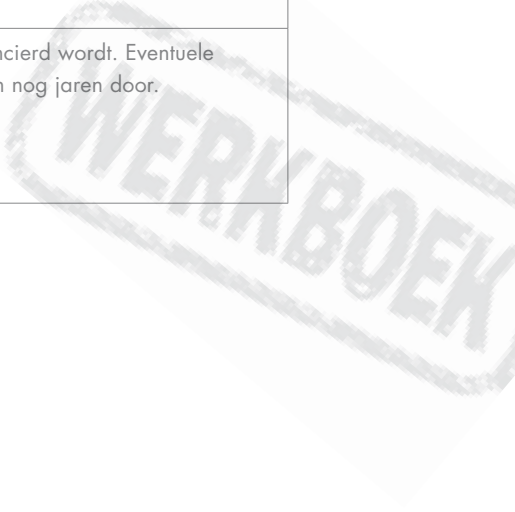
Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	De integrale aanpak van ruimte en mobiliteit, juist op provinciale schaal, sluit aan bij de problematiek en oplossingen voor het versterken van de Nederlandse kenniseconomie. De provinciale rollen van gebiedsautoriteit, opdrachtgever en systeemtoezichthouder krijgen invulling door te investeren, te regisseren en te ontwikkelen. <u>Regisseren:</u> De integrale opgave maakt de uitwerking complex en vraagt betrokkenheid van veel actoren. De provincie organiseert de regionale overleggen, bewaakt de integraliteit en bespreekt de resultaten op landelijke niveau met de ministers van V&W en VROM. <u>Investeren:</u> De aard en omvang van de noodzakelijke investeringen overstijgen het lokale en regionale niveau. De provincie maakt het verschil door vanuit het Infra Fonds substantiële budgetten beschikbaar te stellen en in overleg met de partners alternatieve financieringsconstructies te onderzoeken. <u>Ontwikkelen:</u> Naast het ontwikkelen van de Gebiedsagenda heeft de provincie de planvoorbereiding van enkele grote projecten (N279-noord, N279-zuid/Noordoost-corridor en N69) op zich genomen en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van die gebieden.
Provinciaal belang van programma en/of project	Met de instelling van een Mobiliteitsfonds kan een belangrijke stap worden gezet om te komen tot realisatie van de reeds genoemde projecten die op hun beurt weer belangrijke bouwstenen zijn voor de diverse gebiedsontwikkelingen in Brabant.
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	Alle projecten voortkomende uit een nadere uitwerking van de MIRT Gebiedsagenda van Brabant hebben een (boven)regionaal karakter en sluiten aan op het netwerkprogramma BrabantStad Bereikbaar.
Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	De bereikbare regio heeft relaties met de investeringsdomeinen kennis en innovatie en Brabants mozaïek. Het verbeteren van de bereikbaarheid van bijvoorbeeld de regio Eindhoven draagt bij aan de gehele ontwikkeling van Brainport. En capaciteitsuitbreiding van het (bovenliggend) wegennet in Brabant leidt onder andere tot ontlasting van het onderliggend wegennet en een betere doorstroming.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgeld (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Het fonds is noodzakelijk omdat de vereiste investeringen dusdanig groot zijn dat deze niet binnen de reguliere provinciale middelen gerealiseerd kunnen worden.
Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	Met het fonds kan een aantal projecten worden gerealiseerd die bijdragen aan een efficiënt en robuust verkeer- en vervoersysteem in Brabant. Op deze wijze wordt de rol van Brabant als een belangrijke vervoersschakel in Noord-Europa versterkt en wordt er indirect een bijdrage geleverd aan de verdere economische ontwikkeling van Brabant.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	<u>Maatschappelijk:</u> bijdrage aan verbetering van de leefbaarheid, de bereikbaarheid van de regio's en verbetering van het vestigingsklimaat voor zowel bedrijven als personen. <u>Financieel:</u> Cofinanciering vanuit rijk, gemeenten en daar waar mogelijk ook de EU. Daarnaast zullen met name de gemeenten ook investeren in aanvullende en flankerende maatregelen.

In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lange-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investeringsimpuls? (investeringen dienen niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	Het betreft hier duurzame investeringen in infrastructuur die gedurende een lange periode zullen renderen. Met behulp van het fonds wordt heel nadrukkelijk een extra impuls gegeven aan zowel de voorbereiding als de realisatie van de projecten. Binnen de reguliere begroting zijn geen middelen beschikbaar om de projecten te realiseren.
Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatiefondsen, benefit sharing, PPS, etc.)	Gelet op de omvang van de projecten is in het kader van het programma Zuidoostvleugel reeds onderzocht welke financieringsconstructie mogelijk zijn. Hieraan gekoppeld is ook de manier waarop de projecten voor wat betreft voorbereiding en uitvoering in de markt worden gezet. Ook het al dan niet invoeren van rekeningrijden (Anders Betalen voor Mobiliteit) zal mede bepalend zijn. Op dit moment is nog niet bekend voor welke financieringsconstructie gekozen gaat worden. Zeker is wel dat dit per project verschillend kan zijn.
In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	De projecten sluiten o.a. aan op de volgende (rijks)agenda's: Nota Ruimte en Nota Pieken in de Delta, Nota Mobiliteit, Brainport 2020, etc.
Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdlijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	De projecten hebben mede gelet op hun omvang ieder een afzonderlijke planning. De planning is dat de onder het kopje 'omschrijving' genoemde projecten a t/m d in de periode 2014-2025 gerealiseerd gaan worden. De planning van de overige projecten zal mede afhankelijk zijn van de beschikbare middelen.
Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	• Rijksoverheid (V&W, LNV en VROM), gemeenten/B5, SRE; • OV-bedrijven, NS, Prorail, Rijkswaterstaat; • Belangenorganisaties zoals BMF Kamer van Koophandel, EVO/TLN, BZW.

Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie' ?	Dit zal mede afhankelijk zijn van de wijze waarop er gefinancierd wordt. Eventuele kapitaallasten lopen naar het gereed komen van de projecten nog jaren door.

5.5 Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid

Programma "Energietransitie, innovatie en duurzaamheid"

1) Energietransitie als kans voor kennis en innovatie

Klimaatverandering is een van de meest urgente vraagstukken van de 21e eeuw. Hoewel Nederland en Brabant voor effectief klimaatbeleid in belangrijke mate aangewezen blijven op het internationale podium, kan er op decentraal niveau op specifieke onderdelen wel het verschil worden gemaakt. Juist op de velden energie, grondstoffen en water is een regionale aanpak voor de hand liggend. Met name energie leent zich in het kader van de Agenda van Brabant bij uitstek als integrerend en vernieuwend kader, omdat op dit punt de duurzaamheidsagenda op slimme wijze kan worden verknoopt met economische kansen voor Brabant als kennis- en innovatieregio.

Brabant heeft met de energietransitie haar eigen sleutel voor economisch succes als duurzame kennisregio in handen. Het thema van energietransitie omvat zowel verbindingslijnen naar de economie - industrie en landbouw -, ruimtelijke omgeving als het sociale domein (energiezekerheid, welzijn). Daar komt bij dat Brabant met haar sterke agro- en industriële (kennis) complex substantiële comparatieve voordelen heeft om van de energietransitie ook economisch een succes te maken. Duurzame energie als kansrijke economische sector voor Brabant omvat zowel mogelijkheden voor *high-tech (solar-energy)*, *automotive* (elektrisch rijden en decentrale netwerken) en agro-food, chemie en logistiek (*biobased economy*). Met name op het gebied van *solar-energy* en *biobased economy* doen zich concrete kansen voor.

2) Opgave en urgentie

Voor zowel *solar-energy* als voor het *biobased economy* geldt dat de kennisinfrastructuur in principe goed is, maar versnipperd. Een bundeling van onderzoeks- en innovatie-activiteiten is nodig om internationaal concurrerend te zijn. De BOM heeft hiertoe samen met de industrie en de kennisinstellingen een roadmap ontwikkeld, die richting geeft op het gebied van solar energy en biobased economy.

Naast versnippering van kennisinfrastructuur is er sprake van onderinvesteringen in R&D (*research & development*). Onderzoek en innovatie is de motor

van economische groei. Echter, vanwege risico's en *spill-over* effecten (het effect dat rendement van R&D niet direct voor het bedrijf zelf ten goede komt) onderinvesteren bedrijven in R&D, waardoor er minder groei, welvaart etc. wordt gerealiseerd dan het geval zou zijn bij maximale investering in R&D. Publieke R&D investeringen ten behoeve van gedeelde infrastructuur en faciliteiten en clusteropbouw is daarmee gerechtvaardigd.

Het klimaatvraagstuk en de mondiale energietransitie versterken de urgentie om te investeren in duurzame energie. Juist in het huidige tijdsgewricht zal de markt voor duurzame energietechnologie wereldwijd stijgen. De wereldwijde markt voor zon-pv (zonne-cellen) groeit bijvoorbeeld met 45 procent per jaar. Een steekproef onder de tien leidende zon-pv bedrijven in Nederland laat gemiddelde jaarlijkse groei in arbeidsplaatsen zien van meer dan 50 procent. De omzet van deze bedrijven groeit meer dan 60 procent, grotendeels dankzij export. De wereldmarkt voor duurzame energie blijft groeien. Met name in Brabant doen zich deze kansen voor. Brabant is uniek met haar high-tech karakter in de Brainportregio en met een sterke (chemische) procesindustrie in West-Brabant. Deze competenties vormen de basis voor de ontwikkeling van sterke clusters op het gebied van solar-energy en biobased economy:

- Solar-energy

Het Energiecentrum Nederland (ECN), het Fundamenteel Onderzoek der Materie (FOM) en het Knowledge and Innovation Community (KIC) InnoEnergy, zijn (inter)nationale onderzoeksinstituten die zich graag in Brabant willen vestigen. Samen met de huidige kennisinstellingen en het zittende bedrijfsleven ontstaat zo een sterk energiecluster in Zuidoost-Brabant, met name gericht op innovaties in de zonne-energie.

- Biobased economy

Tegelijk zien we in West-Brabant een clusterontwikkeling rondom de biobased economy. Hierbij ontstaat een campus rondom de bedrijven Sabic en Cargill in Bergen op Zoom. De investeringen in het kader van het programma 'energie als kans voor innovatie en duurzaamheid' dragen bij aan deze campus- en clusterontwikkeling in Oost- en West-Brabant en daarmee aan de ambitie van de Agenda van Brabant.

De kansen die zich zowel in de biobased economy als op het terrein van solar-energy aandienen, hebben een stevig fundament vanwege het feit dat ze voortbouwen

op de sterktes van Noord-Brabant. Zo past de opbouw van een *solar*cluster bij de huidige kracht van apparatenbouw in de hightech- en maakindustrie in Zuidoost-Brabant. De komst van de nieuwe en complementaire instituten ECN, FOM en KIC, versterkt de al aanwezige kennisinfrastructuur bij de TU/e, TNO en het Holst Centre. Hiermee staat Noord-Brabant internationaal op de kaart op het gebied van energie-onderzoek en innovatie. De clusteropbouw *biobased economy* kent een sterke link met de (chemische) procesindustrie en de logistieke sector in West-Brabant. Daarnaast past het in de ontwikkelingen van de food- en farmaceutische industrie, en bouwt het voort op een sterk landbouw-cluster, als leverancier van groene grondstoffen.

3) Visie op de aanpak

Er is een duidelijke rol voor decentrale overheden in het stimuleren van innovatie en kansrijke clusters. Innovaties vinden plaats op microniveau (binnen instellingen) en op mesoniveau (in ketens en clusters). De provincie kan innovatie bevorderen door als gebiedsautoriteit de opbouw van sterke clusters van kennisinstellingen, industriële R&D-afdelingen én innovatieve bedrijvigheid die de kennis omzetten in marktproducten, te ondersteunen.

Structurele financiering van publiek onderzoek is primair een taak van de Rijksoverheid, derde geldstromen komen daarnaast vooral uit Europese programma's. Deze publieke onderzoeksmiddelen komen veelal terecht bij publieke kennisinstellingen, zoals de universiteiten, de NWO-instituten en de technologische topinstituten. Gezien de sterk achterblijvende publieke R&D-inzet in Brabant, en daarmee het risico dat private R&D wegtrekt, is het wenselijk dat de provincie zich sterk maakt voor meer publieke kennisinstellingen in Brabant. Investerings in de kennisinfrastructuur, bijvoorbeeld het aantrekken aan nationale kennisinstellingen naar de regio, leiden tot een structurele stroom van nationale en Europese R&D financiering naar de regio.

De hier gepresenteerde investeringsoptie geeft een eerste flinke impuls aan de ontwikkeling van de Brabantse kennisregio: (1) De ontwikkeling van een sterk kennis- en innovatiecluster *solar-energy*, incl. het faciliteren van de komst van de topinstituten ECN, FOM en KIC InnoEnergy. Deze ontwikkelingen vinden plaats in Zuidoost Brabant, (2) de ontwikkeling van een sterk kennis- en innovatiecluster *biobased economy* in West Brabant, gericht op de fabricage en het gebruik van groene grondstoffen.

Topinstituten

- **ECN (Energiecentrum Nederland) wil een nieuwe vestiging opzetten waar alle ECN-onderzoeksactiviteiten op het gebied van dunne film zonnecellen worden gerealiseerd. Samen met de TU/e, TNO en Holst Centre zijn er forse stappen gezet in samenwerking. Dit heeft geleid tot het opzetten van Solliance; een samenwerkingsverband in Eindhoven op het gebied van dunne film zonnetechnologie.**
- **Het FOM (Fundamenteel Onderzoek der Materie) heeft de ambitie om haar onderzoeksinstituut op het gebied van plasmafysica te doen uitgroeien tot een nationaal instituut voor funderend energieonderzoek. Zij wil hierin samenwerken met de industrie. Het FOM heeft op basis van een voorstel van de gemeente Eindhoven, SRE en provincie voor de campus van de TU/e gekozen. Dit vanwege de sterke aanwezigheid van energieonderzoek in de regio en de grote aanwezigheid van industrie die actief is met energietechnologie.**
- **Knowledge and Innovation Community (KIC) InnoEnergy is één van de onderzoekscentra van de Europese Unie. Het doel van de KIC InnoEnergy is om innovatiekracht te versterken met als belangrijkste taak het naar de markt brengen van kennis. Hiervoor zullen nieuwe bedrijfsmatige initiatieven worden opgezet.**

Met deze publieke investeringen dragen we bij aan de opbouw van internationaal concurrerende clusters. De komst van ECN, FOM en KIC zorgen voor een duurzame versterking van de kennisinfrastructuur, die leiden tot nieuwe innovaties binnen de duurzame energietechnologie. Door te investeren in gerenommeerde instituten, in kennisinfrastructuur en valorisatie, worden bovendien ook andere middelen naar de regio gehaald (via basissubsidies, projectsubsidies uit nationale en Europese R&D-programma's en reeks opdrachten).

4) Slot

De keuze voor de inzet op innovatie in energietechnologie staat niet op zichzelf, maar staat centraal in de Energieagenda 2010-2020: energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid. De Energieagenda is het beleidskader voor het provinciale energiebeleid voor de komende 10 jaar. Op 1 oktober ligt de Energieagenda 2010-2020 voor ter besluitvorming in Provinciale Staten. Deze Energieagenda bouwt voort op de startnotitie Masterplan Energie, die op 27 november 2009 door de commissie EMG is vastgesteld.

Energietransitie, innovatie en duurzaamheid: mogelijke invulling

Algemeen	
Naam programma en/of project	Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid. Uitwerking zon pv/topinstituten energie en biobased economy.
Investeringsdomein	Kennis: duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid
Omschrijving programma en/of project	- De ontwikkeling van een sterk kennis- en innovatiecluster <i>solar-energy</i>, door: - o Het oprichten van een Eindhovense vestiging door ECN voor onderzoek naar solarenergy; - o De oprichting van Solliance, een gezamenlijk onderzoekscluster op het gebied van productietechnologie voor dunne film zon met ECN, de TU/e, TNO en het Holst Centre; - o De komst van het Rijnhuizen Instituut FOM als energie-technologie-instituut naar de TU/e Eindhoven; - o De oprichting van het Knowledge and Innovation Community (KIC) InnoEnergy bij de TU/e, als één van de zes Europese technologiecentra op het gebied van duurzame energie; - De ontwikkeling van een sterk kennis- en innovatiecluster <i>biobased economy</i> gericht op de fabricage en het gebruik van groene grondstoffen.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	De investeringen geven een stevige impuls aan internationaal concurrerende campus- en clusterontwikkeling op het gebied van solar & energietechnologie en biobased economy. De kansen die zich nu aandienen, hebben een stevig fundament vanwege het feit dat ze voortbouwen op de sterktes van Noord-Brabant: - De huidige kracht van apparatenbouw in de hightech- en maakindustrie in Zuidoost-Brabant. Door te investeren in labfaciliteiten en valorisatieprogramma's kan het kansrijke cluster worden versterkt in haar economische groei; - De komst van de nieuwe en complementaire instituten ECN, FOM en KIC, versterkt de al aanwezige kennisinfrastructuur bij de TU/e, TNO en het Holst Centre wordt versterkt;. Hiermee staat Noord-Brabant internationaal op de kaart op het gebied van energie-onderzoek en innovatie. - De clusteropbouw biobased economy kent een sterke link met de (chemische) proces-industrie, de logistieke sector en de sterk landbouwcluster in West-Brabant. De investeringen geven een stevige impuls aan campus- en clusterontwikkeling op het gebied van solar & energietechnologie en biobased economy. De open innovatieaanpak zal de kenniscomponent structureel vergroten in de Brabantse economie.
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	Doelstelling van het programma is tweeledig: - behoud en versterking van de innovatiekracht, gebaseerd op aanwezige sterktes, leidend tot (deels vervangende) werkgelegenheid in een tijd van globalisering; - verduurzaming en vergroening van de economie/ bijdrage in de mondiale energie-transitie.

Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	Versterken van de kennisinfrastructuur en innovatievermogen van Brabant. De investeringen die worden voorgedragen geven met name invulling aan de kerntaak 'regionaal-economisch beleid', en haken aan bij het innovatiebeleid van de provincie. De investeringen dragen bij aan campusontwikkeling en hebben daarmee ook een ruimtelijke-fysieke component.
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	Zie essay
Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	Onderzoek en innovatie is de motor van economische groei. Vanwege risico's en spill-over effecten (het effect dat rendement van R&D niet direct voor het bedrijf zelf ten goede komt)onderinvesteren bedrijven in R&D, waardoor er minder groei, welvaart etc. wordt gerealiseerd dan het geval zou zijn bij maximale investering in R&D. Publieke R&D investeringen ten behoeve van gedeelde infrastructuur en faciliteiten en clusteropbouw is noodzakelijk. De investeringen sluiten aan bij de voor de Brabantse economie relevante en kansrijke terreinen, bij het provinciaal innovatiebeleid en bij het specifieke beleid van de regio. Voor zowel solar als voor biobased geldt dat de kennisinfrastructuur in principe goed is, maar versnipperd. De investeringen geven een stevige impuls aan bundeling van onderzoeks- en innovatie-activiteiten, die nodig zijn om internationaal concurrerend te zijn.
Provinciaal belang van programma en/of project	De komst van ECN, FOM en KIC zorgen voor een duurzame versterking van de kennis-infrastructuur, die leiden tot nieuwe innovaties binnen de duurzame energietechnologie. Daarmee hebben deze investeringen een structuurversterkend karakter. Door te investeren in gerenommeerde instituten, in kennisinfrastructuur en valorisatie, worden bovendien ook andere middelen naar de regio gehaald (via basissubsidies, projectsubsidies uit nationale en Europese R&D-programma's en rechtsreeks opdrachten). Het betreft een impuls aan publieke R&D in de regio, dit is en van de criteria, waaraan innovatieve regio's dienen te voldoen.
Relatie met regulier provinciaal (en/of Rijks- en of EU) beleid	De voorgestelde strategie past in Europees- en rijksbeleid. Duurzame Energie is één van de thema's waarin Europa zich wereldwijd economisch wil onderscheiden. Via verschillende programma's ondersteunt zij dit financieel en het is de verwachting dat dit in toekomstige begrotingen alleen maar belangrijker gaat worden. De provincie heeft zich via het IPO in het Klimaat- en Energieakkoord (januari 2009) aan de landelijke doelstellingen gecommitteerd. In dit akkoord is per provincie een taakstelling opgenomen. Daarmee is de provincie één van de partijen waarvan inzet wordt gevraagd om de doelstellingen te behalen.
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	Het bovenregionaal karakter kent twee aspecten: • De inzet van energietechnologie speelt zich af op een (inter)nationaal niveau. Zowel de innovaties op het gebied van solar als op het gebied van biobased economy dragen bij aan vergroting van de exportmarkt voor Brabantse bedrijven; • Binnen de clusters solar en biobased economy wordt volop samengewerkt met partners binnen en buiten de landsgrenzen: In het solar cluster wordt samengewerkt met partners uit Limburg en over de grens met Leuven en Aken. Binnen de biobased economy wordt nauw samengewerkt met de provincie Zeeland en Vlaanderen.

Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/ integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	De energie-opgave wordt via de kerntaken ‘regionaal economisch beleid’ als ‘ruimtelijke ontwikkeling en inrichting’ opgepakt.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgelden (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Brabant heeft een unieke kans om vanuit haar bestaande sterktes te werken aan een nieuwe economische dynamiek. Juist in het huidige tijdsgewricht zal de markt voor duurzame energietechnologie wereldwijd stijgen. Brabant kan hierop kennisclusters ontwikkelen die de wereldwijde concurrentie aan kunnen. Aangezien er geen autonome middelen beschikbaar zijn voor de uitvoering van de Energieagenda, wordt een beroep gedaan op de investeringsagenda van de Agenda van Brabant. Het gaat hierbij om investeringen die éénmalig zijn en bijdragen aan de onderscheidende kwaliteiten van Brabant.
Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	De inzet richt zich hierbij op clusterontwikkeling op het gebied van high-tech (solar-energy) en agro-food, chemie en logistiek (biomassa). Kennis, innovatie, clustervorming en vergroening van de economie komen hier samen. De investeringen dragen bij aan campus- en clusterontwikkeling en hebben daarmee een structuurversterkend effect. De synergie tussen de in Brabant gevestigde instituten met een duidelijke focus op energie heeft aantrekkingskracht op het aanwezige onderwijs (aantrekking studenten (BSc, MSc), aio, post-doc etc.) en het innovatieve bedrijfsleven.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	• Het maatschappelijke rendement zit in het versterken van de regionale economie, door in te zetten op twee innovatieve clusters, solar (high-tech) en biobased economy (agrofood, chemie en logistiek). • Dit zorgt voor de werkgelegenheid naar de toekomst die voor de twee genoemde cluster kan oplopen tot 15.000 fte. Het versterkt het vestigingsklimaat en het imago van Brabant als Top Technologie Regio. • De investeringen dragen bij aan verduurzaming van de economie (zie ook maatschappelijk effecten programma en/of projecten, eerder in het fiche). De inzet van provinciale investeringen moet daarnaast zo veel mogelijk verleiden tot grotere financiële inspanningen van anderen. In algemene zin verwachten wij dat de provinciale inzet minimaal wordt verdubbeld.
In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lange-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investerings-impuls? (investerings dienen niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	De lange termijn effecten van de investeringen op toekomstige werkgelegenheid kan oplopen tot 15.000 fte (deels vervanging van bestaande werkgelegenheid) De komst van instituten als ECN, FOM en KIC versterken de al aanwezige kennis-infrastructuur bij de TNO, TU/e en Holst Centre. Hiermee wordt een kennisbasis op het gebied van energietechnologie in de regio gecreëerd voor de lange termijn. Het ECN en het FOM kiezen juist voor deze regio op basis van het toekomstperspectief. Voor bedrijven is toegang tot dergelijke onderzoeksfaciliteiten zeer belangrijk. Faciliteiten zoals het Solliance initiatief zijn noodzakelijk om verder te komen met proces- en product-ontwikkeling, ze zijn maar in beperkte mate aanwezig in de wereld en maar zeer beperkt (en steeds minder) toegankelijk voor de lokale industrie. De komst van instituten als ECN, het FOM en het KIC in de regio leiden bovendien tot een continue stroom van middelen, via basissubsidie, projectsubsidies en opdrachten, naar de regio. In het kader van het biobased cluster gaat het om een aanvanginvestering van € 3 mln. om kansrijke ontwikkelingen in de regio een stevig fundament te kunnen geven. Deze fase is noodzakelijk om uit te groeien tot een volwaardige campus met ongeveer 50 gelieerde bedrijven in 2020.

Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatiefondsen, benefit sharing, PPS, etc.)	Het revolverend effect van de investeringsbijdrage is met name uit te drukken in maatschappelijk effect. De investering heeft in potentie zeer significante effecten op de regionale/provinciale kennisinfrastructuur, economie en werkgelegenheid. Het sluit aan bij het provinciale beleid gericht op versterking van de kennis- en innovatie-infrastructuur (o.a. clustervorming, aantrekken publieke kennisinstituten). Het past in regionale ontwikkelingen als de Brainport2020 strategie in Oost-Brabant en het overleg Duurzame Energie West-Brabant. De gekozen constructie is toch veelal subsidie. Sterk innovatieve projecten kennen een hoog risicoprofiel omdat de technologie zich immers nog niet heeft bewezen. Wanneer een technologie is uitontwikkeld en groot-schalig kan worden toegepast, kan een revolverend energiefonds de uitrol versnellen. Dit is één van de benoemde instrumenten die is opgenomen in de Energieagenda. Hiertoe komen we tot het volgende voorstel: • ECN/Solliance: onderzoeken we de mogelijkheid van een subsidie met benefit sharing; • KIC: hierbij gaat het om cofinanciering van een Europese subsidie en is de financiële constructie in de vorm van een subsidie verplicht; • FOM: hierbij gaat het om een éénmalige bijdrage in de verhuiskosten, waarmee het onderzoeksinstituut haar basis vindt bij de TU/e; • Biobased cluster: Hierbij gaat het om een subsidie in de startfase van de cluster-ontwikkeling. Bij een eventuele aanvullende financiering, op basis van uitgewerkt businessplan, zal opnieuw de financieringsconstructie worden gezien.
In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	Aansluiting bij publieke agenda's: • De EU heeft duurzame energie tot één van de speerpunten van haar innovatiebeleid gemaakt en wil zich mondiaal op dit punt onderscheiden, zowel vanuit economische kansen, als vanuit het behalen van milieudoelstellingen. Dit vindt zijn vertaalslag in Europese subsidie- en onderzoekprogramma's. Het is de verwachting dat de budgetten hiervoor in de begrotingsperiode vanaf 2013 groter zullen worden. • Een bijdrage van het rijk in de ontwikkeling van solar (in vervolg op, en substantiëler dan, de middelen in het kader van de Pieken in de Delta), ligt voor de hand. Het gaat immers om de opbouw van een internationaal concurrerende positie van solar in Nederland. • Het rijk heeft met een Interdepartementaal werkprogramma Biobased economy 2010-2015(LNV febr. 2010) de nationale ambitie neergezet om Nederland, kennis-land voor de biobased economy te maken. • Het programma 'energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid' sluit aan bij het provinciale beleid gericht op versterking van de kennis- en innovatie-infrastructuur (o.a. clustervorming, aantrekken publieke kennisinstituten). Het past in regionale ontwikkelingen als de Brainport2020 strategie in Oost-Brabant en het overleg Duurzame Energie West-Brabant. Aansluiting bij private agenda's: • Solliance: Het investeringsvoorstel is door de Solliance partners vastgesteld op grond van de businesscases die globaal zijn afgestemd met het bedrijfsleven. In reactie daarop hebben de bBedrijven hebben aangegeven dat toegang tot een dergelijke onderzoeksfaciliteit voor hen zeer belangrijk is. Deze faciliteiten zijn noodzakelijk om verder te komen met proces- en productontwikkeling, zijn maar in beperkte mate aanwezig in de wereld, en zijn maar zeer beperkt (en steeds minder) toegankelijk voor de lokale industrie. • Biobased: Sabic en Cargill hebben zich opgeworpen als trekkers van COCI. Verschillende grote biobased bedrijven hebben hun interesse getoond om hierbij aan te sluiten.

Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	<i>ECN-Solliance:</i> • Opstartfase (tot juli 2011): Programmabureau is opgericht en locatiekeuze van de nieuwbouw is bepaald. • Groeifase (2011- 2012): Nieuwbouw ECN-Solliance gebouw is gerealiseerd. Mobilisatie van ECN personeel en apparatuur uit Petten is afgerond. Eerste start uitvoering van onderzoekprogramma van nieuwe vestiging. • Eindfase (2012-2019): Volledig operationele uitvoering van onderzoeksprogramma's. <i>KIC:</i> • Opstartfase (eind 2010): Driejarenprogramma van KIC is ingediend en goedgekeurd door European Institute of Innovation and Technology (EIT). Alle KIC-partners hebben de samenwerkingsovereenkomst ondertekend. • Groeifase (2011): Start van ingediende programma's en projecten samen met KIC-partners. • Eindfase (minimaal tot 2018): • Uitvoering van de ingediende programma's en projecten met KIC-partners. <i>FOM:</i> • Opstartfase en groeifase (2011-2014): verhuizing Mobilisatie van personeel en apparatuur naar nieuwgebouwde vestiging in Eindhoven. • Eindfase (vanaf 2015): Verhuizing is afgerond en start van onderzoeksprogramma is begonnen. <i>Biobased economy:</i> • Opstartfase (1 juli 2011): Campus wordt geopend. Programmaorganisatie is opgericht. Samenwerking in de regio voor totale clusterontwikkeling. • Groeifase (2011-2013): eerste 10 – 15 innovatieve bedrijven gevestigd binnen bestaande infrastructuur. • Eindfase (2013-2020): Uitbreiding infrastructuur tot volwaardige campus met 50 innovatie bedrijven, incl. de vestiging van een aantal grote bedrijven op de campus.
Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	De volgende partners zijn inhoudelijk en financieel betrokken: • ECN/Solliance: TU/e, ECN, TNO, Holst Centre, SRE, Eindhoven; • KIC: TU/e, TNO, Eandis, ECN, IMEC, Energy Delta University, Elia, NXP, Philips, Exendis en Capricorn; • FOM: SRE en Eindhoven; • Biobased economy: Sabic, Gargill, BOM Rewin, Avans, HAS, Hogeschool Zeeland.
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	Reeds in de voorbereiding van dit fiche is expertise ingeschakeld van concurrerende kennisinstellingen. Het business-plan van ECN is inhoudelijk beoordeeld door Dhr. Paul Korting (TNO Industrie& Techniek), Prof. Dr. Hans van Duijn (TUE) en Jaap Lombaers (Holst Centre). Op basis hiervan is het Solliance programma tot stand gekomen. Daarnaast heeft technische beoordeling plaatsgevonden door een deskundige bij Philips Applied Technologies.
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie' ?	• De Europese Unie heeft al ingestemd met het KIC en is hiermee feitelijk al gestart. • De nieuwbouw en verhuis van het FOM zal in 2014 worden afgerond. • Bij de biobased economy gaat het om een eerste aanzet. Deze zal juli 2011 zijn afgerond, wanneer het project in de volgende fase komt. In alle gevallen gaat het om een éénmalige subsidie van de provincie, waaraan naar de toekomst toe geen rechten kunnen worden ontleend. Hiermee zijn er naar de toekomst toe, aan deze investeringen, geen verplichtingen verbonden. De instituten blijven wel duurzaam in de provincie behouden en zijn daarmee structuurversterkend.

5.6 Leefklimaat: topvoorzieningen

Programma “De Kunst van het Samen Leven”

1) De Kunst van het Samen Leven als kans voor kennis en innovatie

Door het toenemend belang van *quality of life* - zowel voor bedrijven en werknemers als voor regio's en gemeenten - speelt cultuur steeds meer een rol van betekenis. De kwaliteit en de uitstraling van het kunst-aanbod en van cultuur in brede zin zullen immers het imago, de aantrekkingskracht en de internationale concurrentiepositie van regio's en steden versterken. Cultuur vormt daarom steeds meer een (omgevings)-factor die de doorslag kan geven in de (eind)afweging bij vestigingsbeslissingen van bedrijven en werknemers. En een bezoekreden voor recreanten en toeristen aan een regio. Vaak zijn dit processen waarin kenmerken als levendigheid, sfeer en een erfgoed een ongrijpbare rol spelen.

Natuurlijk moet *wishful thinking* over de rol van cultuur bij vestigingsbeslissingen van bedrijven worden voorkomen. Financiële, arbeidsmarkt- en ruimtelijke factoren komen nog altijd op de eerste plaats. Dat betekent echter niet dat cultuur bij vestigingsbeslissingen geen rol zou spelen. Het belang van cultuur zou wel eens tegengesteld kunnen werken, als een belangrijke *potential dissatisfier*. Ofwel, als het er niet is, wint het aan invloed. Het belang van cultuur neemt onder meer toe doordat binnen Europa de harde vestigingsfactoren (bereikbaarheid, arbeidsmarkt) voor veel regio's grotendeels gelijk zijn. Cultuur wordt een belangrijk onderscheidend criterium.

In het kader van Europese Culturele Hoofdstad 2018 zijn er kansen voor Brabant om juist op dit onderscheidende criterium belangrijke stappen te zetten. Door cultuur in brede zin op een hoger plan te krijgen en breed te positioneren en profileren in een Europees perspectief. Cultuur als aandrijfriem voor Brabant om in de concurrentiestrijd tussen kennisregio's op voor-sprong te komen. Cruciaal daarbij is dat de Brabanders zelf centraal staan. De aandacht die het organisatie-comite legt op thema's als culturele diversiteit en de verbinding tussen burgers, steden en regio's maakt Brabant(Stad) tot de ultieme Nederlandse kandidaat.

2) Opgeve en urgentie

BrabantStad is bij uitstek een Europees voorbeeld. Met behoud van eigen identiteit weven verschillende deelnemers – in dit geval vijf steden en het ommeland

– gezamenlijk een functioneel netwerk dat groter en sterker is dan de losse 'draden'. BrabantStad is ook een toekomstgerichte kandidaat. In de 21ste eeuw zullen netwerken, waar Brabant van oudsher mee vertrouwd is, steeds belangrijker worden. In dat besef kiest BrabantStad voor het motto 'De Kunst van het Samen Leven.'

Verzilveren van kansen

Een evaluatie van de Culturele Hoofdsteden van Europa, het zogeheten Palmer-rapport (2004), stelt dat de betrokken steden hun investeringen vrijwel altijd kunnen verzilveren, zowel materieel als immaterieel. Recent onderzoek door de Universiteit van Tilburg stelt dat de economische impact van Culturele Hoofdstad van Europa gemiddeld twee keer zo groot is als de programma-investering. De bezoekersbestedingen vormen het grootste aandeel. Overige bronnen zijn inkomsten van de culturele sector, groei van het zakelijk toerisme en mediawaarde. Een vuistregel is: hoe groter de investering en hoe beter het programma, des te groter en duurzamer de opbrengsten. Naast de economische meerwaarde heeft de titel ook culturele, sociale en imago-impact. Uit onderzoek blijkt, dat steden die zich met de titel Culturele Hoofdstad van Europa mochten kronen een aanzienlijke versterking van het culturele klimaat beleefden. Verder is er sprake van een duurzame toename met gemiddeld 30% van de culturele participatie, vooral in de groep 18- tot 25-jarigen.

WERKBOEK

BrabantStad als culturele hoofdstad zal een grote impact voor Nederland hebben. Belangrijkste winstpunten zijn de internationale profilering, de stimulans in een economisch spilgebied, culturele samenwerking over provincien en landsgrenzen heen, verbetering van onderwijs, wetenschappelijke verbreding, grotere aantrekkingskracht op bedrijven en op (Europese) organisaties die zich oriënteren op vestiging in de Benelux. Een hoogstaande culturele infrastructuur is een onderscheidend criterium voor vestiging door bedrijven, bewoners en studenten, en een zwaarwegende bezoekreken voor recreanten en toeristen aan Noord-Brabant. Daarnaast versterkt het de internationale uitstraling en zichtbaarheid van de regio.

Met het programma BrabantStad Culturele Hoofdstad worden voorwaarden geschapen voor een succesvolle culturele mozaïekmetropool BrabantStad. Succesvol als aantrekkelijk gebied waar mensen willen wonen, werken, studeren, recreatief verblijven en bedrijven vestigen. De culturele mozaïekmetropool-aanpak van BrabantStad als internationaal gewaardeerd voorbeeld van regionaal-urbane ontwikkeling. De Agenda van Brabant kent creativiteit en aanpassingsvermogen van de Brabanders een onmisbare meerwaarde toe in de basis van economische groei. Deze competenties hangen rechtstreeks samen met de plaats die cultuur in de samenleving heeft. De Kunst van het Samen Leven zal die plaats versterken, door verbinding met o.a. economische en demografische ontwikkelingen.

3) Visie op de aanpak

Het bijzondere ruimtelijk en bestuurlijk karakter van het traject (regionale stedelijke samenwerking, verbinding kwaliteiten stad en platteland en daarmee ook profilering van kwaliteiten en kansen op het platteland) vraagt om initiatief van een partij met:

- overzicht
- focus op kracht en kansen in het niet-stedelijk gebied
- commitment aan de belangen van alle steden
- focus op het uitrollen van de kracht van de individuele steden over de hele regio.

De enige partij die dit in onze regio kan bieden is de provincie.

Vanaf 2008 is veel werk verzet ter voorbereiding van de kandidatuur van BrabantStad als Culturele Hoofdstad van Europa 2018. Zo is er is een sterke, deels financiële impuls gegeven aan de culturele infrastructuur en zijn er cultuurmakelaars die in de steden en de provincie netwerken verbinden en bottom-up projecten

aanjagen. Alle projecten en inspanningen tot dusver hebben geleid tot een uitwerking en aanscherping van de inhoudelijke koers: Wat is het kader voor het programma van 2018? En wat staat er te gebeuren in de jaren daaraan voorafgaand? Uiteindelijk zal er het officiële bidbook liggen, dat in 2012 klaar moet zijn.

4) Slot

‘De Kunst van het Samen Leven’: al eeuwen is die kunst in Brabant af te lezen aan ons werken, wonen, leren, vieren en genieten. Ook morgen komt ze van pas. Want samen leven is een hele kunst. BrabantStad is de uitdagende beoefening ervan. Het veroveren van de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018 is méér dan een uitdaging. BrabantStad staat aan de vooravond van een intensief traject. De koers is uitgestippeld maar ligt nog niet vast; iedereen wordt uitgenodigd om mee te denken en mee te werken. Met het overkoepelende thema ‘De Kunst van het Samen Leven’ stelt BrabantStad zich zelfverzekerd kandidaat. Hiermee gaan de provincie, de vijf steden en hun ommelanden de komende jaren van start.

De Kunst van het Samen Leven: mogelijke invulling

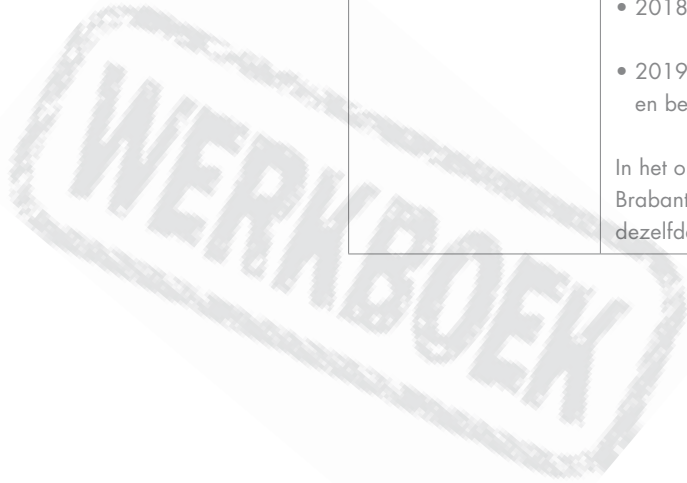
Algemeen	
Naam programma en/of project	De Kunst van het Samen Leven; 2018Brabant Samen Culturele Hoofdstad
Investeringsdomein	Leefklimaat
Omschrijving programma en/of project	Het programma biedt een krachtige impuls aan de realisatie van de ambitie van de Agenda van Brabant als topkennis- en innovatieregio. Een sterke culturele infrastructuur vormt de basis voor een duurzame en profijtelijke interactie tussen de verstedelijkte gebieden onderling en met de meer landelijke delen van BrabantStad.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	De integrale ontwikkeling van de culturele infrastructuur is een onderscheidende vestigingsfactor voor bedrijven, bewoners en studenten, en bezoekreken voor recreanten en toeristen aan de regio. Daarnaast versterkt het programma de internationale uitstraling en zichtbaarheid van de regio. De culturele mozaïekmetropool-aanpak van BrabantStad wordt een internationaal gewaardeerd voorbeeld van regionaal-urbane ontwikkeling.
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	Het programma versterkt de stabiliteit en de aantrekkelijkheid van de Brabantse samenleving, geeft die een internationale uitstraling en verleidt daarmee tot investering in de regio door partijen van buiten Brabant. Het maatschappelijk effect zal gedurende de investeringsperiode jaarlijks aan een monitor worden onderworpen door het PON.
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	De Agenda van Brabant gaat voor de toekomst van onze regio uit van een innovatiegedreven economie in een demografisch veranderende samenleving. De creatieve en de culturele factor zijn bij die ontwikkeling in praktijk en literatuur erkende kwaliteiten.
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	De Agenda kent creativiteit en aanpassingsvermogen van de Brabanders een onmisbare meerwaarde toe in de basis van economische groei. Deze competenties hangen rechtstreeks samen met de plaats die cultuur in de samenleving heeft. De Kunst van het Samen Leven wil die plaats versterken, door verbinding met o.a. economische en demografische ontwikkelingen. De Agenda wil verder sociale tradities verbinden met innovatieve kracht in nieuwe markten en sectoren. Dit betekent dat ons immaterieel cultureel erfgoed en de Brabantse identiteit zichtbaar en beleefbaar moeten zijn, én moeten worden uitgenodigd voor vertaling naar veranderende omstandigheden.
Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	Het bijzondere ruimtelijk en bestuurlijk karakter van het programma (regionale stedelijke samenwerking, verbinding kwaliteiten stad en platteland en daarmee ook profilering van kwaliteiten en kansen op het platteland) vraagt om initiatief van een partij met: -overzicht -focus op kracht en kansen in het niet-stedelijk gebied -commitment aan de belangen van alle steden -focus op het uitrollen van de kracht van de individuele steden over de hele regio. De enige partij die dit in onze regio kan bieden is de provincie.
Provinciaal belang van programma en/of project	Het programma draagt bij aan de maatschappelijke veerkracht in de regio, creatieve impulsen aan de innovatiegedreven economie en ruimtelijke ontwikkeling, en aan de internationale uitstraling van Brabant als kwaliteits- en succesvol woon-, werk- verblijfs- en vestigingsgebied. Daarmee speelt het programma een rol in de grote uitdagingen waar Brabant op de lange termijn voor staat.

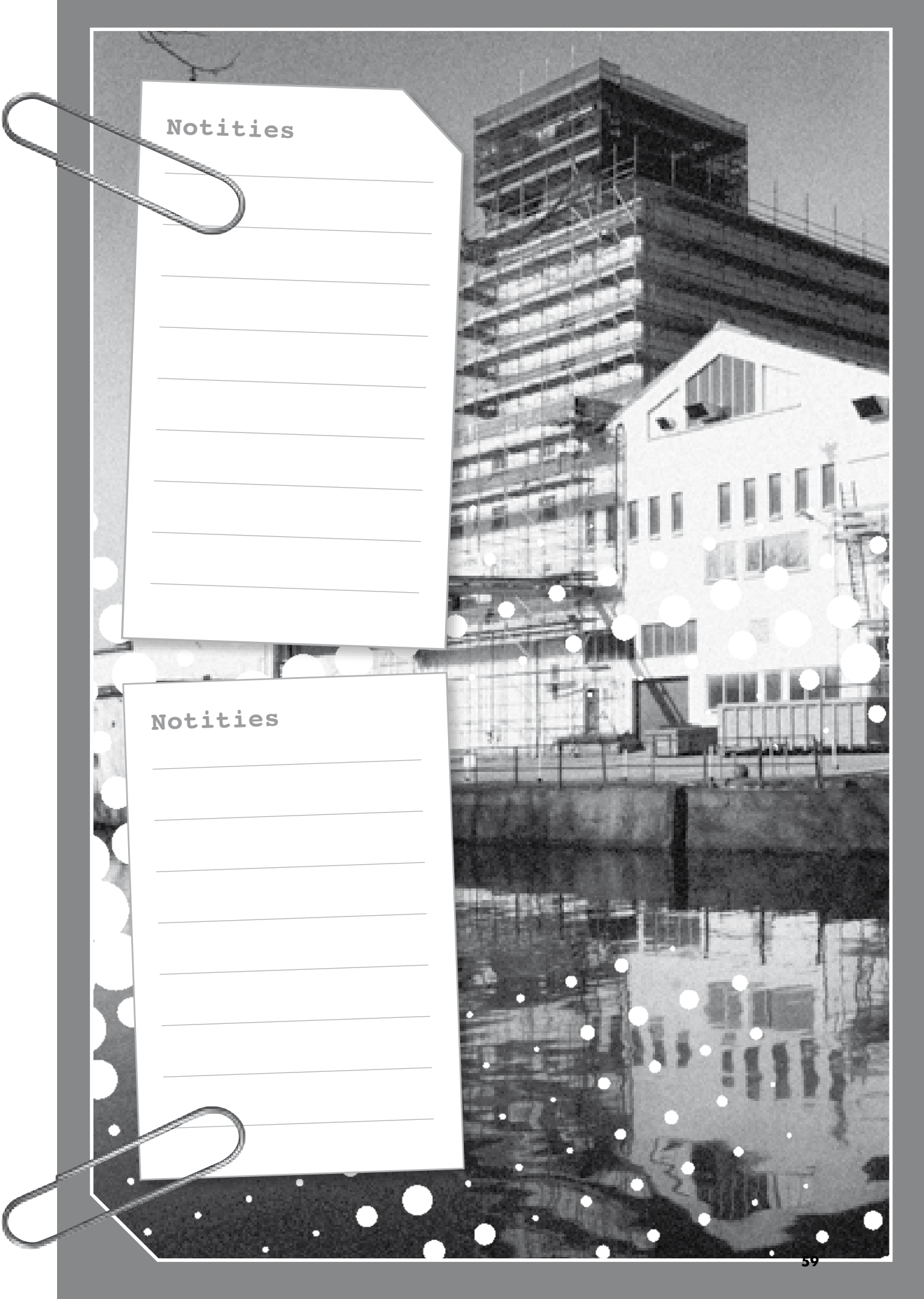
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	Het programma heeft als onderlegger het concept van de mozaïekmetropool Brabant-Stad. Daarmee heeft het per definitie al een regionaal karakter. De ambitie om in het kader van het programma Culturele Hoofdstad van Europa te worden verleent bovendien een internationaal karakter. Om deze ambitie kansrijk te laten zijn zal het programma een Europese relevantie aannemelijk moeten maken. Dit kan door de BrabantStad-aanpak te richten als voorbeeld van succesvolle regionale ontwikkeling met harmonie tussen hoogstedelijke en landelijke kwaliteit. Hierdoor kan het programma bovendien bijdragen aan een internationaal sterke concurrentiepositie van Brabant.
Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	Vanuit het investeringsdomein Leefklimaat beoogt het programma interactie en synergie met alle andere domeinen. • Kennis: het bereiken van ‘innovatie in viervoud’ door bijvoorbeeld combinatie van maak-traditie en high tech met cultuur en design. • Bereikbare regio: de internationale ambitie van het programma vraagt om versterking van bereikbaarheid vanuit andere regio’s. • Brabants mozaïek: het mozaïek met zijn waardevolle, over en weer verrijkende contrasten vormt het ruimtelijk en mentaal stramien voor de Kunst van het Samen Leven. • Natuur en landschap: ook hier speelt het mozaïek (stedelijkheid-groene contramall) als onderlegger voor het programma een rol, en wil de Kunst van het Samen Leven/2018Brabant initiëren en reageren.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgelden (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Met het reguliere cultuurbeleid wordt een provinciale basisinfrastructuur in stand gehouden. Deze vormt samen met de stedelijke culturele basisvoorzieningen een basis vanwaaruit aan een programma ten behoeve van Culturele Hoofdstad van Europa kan worden gewerkt. Kandidaatstelling voor de titel culturele hoofdstad vraagt echter nadrukkelijk om meer. De kandidaatstelling wordt met de vijf BrabantStadpartners gezamenlijk voorbereid en vraagt van alle partners extra investeringen, bedoeld voor een gezamenlijk programma op weg naar en in 2018.
Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	De Kunst van het Samen Leven is een mix van onderscheidende kwaliteiten van Brabant op cultureel, economisch, ruimtelijk en sociaal vlak. Goed ontwikkeld en uitgevoerd wordt die mix zelf misschien wel de grootste onderscheidende kwaliteit van Brabant. Het programma levert een methode (een sterke cultuur als deeltjesversneller voor de andere domeinen) om al die kwaliteiten duurzaam en dus structureel te versterken.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	Het programma spreekt de Brabantse samenleving en infrastructuur met culturele interventies aan op zijn bestaande kansen en zwakheden, schept voorwaarden om die beter te benutten en geeft daarmee ruimte voor een opwaartse spiraal.
Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatiefondsen, benefit sharing, PPS, etc.)	De financiële samenwerkingsconstructie met de steden moet nog worden uitgewerkt in een operationele tegenhanger van het (inhoudelijke) Koersdocument. Een deel van de middelen zal in elk geval geïnvesteerd moeten worden in een overkoepelende operationele organisatie.

In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda’s?	De kandidatuur Europese Culturele Hoofdstad sluit aan bij de Europese agenda om de eenheid in diversiteit van (de betekenis van) cultuur in Europa zichtbaar en beleefbaar te maken. Als ondersteuning van de ontwikkeling van BrabantStad als mozaïekmetropool, sluit het programma aan bij de rijksagenda met BrabantStad als stedelijk netwerk en zoekt aansluiting bij agenda’s in andere investeringsdomeinen (reconstructie, MIRT, structuurvisie, personen- en goederen vervoer 2020, innovatie-agenda’s etc.)
Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke ‘mijlpalen’ horen hierbij	• 2010/2011: uitvoering provinciale bouwsteen Cultuur schept Ruimte, met toenemende richting naar nieuwe inhoudelijke koers • v.a. najaar 2010: continue doorontwikkeling inhoudelijke koers • najaar 2010: invulling financiële voorwaarden op provincieniveau • najaar 2010/voorjaar 2011: doorontwikkeling en herinrichting organisatiestructuur • voorjaar 2011: invulling financiële voorwaarden op stedelijk niveau • 2011/2012: voorbereiding/afronding/indiening bidbook Europese Culturele Hoofdstad 2018 • vanaf 2012: uitvoering inhoudelijke koers met alle partners • najaar 2012: jury-beoordeling bidbook Europese Culturele Hoofdstad 2018 • najaar 2013: definitieve keuze jury ikv Europese Culturele Hoofdstad 2018 • eind 2013/begin 2014: formele aanwijzing Europese Culturele Hoofdstad 2018 • 2014-2017: voorbereiding culturele hoofdstad-jaar • 2018: BrabantStad Europese Culturele Hoofdstad • 2019-2022: verankering erfenis 2018 (+ aanloop) in alle betrokken maatschappelijke en bestuurlijke domeinen. In het onverhoopte geval dat de aanwijzing Europese Culturele Hoofdstad niet op BrabantStad valt, vindt t.z.t. besluitvorming over een aangepast scenario plaats vanuit dezelfde uitgangspunten en met in principe dezelfde tijdshorizon.

Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	• Meebeslissers: Het bestuurlijk BrabantStad-partnerschap is evident • Meedenkers: De Brabantse kennisinstellingen, het culturele veld, vele segmenten van het maatschappelijk middenveld (BZW, KvK, ZLTO, Agro&Co, BOM, Brabants Landschap, Vereniging Kleine Kernen), andere overheden (Vereniging Brabantse gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat), regionale media • Meedoeners: Het culturele veld, andere initiatiefnemers uit het maatschappelijk middenveld, (organisaties van) het bedrijfsleven, de regionale creatieve industrie, toerismesector, onderwijsinstellingen/kennisinstututen: Met veel onderwijsinstellingen lopen partnerschappen, of worden die ontwikkeld: - UvT: o.a. ontwikkeling van een methode om de effecten van het programma te monitoren - De NHTV maakt koppelingen tussen onderwijsinstellingen en 2018Brabant-projecten Verder: opzet partnerschappen TU/e, m.n. op terreinen innovatie en stedenbouw, kunstvakopleidingen
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	- prof. dr. Pieter Tordoir (economische geografie en planologie, Universiteit van Amsterdam; stafid project Synergien, synergie in stedelijke netwerken) - Robert Palmer (Palmer/Rae Associates; voormalig directeur Glasgow 1990 en Brussel 2000; toonaangevend Europees expert op het terrein van Europese Culturele Hoofdstad) - Prof. Franco Bianchini (Universiteit van Leicester; projectleider onderzoek naar stedelijke vernieuwing en cultuur van de Raad van Europa; jurylid Europese Culturele Hoofdstad 2005/Cork)
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie' ?	Het programma loopt tot 2022. In de jaren vanaf 2018 zal het accent liggen op het verankeren van resultaten en inzichten bij de regionale partners en de Brabantse samenleving als geheel. Dit betekent dat de Kunst van het Samen Leven in 2022 een goed ontwikkeld en geïntegreerd bestanddeel van denken en doen op bestuurlijk en maatschappelijk vlak is. De inzet van onze reguliere middelen (en die van onze partners) zal dit verder dragen.

5.7 Leefklimaat: topvoorzieningen

Programma “Versterking sportinfrastructuur”

1) Versterking sportinfrastructuur, als kans voor kennis en innovatie

Een kennisregio is gediend bij een goed functionerend publiek domein. Plaatsen waar technologie en ontspanning kunnen samengaan. Belevenisclusters waar meerdere doelen tegelijk worden nagestreefd, maar waar de basis wordt gevormd door één wezenskenmerk van de Brabantse kenniswerker: sport. Er zijn diverse redenen aan te voeren waarom investeringen in sportfaciliteiten een uitstekende basis kunnen vormen voor het versterken van de kennisregio Brabant. Zo gaan sport en (bèta) kenniswerkers uitstekend samen, maar sport en Brabant minstens zo goed. Brabant als dé omgeving waarin sporten centraal staat, maar evenzo de sociale ontmoeting en de uitwisseling van kennis.

Brabant is aantoonbaar de sportiefste regio van Nederland en dat is niet alleen te danken aan Pieter van den Hoogenband en Anky van Grunsven. In onze regio bevindt zich een aantal topsportfaciliteiten die bovenaan in de lijst van Nederland staan, zoals het zwemcentrum in Eindhoven en het hippisch centrum in Deurne. Wapenfeit in dit verband is: als Brabant een land was geweest had het de elfde positie op de wereldranglijst tijdens de Olympische Spelen van 2000 gehaald. De topsportvoorzieningen zijn in combinatie met de klinkende namen van de Brabantse topsporters, bijzonder goed voor het internationaal imago als kennisregio.

Het sociale aspect van bewegen, gekoppeld aan de voor de Brabantse economie belangrijke terreinen van techniek, life sciences en design, maakt dat sporten kan uitgroeien tot een verbindend element in de kennisregio. Het Olympisch Plan 2028 biedt in dat kader nieuwe kansen, juist voor Brabant. Als regio streven we ernaar om sport in 2016 naar een Olympisch niveau te brengen. Dit houdt in, dat er in 2016 een vruchtbaar en aantrekkelijk (top)sportklimaat is waarin (top)sporters optimaal kunnen presteren. Het stimuleren en faciliteren van breedte- als gehandicaptensport is daarvan nadrukkelijk onderdeel. Net zoals overigens de koppeling van sport met brede maatschappelijke domeinen zoals ruimte en economie, volksgezondheid, sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en regiobranding.

2) Opdracht en urgentie

Het Olympisch plan is een katalysator voor de econo-

mische, sociale en ruimtelijke ontwikkeling van Brabant. Daarmee levert het een wezenlijke bijdrage aan de ambities van de Agenda van Brabant, waarbinnen een onderscheidend vestigings- en leefklimaat en een krachtige regionale identiteit centraal staan. De opgave: in 2016 is het sportklimaat in Noord-Brabant over de volle breedte op niveau om een serieuze bijdrage te leveren aan de kandidatuur voor de Olympische Spelen 2028. Daarnaast bevordert sport de maatschappelijke binding, de volksgezondheid en is sport een belangrijke economische impuls voor Noord-Brabant.

Investeren in topsportaccommodaties, topsportevenementen en talentontwikkeling is cruciaal. Dit biedt onze provincie grote kansen in de doorontwikkeling naar een internationaal aantrekkelijke kennis- en innovatieregio. Op lange termijn kunnen de investeringen een revoluerend effect voor de Brabantse maatschappij hebben. Het organiseren van een topsportevenement voor een Brabantse kernsport biedt kansen voor horeca en toerisme en heeft ook promotionele waarde voor onze provincie. Voorwaarde is dat er voldoende topsportaccommodaties in onze provincie zijn. Gemeenten hebben laten weten bereid te zijn om minimaal een evenredig deel te investeren.

Bij de realisering van topsportaccommodaties legt de provincie de nadruk op technologisch innovatieve kwaliteiten. Hiermee wordt het potentieel van de Brabantse kennisinstellingen benut en krijgen de Brabantse voorzieningen een extra internationale uitstraling en aantrekkingskracht voor topevenementen. Uit een verkennend onderzoek van NOC*NSF blijkt dat zelfs een ‘bid’, de officiële kandidaatstelling in 2018, al loont. ‘Wel moet bijvoorbeeld fors worden geïnvesteerd in sportaccommodaties. Inventief en innovatief bouwen is noodzakelijk om de investeringen in de exploitatie van de accommodaties dekkend te maken’.

3) Visie op de aanpak

Invulling geven aan de acht ambities uit het Olympisch Plan 2028 is een gezamenlijke ambitie van de provincie in samenwerking met gemeenten en andere partijen. Daarvoor is nodig, dat er een gemeenschappelijk idee kan ontstaan over wat er Brabantbreed (niet) nodig is en welke accenten we samen willen aanbrengen. De provincie ziet hierin voor zichzelf een regisserende en faciliterende rol die moet leiden tot een gedragen aanpak, een logische rol- en taakverdeling en krachtenbundeling tussen sport, bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen.

In Brabant kennen we vijf kernsporten: paardrijden, hockey, voetbal, wielrennen en zwemmen, optioneel aangevuld met kanshebbers atletiek en turnen. Met de keuze voor en focus op deze vijf kernsporten wordt richting gegeven aan het evenementenbeleid, de accommodatieontwikkeling en talentenontwikkeling. In lijn met deze aanpak is binnen het Olympisch Plan Brabant de volgende driesporenaanpak voor de kernsporten ontwikkeld:

- 1 Talentenontwikkeling: de provincie wil investeren in het ontwikkelen, binnenhalen en behouden van talenten; talenten zorgen voor een bloeiende economie, cultuur en sportwereld en dragen bij aan de internationale uitstraling en positie van Brabant. Voor de genoemde kernsporten zorgdragen voor voldoende trainingscentra voor Brabantse talenten en het structureel ondersteunen van Olympisch Netwerk Brabant.
- 2 Topsportevenementen: topsportevenementen voor de kernsporten naar Brabant halen.
- 3 Topsportaccommodaties: het accommodatiebeleid krijgt invulling in nauwe afstemming met de partners van het BrabantStad-netwerk en Sportservice Noord-Brabant. Bij de realisering van topsportaccommodaties legt de provincie de nadruk op technologisch innovatieve kwaliteiten met gebruikmaking van het potentieel van de Brabantse kennisinstellingen. Brabantse sportvoorzieningen krijgen zo een extra internationale uitstraling en aantrekkingskracht voor topsportevenementen.
- 4 Vaststellen of aantal, type en spreiding van topsportaccommodaties Brabant breed volstaan. Hiervoor zijn onder meer nieuwe en bestaande adviezen alsmede onderzoek van het Mulierinstituut en de sportbonden nodig.

Als kansrijke marketing-optie wordt (additioneel) ingezet op mogelijkheden om bestaande trainingslocaties aan te bieden en te ‘verkopen’ als oefenlocatie voor de Olympische Spelen in Londen in 2012. Het Olympisch Plan 2028 komt voort uit een landelijke ambitie. Dit vraagt uiteraard ook om landelijke afstemming. Deze vindt voor een belangrijk deel plaats in het IPO-overleg. Langs deze weg zal de provincie het onderscheidend profiel als gevolg van de gezamenlijke investeringen in Brabant bewaken.

Versterking sportinfrastructuur: mogelijke invulling

Algemeen	
Naam programma en/of project	Versterken sportinfrastructuur
Investeringsdomein	Leefklimaat: topvoorzieningen
Omschrijving programma en/of project	De provincie gaat ervoor om sport in 2016 naar het Olympisch niveau te brengen. De provincie sluit hiermee aan op het landelijk Olympisch Plan 2028 (OP2028) . Daarmee krijgt niet alleen de sport zelf een belangrijke impuls maar wordt ook een belangrijke bijdrage geleverd aan de ambities van de Agenda van Brabant.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	De ambitie 2028 inspireert nu tot maatschappelijke actie met als eerste doel om in 2016 in de volgende 8 domeinen het volgende bereikt te hebben: 1 Een vruchtbaar topsport klimaat . 2 Sport als belangrijkekwaliteit van leven (breedtesport). 3 Een sociaal klimaat van goed samenleven en trots. 4 Een gezonde bevolking. 5 Een sterke, competitieve economie, met veel aandacht voor innovatie en een sterk internationaal imago. 6 Een goed leefklimaat, voldoende (top) sportaccommodaties en een goede mobiliteit. 7 Wereldwijd bekend om zijn grote ambitie en talent voor het organiseren van grote (top) sport- en culturele evenementen. 8 Top drie positie bezetting in Europa. Mede daardoor groeit het aantal mensen dat regelmatig aan sport doet.
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	Door het versterken van de sportinfrastructuur wordt een belangrijke impuls geven aan Brabant als top kennis- en innovatieregio. In 2016 is het sportklimaat in Brabant over de volle breedte op niveau om een serieuze bijdrage te leveren aan de kandidatuur voor de Olympische Spelen 2028. Het maatschappelijk effect zal gedurende de investeringsperiode jaarlijks aan een monitor worden onderworpen door het PON.
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	Topsport voorzieningen/accommodaties binnen de 5 gekozen kernsporten (hippische sport, hockey, voetbal, wielrennen, zwemmen). Op het terrein van topsportvoorzieningen (aantal A-accommodaties) scoort de provincie Noord Brabant onder het gemiddelde van Nederland.
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	1 Focus op vestigings- en leefklimaat: Kwaliteit van de leefomgeving in het leefklimaat is een doorslaggevende factor om burgers, bedrijven en talenten aan de regio te binden. Topvoorzieningen op het gebied van sport vormen hierbij een onderscheidend criterium. 2 Belang van de regio in netwerksamenleving: Het accommodatiebeleid krijgt invulling in nauwe afstemming met de partners van het Brabantstad-netwerk. 3 Brabant als kennis- en innovatieregio: Bij de realisering van topsportaccommodaties legt de provincie de nadruk op technologisch innovatieve kwaliteiten. Hiermee wordt het potentieel van de Brabantse kennisinstellingen benut en krijgen de Brabantse voorzieningen een extra internationale uitstraling en aantrekkingskracht voor topevenementen.

Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	1 De beoogde voorzieningen hebben een bovenlokaal karakter en gaan het draagvermogen van individuele gemeenten te boven. Een provinciale investering is een belangrijke katalysator voor het losmaken van investeringen door derden. Bijdrage van de provincie in het Pieter van den Hoogenband- zwembad en Flik-Flakhal hebben dit effect duidelijk aangetoond. 2 Een maximaal effect van de investeringen van topsportvoorzieningen in Brabant vraagt om nauwe afstemming/samenwerking tussen de steden. De provincie als regisseur.
Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/ integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	De beoogde voorzieningen hebben een innovatief karakter. Daarmee worden combinaties bereikt tussen de sectoren high-tech, kennisinstellingen en sport. Een belangrijke voorwaarde is het internationale potentieel van de voorzieningen te kunnen benutten. De keuze voor samenwerking met B5 levert een bijdrage aan draagvlakvergroting en kwaliteitsverhoging in regionaal-stedelijke clusters in Brabant.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgelden (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Door versterking van de sportinfrastructuur geven wij niet alleen uitvoering aan het Olympisch plan 2028, maar wordt ook ons reguliere provinciale sportbeleid versneld. Gezamenlijk met de grote steden (B5 gemeenten) willen wij de acht ambities uit het Olympisch plan Nederland waarmaken. Ambities op topsport, talentontwikkeling en op de gehele sportontwikkeling in Brabant. Het realiseren van topsportaccommodaties alsmede acquisitie en organiseren van topsportevenementen maar ook aandacht voor aangepaste sporten en verdere talentontwikkeling behoren tot de mogelijkheden bij positieve besluitvorming.
Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	De realisatie van de doelen van het OP2028 betekent o.a. het verwezenlijken van een aantal voorzieningen die daarnaast ook van onderscheidende betekenis zullen zijn voor het vestigings- en leefklimaat en de regionale identiteit van Noord-Brabant.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	Topsportevenementen brengen ‘idolen’ naar onze regio. Dit levert weer inspiratie op voor de Brabantse sporters en vooral voor onze Brabantse talenten en stimuleert daarmee de breedtesport; immers geen topsport zonder breedtesport. Topsportevenementen (WK voetbal, Olympische Spelen, etc) hebben tevens een zekere aantrekkingskracht op investeringen van bedrijven in de regio en bieden de provincie goede mogelijkheden voor promotionele en toeristische doeleinden.
In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lange-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investeringsimpuls? (investeringen dienen niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	Het gaat om investeringen in ‘gebouwelijke’ voorzieningen met een toekomstbestendig technologisch karakter. De voorzieningen kunnen nooit door één overheid gedragen worden. De investeringsbereidheid van de provincie ondersteunt de gemeenten en maakt ook investeringsbereidheid los bij het Rijk en bedrijfsleven.

In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	Landelijk sluit de Brabantse ambitie aan op het kabinetsstandpunt inzake het OP2028. Het IPO en de VNG hebben op 8 juli 2009 het charter ondertekend waarmee wij ons als provincie verbinden aan het Olympisch Plan. Regionaal maken we afspraken met de B5-gemeenten en landelijke sportbonden over investeringsrichting en vorm.
Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	De provincie gaat ervoor om sport in 2016 naar het Olympisch niveau te brengen. Dat wil zeggen dat er in 2016 een vruchtbaar (top) sportklimaat is waarin (top)sporters optimaal kunnen presteren. 2016 is de eerste mijlpaal in het OP2028. Daarnaast is er een regulier bestuurlijk B5-sport waarin de aanpak besproken wordt.
Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	B5-gemeenten, Olympisch Vuur (dit is het programmabureau dat uitvoering geeft aan het landelijke OP2028), kennisinstellingen en bedrijfsleven op gebied van innovatie in sport, internationale koepelorganisaties op terrein van de 5 genoemde kernsporten, NOC*NCF.
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	Nederlandse leden van het IOC, Brabantse topsporters (b.v. Marc Lammers, Pieter vd Hoogenband, Anky van Grinsven), Mulierinstituut.
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie'?	2016 is de eerste mijlpaal in het OP2028. In de investeringen die de provincie mogelijk maakt in gebouwen/voorzieningen de voorwaarde opnemen van haalbare exploitatie voor 15 jaar.

WERKBOEK

5.8 Brabants mozaïek

Programma “Cultuurhistorische plekken en buitenplaatsen”

1) Herontwikkeling van cultuurhistorische complexen als kans voor kennis en innovatie

Brabant kent unieke, historische gegroeide gebiedskwaliteiten. Te denken valt aan grootschalige, cultuurhistorische complexen, zoals kloosters, industriële complexen en landgoederen. Een aantal van deze complexen dat, verspreid over stad en land, de identiteit van Brabant bepaalt, dreigt op korte termijn verloren te gaan. Religieuzen verlaten *en masse* de kloostercomplexen in Brabant. Enkele grote industriële complexen zijn, met verlies van bedrijvigheid, in onbruik geraakt of dreigen dit te raken. Daarmee ontstaat een onzekere situatie, die wel beschouwd juist ook nieuwe kansen biedt in het licht van de Agenda van Brabant en de daarmee verbonden ambitie om Brabant verder te ontwikkelen als innovatieve topregio.

De cultuurhistorische plekken en buitenplaatsen van Brabant vormen in dit kader een unieke kans voor grensverleggende, integrale initiatieven op het snijvlak van de cultuurhistorische, kenniseconomische en ruimtelijke kwaliteit van Brabant. Kloosters zijn in het verleden van de regio bij uitstek de dragers geweest van sociale cohesie en de Brabantse identiteit. Daarnaast waren het, en zijn het vaak nog altijd, de horizonbepalende elementen in de ruimtelijke kwaliteit van Brabant. Ook de industriële complexen vormden centra van sociale cohesie en economische bedrijvigheid. Deze grootschalige, cultuurhistorische complexen kunnen, in plaats van stille getuigen van een ver verleden, zich ontwikkelen tot exponenten van de *toekomstige tijd*, tot broedplaatsen van de nieuwe economie. Hiervoor is echter wel een revitalisering van de complexen nodig. Door herpositionering van deze historische locaties in de groeiende markt van de kennis economie, gekoppeld aan thema's als zorg, zingeving en leef- en landschapskwaliteit, is dit mogelijk.

2) Opgave en urgentie

Gezien de urgente situatie kan een visie en aanpak voor deze complexen niet langer op zich laten wachten. In dit essay worden hiervoor de bouwstenen geleverd. De toekomst van vrijkomende grootschalige complexen in stad en land vraagt om:

- Het nader duiden van de invloed van de cultuurhistorische complexen op de identiteit van Brabant, zowel in historisch perspectief als met het oog op de toekomst;
- Het bepalen van de rol van erfgoed in de ontwikkeling van Noord-Brabant;
- Het nader duiden wat er met deze grootschalige complexen kan; en
- Het mobiliseren van partijen die een nieuwe toekomst aan erfgoed geven op een manier dat 'ons verhaal van Brabant' doorgegeven wordt aan nieuwe generaties.

Deze vierledige opgave wordt hieronder nader toegelicht.

Identiteit: fysiek en sociaal mozaïek

In het duiden van de identiteit van Noord-Brabant wordt over het algemeen het onderscheid gemaakt tussen de ruimtelijke eigenheid en de sociaal-economische en -culturele eigenheid. De relaties tussen mensen, maar ook steden, dorpen, grote groengebieden, landbouwgronden en open landschappen zijn in Noord-Brabant gelijkmatig en zonder duidelijke concentraties verspreid, zodat de regio zich laat vergelijken met een fijnmazig mozaïek waar stad en land overal aanwezig zijn. Bij het uitblijven van scherpe keuzes ligt hiermee echter ook de dreiging van een amorf landschap op de loer.

In historisch perspectief zijn de kloosters, kerken en industriële complexen de ankerpunten geweest van zowel het ruimtelijk als het sociaal-cultureel mozaïek: als de horizonbepalende landmarks en de brandpunten van economische bedrijvigheid en sociale cohesie. De kloosters en de kerken vormden de dragers van misschien wel de meest gemeenschappelijke geschiedenis, die van Brabant als voornamelijk katholiek land. Daarnaast ontstond de zorg voor zieken en gehandicapten, het welzijnswerk en goed onderwijs – dat wat Noord-Brabant in sociaaleconomisch en – cultureel opzicht zo gevormd heeft – bijna allemaal in de kloosters. De industriële complexen hebben Noord-Brabant zijn huidige sterke economische basis verschaft.

Het uitgangspunt om gezamenlijk verantwoordelijkheid te blijven dragen voor de van oudsher voor Noord-Brabant ruimtelijk en sociaal-economisch identiteitsbepalende kloosters, kerken, fabriekscomplexen en landgoederen, gecombineerd met het uitgangspunt dat de complexen alleen te behouden zijn als zij ook in een veranderende samenleving betekenis houden, vraagt om een standpunt over hoe men in de toekomst met dit cultuurhistorische erfgoed om wil gaan.

Traditionele opvatting is dat sprake is van relictten die bescherming behoeven. Steeds meer gemeengoed wordt echter, mede onder invloed van tien jaar Belvederebeleid, de opvatting dat er verantwoord vorm en inhoud gegeven moet worden aan het erfgoed in een nieuwe ruimtelijk-economische context. Een marktanalyse, op het gebied van wonen, bedrijvigheid en andere functies (zie hieronder) zal, met in achtneming van de cultuurhistorische en identiteitsbepalende waarde van de complexen, nieuwe functies, betekenissen en eigenaren voor de complexen moeten aandragen.

3) Visie op de aanpak

De twee hiervoor benoemde uitgangspunten, behouden én benutten, betekenen: herbestemming. Herstemming geeft toekomst. Maar laten wij de ogen niet sluiten voor de complexiteit ervan. Het gaat om zo'n 50 kloosters en een groot aantal industriële complexen. Daarbij komen nog de complexen die mogelijk in de nabije toekomst hun functie verliezen. Een groot aantal gebouwen, elk met een eigen gebiedsspecifieke context waarmee rekening moet worden gehouden. Daarnaast wordt door de huidige eigenaren niet elke zogenoemde profane functie wenselijk geacht, rendert sloop-nieuwbouw aanzienlijk meer dan herbestemming (volgens bepaald onderzoek zelfs acht maal zo veel, roept de bouwkundige staat van de complexen de nodige restricties op en zijn de ervaringen met de markt soms positief, maar soms ook negatief.

Tegenover deze complexiteit staan de vele toekomstmogelijkheden. Onderzoek van de Taskforce Toekomst Kerkgebouwen naar de herbestemming van historische complexen laat een reeks van opties zien. In maatschappelijke herstemming (zorg, onderwijs, cultuur, zingeving en overheidsgerelateerd) en in private en particuliere herbestemming (wonen, horeca en leisure, conferentiecentrum, bedrijfshuisvesting/kantoren en detailhandel) zit vooral potentie. Voor elke potentiële herbestemming zijn inmiddels in Nederland één of meer referentieprojecten geanalyseerd, waarbij de herbestemming tot wonen het meest succesvol toegepast lijkt. De herbestemming van de Brabantse complexen is daarbij bij uitstek het voorbeeld van een integrale, typisch provinciale opgave die past binnen de Agenda van Brabant. Het thema bevindt zich op het snijvlak van drie provinciale kerndomeinen, cultureel erfgoed, ruimte en regionale economie, en draagt met zijn identiteit, landschap- en leefklimaatbepalende aspecten bij aan de ontwikkeling van het vestigingsklimaat van Noord-Brabant.

4) Slot

Tien jaar Belvederebeleid, waarin gezocht is naar nieuwe verbintenissen tussen ruimtelijke ordening en cultuurhistorie, leert dat het succes schuilt in deze vermaatschappelijking van het cultureel erfgoed. In de driehoek van 'erfgoed, ruimte en economie' moeten ook de Brabantse complexen hun toekomst vinden. En deze toekomst is – getuige vele andere voorbeelden – maakbaar. Wezenlijk aspect vormt daarbij de financiering. Wij zien een provinciaal belang in het hoeden van de toekomst van de landschappelijk- en identiteitbepalende industriële complexen, kloosters en kerken, althans in aanzet daartoe, en wil hiervoor een financiële grondslag bieden. Het is logisch dat een overheidspartij en niet een marktpartij de initiator is op dit terrein, aangezien een marktpartij vanuit economisch rendement eerder kiest voor het lucratieve 'slopen en nieuwbouwen', waar een overheidsinstantie juist kan kiezen voor herbestemming met behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarde.

Kern van de financiële financiële betrokkenheid van de provincie, is dat er niet, of zo min mogelijk, gesubsidieerd wordt. Bij voorkeur wordt via risicodragende participatie geïnvesteerd. De vorm of vormen hiervoor vragen om nadere uitwerking, maar de gedachte erachter is dat de overheid op korte termijn een investeringskrediet instelt en aanwendt om herbestemming op lucratieve locaties op gang te brengen. Het rendement ervan zal vervolgens benut worden voor renovatie en/of herbestemming van grootschalige complexen op locaties die niet of minder ontwikkelingspotentie hebben.

Cultuurhistorische plekken en buitenplaatsen: mogelijke invulling

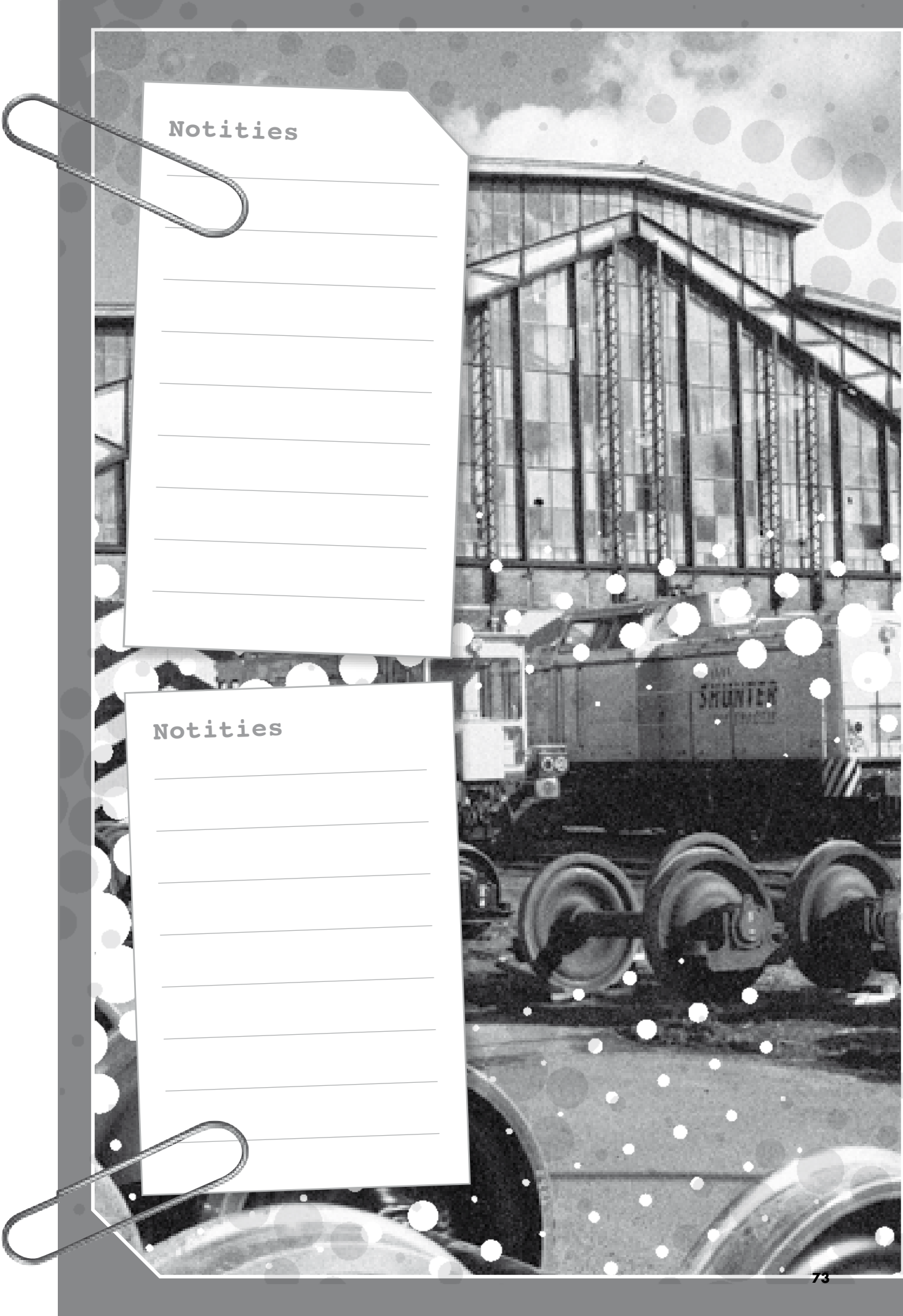
Algemeen	
Naam programma en/of project	Investeren in de bijzondere plekken van Brabant / Ontwikkelopgave Cultuurhistorische plekken en buitenplaatsen
Investeringsdomein	Brabant Mozaïek
Omschrijving programma en/of project	De identiteit van Brabant is een belangrijk element van de Agenda van Brabant. De provincie Noord-Brabant is bij uitstek de bestuurslaag die zich kan inzetten voor het versterken van de regionale gebiedsidentiteit. Belangrijke dragers van deze identiteit zijn de grote cultuurhistorisch waardevolle complexen (kloosters, industrieel erfgoed en landgoederen). Dit zijn de bijzondere plekken aan de hand waarvan het verhaal van Brabant kan worden verteld. Een groot aantal van deze grote complexen is of wordt bedreigd. De huidige bewoners verdwijnen, ze verliezen hun functie en zijn moeilijk her te bestemmen. Het vinden van een nieuwe economische drager is voor marktpartijen vaak een onmogelijke opgave. Hierdoor staat een deel van de Brabantse identiteit op het spel. De opgave is het herbestemmen van deze locaties en op een duurzame manier deze plekken ontwikkelen. Dit vraagt om een krachtige investering.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	De ontwikkeling en (gedeeltelijke) herbestemming van grote cultuurhistorische waardevolle complexen in de Brabant Mozaïek; zowel in het stedelijke als in het landelijk gebied. Hierbij wordt tevens een regionaal beeldverhaal neergezet, zodat de identiteit van Brabant als regio wordt versterkt. Einddoel is om in 2018 (als BrabantStad Culturele Hoofdstad van Europa is) de grote complexen in hun onderlinge samenhang als iconen van Brabant te presenteren. Verleden, heden en toekomst zijn verbonden en vertellen als identiteitsdragende beeldverhalen van Brabant.
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	De regionale identiteit behouden en versterken en tegelijkertijd een mooi werk- en leefklimaat garanderen, door te investeren in het vinden van nieuwe economische dragers voor de cultuurhistorische complexen van Brabant. Het maatschappelijk effect zal gedurende de investeringsperiode jaarlijks aan een monitor worden onderworpen door het PON.
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	Zie essay (met dank aan dr. Guido Wallagh)
Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	In de Agenda van Brabant is menselijk kapitaal (kennis en <i>knowhow</i>) van groot belang, maar ook is fysiek kapitaal (regionale identiteit) een doorslaggevende factor in de concurrentiestrijd tussen innovatieve regio's. De kenniseconomie stelt nieuwe (en hogere) eisen aan het fysieke milieu, de externe omgeving waarin kenniswerkers en bedrijven opereren. De Brabantse bijzondere cultuurhistorische complexen kunnen daaraan een interessante bijdrage leveren. Als mooie locaties op zichzelf, maar ook als inspiratie voor de toekomstige ontwikkelingen in de ruimtelijk-economische ordening van Brabant. Ten aanzien van de ambitie om Brabant te ontwikkelen tot complete kennis- en innovatieregio, kan het investeren in de grote complexen met cultuurhistorische waarden, gezien worden als herontwikkeling van de 'kennisinstituten van het verleden naar de kennisinstituten van de toekomst'.

Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	De opgaven zijn complex, het verleden heeft laten zien dat deze vaak te complex zijn voor één organisatie. Het zijn jarenlange trajecten en vaak is daarin sowieso al op enigerlei wijze een rol voor de provincie weggelegd. Ontwikkelprojecten als deze raken en omvatten het ruimtelijke traject, handhaving, ecologie of logistiek en vragen om een integrale aanpak. In deze integrale processen staat 'behoud van het erfgoed' in dienst van de gebiedsopgave. Dit houdt in dat het misschien niet altijd mogelijk is om het erfgoed integraal te behouden. In overleg met de partners betekent dit intern en extern zoeken naar oplossingen. Dit is uiteraard ook afhankelijk van het gewenste toekomstige karakter van het gebied en de financiële mogelijkheden. Nieuwe samenwerkingsvormen zijn nodig en vaak is een trekker nodig die zijn nek uit steekt. De provincie kan hierin voorzien en zo projecten versnellen of zelfs initiëren. Dit gedreven door het behoud van de regionale identiteit: De markt gaat vaak niet voor het behoud van deze identiteit. Voor de losse onderdelen van de complexen zijn soms regelingen of wetten voorhanden. Bij landgoederen bijvoorbeeld subsidies voor het landschap, voor de tuinen en de gebouwen complexen blijkt echter nog niks voorhanden, waardoor een integrale gebiedsgerichte benadering niet mogelijk is. Juist hiervoor ligt een taak bij de provincie. De overheid en dan met name de provincie moet echter willen voorkomen dat financieel aantrekkelijk te ontwikkelen objecten door de markt worden geëxploiteerd en dat de overheid via subsidieverstrekking wordt aangeslagen voor de renovatiekosten voor financieel onaantrekkelijke objecten. Ook moet voorkomen worden dat een cultureel erfgoed te veel wordt verrood om het voor marktpartijen financieel aantrekkelijk te maken om een financieel minder aantrekkelijk te ontwikkelen object te renoveren/in stand te houden.
Provinciaal belang van programma en/of project	Hier is sprake van een regionale opgave op het snijvlak van ruimte, economie en cultuur. In de Structuurvisie en de verordening Ruimte wordt het provinciale belang van de grote complexen met cultuurhistorische waarden onderkend. Een deel van deze complexen (de groep die in het buitengebied is gelegen) is opgenomen in de verordening Ruimte (fase 2), om goede ontwikkelingen bij herbestemmingopgaven daar mogelijk te maken.
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	De grote complexen liggen verspreid over Brabant. Van de kloosters zijn bijvoorbeeld 242 vermeldingen opgenomen op de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart. Deze liggen zowel in het buitengebied als binnenstedelijk en op de randen van de kernen. De industriële complexen zijn veelal te vinden in het stedelijke gebied. Voor de landgoederen geldt dat deze nagenoeg allemaal in het buitengebied liggen. De complexen waarin geïnvesteerd gaat worden, zijn met name die projecten met een bovenlokale of zelfs nationale uitstraling. Het gaat om die complexen die duidelijk herkenbaar zijn. Bij de ontwikkeling van de complexen gaat het niet zozeer alleen om de complexen als ook om de samenhang tussen het complex en haar omgeving.
Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	Het investeren in de bijzondere plekken van Brabant kent nauwe samenhang met de andere investeringsdomeinen. Het betreft hier een integrale opgave op het snijvlak van cultuur, economie en ruimte. De complexen met cultuurhistorische waarden, zijn de kenniscentra van het verleden en worden de kenniscentra van de toekomst. Hierbij zal ruimte zijn voor duurzame maatschappelijke ontwikkelingen die aansluiten bij de identiteit, slimme ambachtelijkheid is er hier één van. De grote complexen met cultuurhistorische waarden staan niet op zich zelf maar vormen vaak fraaie ensembles met hun omgeving. De natuur en het landschap spelen hierbij een belangrijke rol. Het gaat om een totale benadering. Uit eindelijk kunnen de herbestemde waardevolle complexen als iconen dienen voor Brabant Culturele Hoofdstad.

Wat is de relatie van het programma tot regulier provinciaal beleid?	Het investeren in grote complexen is een nieuwe manier van omgaan met het behoud van cultureel erfgoed, een belangrijke doelstelling van het reguliere beleid. Nieuw in dit initiatief is dat we (mede) investeren. Het revoluerende karakter van de investeringen zorgt, in tegenstelling tot het reguliere beleid, voor een terugkerende stroom financiële middelen. Deze aanpak kan als katalysator dienen en het (complexe) proces van herbestemmen versnellen. Dit is noodzakelijk door de grote urgentie in de opgave die bij de vrijkomende cultuurhistorische locaties de komende jaren ligt.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgeldten (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Bij een investering in de bijzondere plekken van Brabant gaat het om een krachtige éénmalige impuls. Dit zeker bij de kloostercomplexen, waarbij in een korte periode en op korte termijn (de gemiddelde leeftijd van de bewoners ligt boven de 85) financiële middelen voor handen moeten zijn. Voor dit project zijn geen reguliere middelen beschikbaar. De wettelijke kaders als de Monumentenwet voorzien wel in de bescherming van de waarden, maar biedt geen nieuwe economische dragers. Herbestemming geeft toekomst, maar is een complexe opgave.
Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	De grote waardevolle complexen zijn uniek, . Zij vertellen het verhaal van Brabant, waar bij de kloosters zelf uniek voor Zuid-Nederland zijn. Het structuurversterkende effect is de regionale identiteit behouden en versterken. En door deze als een krachtig beeldverhaal neer te zetten en innovatief en creatief te herontwikkelen en aan elkaar te verbinden, kan Brabant zich als regio onderscheiden.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	Dit project kent een aantal maatschappelijke multiplier-effecten. Door te investeren in de Brabantse complexen en deze onderling te verbinden in een regionaal beeldverhaal, wordt een aantrekkelijk investerings- en vestigingsklimaat gecreëerd. Hiermee kan Brabant zich concurrerend onderscheiden. Daarnaast kan de enorme complexe opgave een bijdrage leveren aan de ontwikkelingen op het gebied van onderwijs (zowel op hoger wetenschappelijk niveau (universiteiten) als op middelbaar en beroepsonderwijs (restauratie ambacht bijvoorbeeld). Het financieel multiplier-effect zal bij de investeringen in vastgoed op sommige locaties zekere vorm krijgen door de aanzwengeling van andere investeerders, die in hogere opbrengsten bij huur of verkoop zal leiden. Omdat het hier om grote complexen op uiteenlopende locaties gaat zouden deze opbrengsten ten goede kunnen komen aan locaties waarbij dit opbrengsten minder zijn of aan restauraties of onderhoud. Bij het beschikbaar stellen van een risicodragend investeringskrediet is het op korte termijn mogelijk een aantal vrijkomende kloosterlocaties te ontwikkelen en daarbij een bestemmingswinst te realiseren. Het risicodragend participeren in de ontwikkeling van een complex moet altijd gepaard gaan met het kunnen innemen van een grondpositie op het complex. Tegenover investeringen moet een eigendomspositie staan. Daarnaast moet uit het investeringskrediet ook de kosten voor het wijzigen van de bestemming en de kosten voor het vermarkten van het complex met gewijzigde bestemming kunnen worden betaald.

In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lang-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investeringsimpuls? (investeringsdiensten niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	Het betreft hier duurzame investeringen met een maximaal maatschappelijk effect. Door de bijzondere plekken van Brabant van een goede herbestemming te voorzien krijgen ze toekomst waarde. Te denken valt aan wonen, scholen, opleidingsinstituten, dienstverlening en congrescentra. Door dit op een slimme en creatieve manier vorm te geven, kunnen de investeringsmiddelen leiden tot nieuwe investeringen en op termijn weer terug vloeien naar de provincie. Het project heeft een revoluerend karakter. Door de samenwerking met alliantiepartners kunnen investeringsrelaties aan worden gegaan. Deze lijnen zijn al gelegd en kunnen op korte termijn leiden tot concrete uitvoering.
Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefondsen, participatiefondsen, benefit sharing, PPS, etc.)	Uitgangspunt is dat investeringen op lucratieve complexen inkomsten genereren die ingezet kunnen worden voor de renovatiekosten van locatie met geen of weinig ontwikkelmogelijkheden. Het investeren moet in principe een revolving karakter hebben. Voorkomen moet worden dat de niet rendabele complexen voor de overheid blijven. De exploitabele complexen kunnen de niet-rendabele financieren, wanneer aan een groter pakket wordt gedacht. Ook aan PPS constructies behoren tot de mogelijkheden. Denkbaar is een aanpak waarbij na de herbestemming afspraken worden gemaakt met een ontwikkelaar over het opstaltraject en de vermarkting daarvan.
In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	Het project sluit aan op een aantal nationale initiatieven: de nationale herbestemmingsagenda; de pilots van het IPO over regionale beeldverhalen in opdracht van het ministerie van EZ; de nationale aanpak herbestemming religieus erfgoed.
Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	Het project richt zich op het (mede) toekomstbestendig maken van de grote complexen in Brabant. Voor de verschillende categorieën (landgoederen, industrieel erfgoed en kloosters) zijn de eerste contacten al gelegd en kan het project meteen vorm worden gegeven. Voor wat betreft de kloostercomplexen zijn de contacten met de samenwerkingspartners en een tiental eigenaren van grote kloostercomplexen reeds gelegd. Zeker bij de kloostercomplexen is de vraag urgent, en kan direct aan de slag worden gegaan, waarbij uitvoering en afronding over drie jaar is voorzien. Het betreft een geheel nieuw initiatief, waarvoor de projectorganisatie nog moet worden ingericht. Gezien de urgentie moet in 2010 een start worden gemaakt met de oprichting en concrete invulling van het project-/projectorganisatie, zodat in 2011 op een aantal concrete locaties als pilots ervaring kan worden opgedaan. Daarnaast zullen allianties worden gesloten om in samenwerkingsverband te komen tot het investeren in een belangrijk deel van de Brabantse complexen met cultuurhistorische waarden. Het streven moet zijn binnen vijf jaar minstens tien kloostercomplexen te hebben herontwikkeld.

Welke (publiekprivate) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	Omdat het een nieuw project betreft zijn nog geen officiële partnerschappen opgezet. Wel is de verkennende fase opgestart met diverse betrokkenen. - BOEI, NV. - Monumentenfonds - Monumentenhuis - Monumentenwacht - Federatie Particulier Grondbezit - Vereniging van Rentmeesters - Taskforce Religieus Erfgoed - Vrijetijds huis - Agro & Co, is betrokken vanuit hun expertise op het gebied van nieuwe markten in Brabant. Zij leveren een belangrijke bijdrage in de netwerkvorming tussen de religieuzen, de overheid en een groot scala aan ondernemers. - De KNR (Konferentie Nederlandse Religieuzen) fungeert als koepel van de Religieuze Instituten, de eigenaren van de kloostercomplexen. - Gemeenten zijn een belangrijke samenwerkingspartner wanneer het gaat om de aanpak van concrete locaties. Met bijvoorbeeld Roosendaal zijn contacten gelegd. Voor het feitelijk kunnen herontwikkelen van complexen en locaties is het verkrijgen van medewerking van de betreffende gemeenten van groot belang. Het kan zijn dat voor een aantal te herontwikkelen locaties een aparte ontwikkelBV moet worden opgezet in samenwerking met de betreffende gemeente en woningbouwstichting.
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	- Luuk Boelens - Dirk Sijmons - Hans Mommaas - Pieter van Wesemael - Arnoud-Jan Bijsterveld
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie' ?	De belangrijkste exit-strategie is het kunnen vasthouden aan het uitgangspunt van de voorgestelde aanpak. Alleen als het mogelijk is afspraken te maken over het kunnen inzetten van opbrengsten uit lucratieve ontwikkelingen voor het kunnen renoveren van andere complexen is een coördinerende rol van de provincie mogelijk. De financiële exit-strategie vindt plaats door op het investeringskrediet van € 50 miljoen maximaal € 10 miljoen voorcalculatorisch risico te lopen en maximaal € 5 miljoen na-calculatorisch. Zodra het berekende of feitelijke risico hoger uitvalt moet dit eerst worden aangezuiverd met opbrengsten uit lucratieve ontwikkelen alvorens weer geïnvesteerd kan worden in ontwikkelingen met geen of een lage opbrengstpotentie.

5.9 Natuur en landschap

Programma “Landschappen van allure”

1) Landschappen van allure, als kans voor kennis en innovatie

Identiteit is in de concurrentiestrijd tussen kennisregio's een sleutelbegrip. Regiospecifieke kenmerken zijn daarbij van groot belang. De intrinsieke natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten van de regio (“territorial capital”) en de reeds aanwezige structuren, bouwwerken en cultuurlandschappen bieden Brabant die identiteit. Het streven naar een toppositie als kennis- en innovatieregio is geen generieke formule die neerdaalt op de regio. Het is eerder andersom: de natuurlijke en landschappelijke potentie van Brabant dient te worden opgespoord om deze vervolgens te activeren en in te zetten voor het streven naar kenniseconomische vooruitgang.

Natuur en landschap zijn meer dan een basisvoorwaarde voor de positionering van de regio Noord-Brabant in de internationale kennis economie. Natuur en landschap als denkrimte, de cultuurhistorie als beeldmerk en ontspannen wonen, moeten integraal worden meegenomen in de ontwikkelingsstrategie. Deze ‘softe’ factoren worden gewaardeerd door bewoners, bezoekers en bedrijven. Lommerrijke natuurgebieden en aantrekkelijke cultuurlandschappen worden door prominente kennisregio's niet voor niets ingezet om de kwaliteit van leven te vermarkten.

Investeren in bijzondere natuurgebieden en cultuurlandschappen kan niet alleen helpen in het versterken van de ecologische kwaliteiten, maar kan ook voor een toeristische impuls zorgen. Groen is een eye catcher voor bezoekers aan onze regio. De fijnmazige landschappelijke structuur, zo eigen aan het Brabants mozaïek, wordt hogelijk gewaardeerd door zowel de Brabanders als mensen van buiten. Investeren in natuur realiseert bovendien economische meerwaarde, vanwege het belang voor het woon- en werkklimaat, de recreatie en toerisme. Maar ook sociale- en ecologische meerwaarde wordt gerealiseerd; denk aan biodiversiteit en een schone leefomgeving in relatie tot het welzijn van de Brabander, of waterberging in relatie tot de klimaatverandering.

2) Opgave en urgentie

Brabant is rijk aan natuur en bijzondere cultuurlandschappen. Ondanks de forse (provinciale) inzet op natuur- en landschapsbeleid van de afgelopen jaren, is er nog altijd achteruitgang in biodiversiteit. Het

ecologische en landschappelijke systeem in de regio blijft kwetsbaar, onder meer als gevolg van veranderend ruimtegebruik en de daaruit voortkomende milieudruk. De voor het Brabantse landschap karakteristieke afwisseling tussen stad en land, het zogenaamd ‘mozaïek’, staat onder druk door verstedelijking. Vervlakking en vervlokking liggen continu op de loer. En dat terwijl het mozaïek essentieel is voor een aantrekkelijk leef-, woon- en vestigingsklimaat in Noord-Brabant.

De belangrijkste opgave is het mozaïek te behouden en te versterken: het gecombineerd verder ontwikkelen van het (hoog)stedelijk gebied tot een krachtig sociaal-economisch netwerk, dooraderd met robuuste groen-blauwe structuren. Meer dan voorheen is het noodzakelijk om de Brabantse natuur- en landschapswaarden te koppelen aan de ontwikkeling van nieuwe (ruimtelijk-economische) functies, zowel in het buitengebied als in en rond de stedelijke gebieden. Zo kan een robuuste en veerkrachtige natuur gerealiseerd worden, die niet beperkt blijft tot afgezonderde natuurgebieden maar ook in de meer verstedelijkte gebieden floreert.

Brabant heeft 3 grote regionale gebieden met veel natuurwaarden die zich bij uitstek lenen voor een structuurversterkende en integrale aanpak, zoals met de investeringsstrategie wordt beoogd: de provinciale landschappen De Maashorst, De Brabantse Wal en Het Groene Woud. In de 3 landschappen komen de opgaven voor natuur en landschap, biodiversiteit, bodem en water, cultuurhistorie, leefbaarheid, landbouw, regionale economie en recreatie en toerisme samen.

3) Visie op de aanpak

Het hier gepresenteerde programma (“landschappen van allure”) biedt kansen voor slimme combinaties tussen ecologie, economie en toerisme. De genoemde landschappen zijn gelegen nabij hoogstedelijke gebieden. Een aantal grootschalige economische en infrastructurele ontwikkelingen, zoals het agro-food-cluster van de Peelhorst, Aviolanda bij Woensdrecht, de Brainport van Eindhoven, en de Oostelijke Langstraat bij de A59, hebben onvermijdelijk invloed op de landschappen. Daarom heeft de provincie in de nieuwe provinciale Structuurvisie Ruimtelijke Ontwikkeling een 9-tal integrale gebiedsontwikkelingen benoemd.

In de provinciale gebiedsontwikkelingen is het de opgave ‘te komen tot een duurzame gebiedsontwikkeling door de drie kapitalen mens, markt en milieu in relatie tot elkaar te bezien.’ De opgave voor de provincie is om de ontwikkeling van de landschappen in harmonie

te brengen met de dynamische omgeving. Investeren, ondernemen en beleven betekent hier: balanceren tussen traditie én technologie, tussen behoud én ontwikkeling.

De Maashorst

Provinciaal landschap ‘De Maashorst’ ligt aan de noordzijde van de gebiedsontwikkeling Peelhorst. De Peelhorst bestaat uit drie grote natuurgebieden (Maashorst, de Peel en de Stippelberg) en een agrarisch productielandschap. De provincie zal dit gebied in de Structuurvisie aanwijzen als aandachtsgebied agrarische ontwikkeling. Naast de investeringen in de agrarische structuur, zal de provincie echter ook investeren in natuur en landschap. Hierdoor wordt het gebied van de Peelhorst als geheel aantrekkelijker voor recreatie en krijgt deze regio een sociaal-economische impuls.

De Brabantse Wal

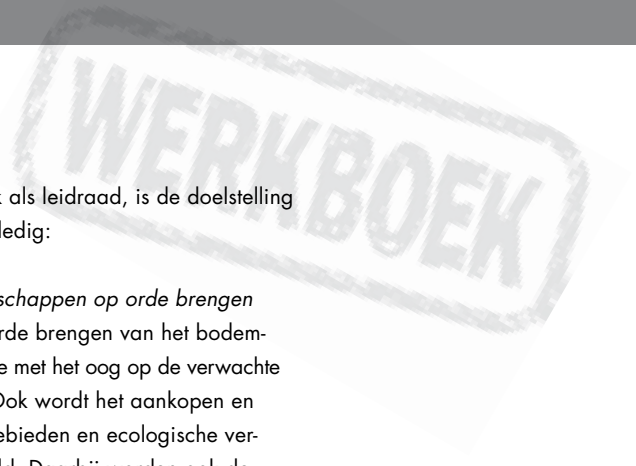
Provinciaal Landschap ‘De Brabantse Wal’ is onderdeel van de gelijknamige gebiedsopgave. Door de strategische ligging tussen de havens van Rotterdam en Antwerpen – en de infrastructurele verbindingen hiermee – is deze regio bijzonder kansrijk voor economische activiteiten. Bij Woensdrecht ligt de belangrijkste onderhoudsbasis voor de Luchtmacht (maintenance). Daardoor is er op de Brabantse Wal een

cluster van bedrijvigheid en opleidingen ontstaan gericht op maintenance. Op het gebied van ‘people’ en ‘profit’ is hier al een aantal successen geboekt. Het is nu zaak dat op korte termijn ook de projecten op het gebied van ‘planet’ ontwikkeld en gerealiseerd worden.

Het Groene Woud

(inclusief Oostelijke langstraat A59)

Het Groene Woud bestaat uit het Nationaal Landschap Het Groene Woud en het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen. In en rondom Het Groene Woud vinden er volop ruimtelijke ontwikkelingen plaats. Het provinciale landschap Het Groene Woud wordt ontwikkeld als ‘groene contramal’ bij al deze ontwikkelingen. In het agrarische landschap rondom de natuurkern is een ontwikkeling in gang gezet naar een groene, duurzame en gemengde plattelandseconomie. De nieuwe economische dragers zijn er op gericht de natuur- en landschapswaarden en de recreatieve aantrekkelijkheid van dit gebied te verhogen. Deze ontwikkeling draagt bij aan de versterking van het vestigingsklimaat van Brabant.

Met de integrale aanpak als leidraad, is de doelstelling van het programma driedelig:

- 1. De basis van de landschappen op orde brengen**
Het gaat om het op orde brengen van het bodem- en watersysteem, mede met het oog op de verwachte klimaatverandering. Ook wordt het aankopen en inrichten van natuurgebieden en ecologische verbindingszones versneld. Daarbij worden ook de cultuurhistorische elementen die bepalend zijn voor de landschappelijke kwaliteit betrokken (zie ook 2).
- 2. Investeren in ruimtelijke kwaliteit van de gebiedsopgaven**
Het gaat hierbij om het investeren in ruimtelijke kwaliteit (een ontwerpogave) bij de uitvoering van de integrale gebiedsopgaven. Investeren in behoud en herstel van waardevolle structuren en elementen op het gebied van landschap en cultuurhistorie.
- 3. Ontwikkeling van de (toeristische) economie**
Het gaat hierbij om de ondersteuning van de regio bij de ontwikkeling van de plattelandseconomie en de recreatieve sector. De provincie verkent samen met de regio's welke mogelijke nieuwe economische dragers binnen de landschappen tot ontwikkeling kunnen komen. Om de bovenstaande aanpak tot een succes te maken, pakt de provincie nú door, door te investeren en te regisseren. Het programma richt zich nadrukkelijker dan het huidige beleid op het genereren van een toeristische impuls, zodat de 3 landschappen de groene 'eye-catcher' voor bezoekers aan onze provincie worden.

Landschappen van Allure: mogelijke invulling

Algemeen	
Naam programma en/of project	"Landschappen van Allure": investeren, ondernemen en toeristisch beleven in De Maashorst, De Brabantse Wal en Het Groene Woud
Investeringsdomein	Natuur en Landschap
Omschrijving programma en/of project	De provinciale landschappen De Maashorst, De Brabantse Wal en Het Groene Woud zijn 3 Brabantse 'toplocaties' als het gaat om natuur en landschap in Brabant. Het programma 'Landschappen van Allure' richt zich op versterking van de biodiversiteit, het boden- en watersysteem en de cultuurhistorie (planet) van de landschappen. Het verbindt de landschappen bovendien met het provinciaal beleid op het vlak van economie, infrastructuur (profit) en leefbaarheid (people). De 3 landschappen worden de komende 5 jaar op orde gebracht. Het ontwerp Natuur- en landschapsoffensief is het beleidskader waarbinnen dit programma wordt uitgevoerd.
Wat is het beoogde resultaat van het programma en/of project?	• De natuurlijke basis van de landschappen is op orde: behoud en ontwikkeling van biodiversiteit (zoals in de ecologische hoofdstructuur) en bodem- en watersysteem. • Groene Agenda's van de nieuwe programma's voor economische en infrastructurele ontwikkelingen (Agrofood, Aviolanda, Langstraat en Brainport) zijn uitgevoerd. • Verbreding plattelandseconomie en daarmee verbetering leefbaarheid (landbouw met groenblauwe diensten, recreatie, zorg, branding, energie, arrangementen etc.) is vormgegeven. • Recreatieve infrastructuur binnen de landschappen is gereed (o.a. recreatieve en groene poorten, routenetwerken)
Doelstelling en (beoogd) maatschappelijke effect programma en/of project	• <u>Investeren</u>: De komende 5 jaar worden de 3 provinciale 'landschappen van allure' op orde gebracht voor wat betreft bodem- en watersysteem en biodiversiteit (inclusief klimaatbestendige condities). • <u>Ondernemen</u>: De landschappen zijn vitaal en toekomstbestendig. • <u>Beleven</u>: De Brabander kan recreëren in de de drie typisch Brabantse landschappen.
Relatie met Agenda van Brabant	
Inhoudelijke focus	Met het programma wordt invulling gegeven aan 3 van de 9 nieuwe integrale gebiedsontwikkelingen uit de Structuurvisie Ruimtelijke Ontwikkeling. De inhoudelijke focus ligt daarbij op:
	1 Basis op orde Dit betekent onder andere investeren in het: - Inrichten van natuurgebieden en verbindingszones (inclusief water- en bodemsysteem). - Ontsnippering infrastructuur - Saneren en verplaatsen van glastuinbouw en intensieve veehouderij waar nodig. 2 Groene Programma's van de integrale gebiedsopgaven De landschappen moeten functioneren als groene contramal voor grootschalige ruimtelijk-economische ontwikkelingen (de de integrale gebiedsopgaven Aviolanda, Brainport, Oostelijke Langstraat en Agrofood Peelhorst). 3 Self-supporting Over 5 jaar kunnen de provinciale landschappen opereren binnen een duurzaam evenwicht van planet-people-profit. Daarom wordt nu ook extra geïnvesteerd in de plattelandseconomie en de recreatieve infrastructuur, en worden nieuwe (economische) dragers ontwikkeld.

Bijdrage aan inhoudelijke doelstellingen Agenda van Brabant	Verbetering van de kwaliteit en verscheidenheid van het woon- en leefmilieu in Brabant, draagt bij aan de versterking van het woon-, leef- en vestigingsklimaat van Noord-Brabant. Voorliggend programma geeft daarmee (mede) invulling aan de ambitie van de Agenda om de regio Noord-Brabant te ontwikkelen tot een topregio in kennis en innovatie. Er ligt een inhoudelijke relatie met de volgende doelen uit de Agenda: - robuuste en veerkrachtige natuur - efficiënt en robuust verkeers- en vervoersysteem - behoud en versterking Brabants Mozaïek - regionale identiteit - concurrerend vermogen van Brabant
Rol en toegevoegde waarde provincie (maken we daadwerkelijk het verschil?)	De provincie zal vanuit haar rol van gebiedsautoriteit en opdrachtgever van de uitvoering het verschil maken bij het streven om de 3 landschappen de komende vijf jaar op orde te brengen. De aard en omvang van de opgaven en de noodzakelijke investeringen (natuur en landschap, economie en infrastructuur) overstijgen het lokale niveau. De noodzaak van een bovenlokale regisseur bij deze opgaven is evident. <u>Investeren:</u> De provincie maakt het verschil door (1) budgetten beschikbaar te stellen; en (2) bijdragen door derden te genereren. <u>Regisseren:</u> De integrale opgave maakt de uitwerking complex en vraagt betrokkenheid van veel verschillende actoren. De provincie maakt het verschil door de uitvoering ervan te regisseren en de integraliteit van de uitvoering te bewaken. <u>Ontwikkelen:</u> Doelstelling is om de landschappen over 5 jaar in ecologisch maar ook in economisch en sociaal-cultureel verband goed te laten functioneren. De provincie maakt het verschil door samen met de regio, maar zo nodig ook zelf, te ontwikkelen.
Provinciaal belang van programma en/of project	1 De 3 provinciale landschappen zijn in de Structuurvisie Ruimtelijke Ontwikkelingen als 'prioritaire integrale gebiedsontwikkelingen' aangeduid. 2 Daarnaast zijn de landschappen prioritaire onderdelen binnen ander provinciaal beleid: de Cultuurhistorische Waardenkaart, het Natuur- en Landschapsoffensief en de MIRT-gebiedsagenda. 3 Het Programma draagt bij aan de beoogde transitie van de landbouw in Brabant: het geeft invulling aan de wens van een 'groene' innovatie binnen de landbouwsector als counterpart van de innovatie via intensivering en schaalvergroting (intensieve veehouderij, glastuinbouw). Daarmee loopt het programma vooruit op het EU-landbouwbeleid (GLB) dat in 2013 voorzien wordt. 4 De ontwikkeling van de landschappen past binnen de ambitie 'Brabant Culturele Hoofdstad 2018', daar waar het de relatie natuur-cultuur in het landschap betreft.
(Boven)regionaal karakter van programma en/of project	De integrale gebiedsopgaven voor de 3 gebieden zijn allemaal bovenregionaal van karakter.

Afwegingskader en criteria	
Mate van synergie/ integraliteit (met andere investeringsdomeinen investeringsstrategie)	Dit programma valt onder het investeringsdomein Natuur en landschap. Relatie met de domeinen: Kennis, Bereikbare regio, Leefklimaat en Brabants Mozaïek.: <u>Energietransitie, innovatie en duurzaamheid:</u> a Investeren in de quality of life, en daarmee in het vestigingsklimaat voor hoog-opgeleide kenniswerkers. b Transitie naar een 'vergroening' van de landbouwsector. <u>De Kunst van het Samen Leven (Brabant2018 / BrabantStad Culturele Hoofdstad):</u> Ontwikkeling van Het Groene Woud is onderdeel van de aanpak BrabantStad (steden-driehoek 's-Hertogenbosch-Tilburg-Breda). Relatie natuur-cultuur in het landschap. <u>Cultuurhistorische plekken en buitenplaatsen:</u> Dit is een integraal onderdeel van de opgave voor provinciale landschappen. Verbinding biedt hiermee voor beide programma's kansen.
Wat is de relatie van het programma met het reguliere provinciale beleid?	Het programma van 'Landschappen van allure' onderscheidt zich van de reguliere beleidsuitvoering op de volgende punten: • Het programma beoogt een significante versnelling van de uitvoering van het reguliere beleid, bijv. voor EHS, EVZ's en groenblauwe diensten / particulier natuurbeheer. • Er is nadrukkelijk sprake van een focus van de inzet van provinciale middelen door te kiezen voor een pakket van samenhangende investering in een beperkt aantal gebieden, te weten de 3 provinciale landschappen. • Door te kiezen voor een vernieuwende vorm van financiering (landschapsfonds) zullen investeringen naar verwachting sneller en flexibeler tot resultaten kunnen leiden. Tevens krijgt de regio nadrukke-lijker een regierol in – en daarmee meer verantwoordelijkheid voor– de uitvoering. • In tegenstelling tot het reguliere beleid vindt de uitvoering nadrukkelijk in samenhang met economische ontwikke-lingen als Aviolanda en Brainport Eindhoven plaats.
Waarom dient het programma en/of project aanspraak te maken op de investeringsgeld en (i.p.v. reguliere provinciale middelen)?	Samen met de regio's is de provincie gestart met de gebiedsgerichte en integrale aanpak van deze 3 provinciale landschappen: de basis is inhoudelijk en organisatorisch gelegd . Om deze aanpak tot een succes te maken, pakt de provincie nú door. Het op orde brengen van de basis vraagt om een aantal grote, éénmalige investeringen op het gebied van natuurontwikkeling, infrastructuur en economische herstructurering. Binnen de huidige begroting ontbreekt het aan structurele, autonome uitvoeringsbudgetten om aan deze ambitie invulling te geven. Investeringsdomeinen van het programma: - Basis op orde (ecologische hoofdstructuur incl. verbindingen, biodiversiteit, ontsnippering/faunavoorzieningen, cultuurhistorie, watersysteem). - Groene programma's en landschapskwaliteit integrale gebieds-opgaven (Aviolanda, Brainport, Oostelijke Langstraat en Agrofoodcluster). - Investeren regionale economie (groene en recreatieve poorten, groenblauwe diensten, branding, routenetwerk).

Wat is het beoogd structuurversterkend effect op een onderscheidende kwaliteit van Brabant?	Met de provinciale landschappen worden 3 groene 'topvoorzieningen' op het gebied van ruimtelijke kwaliteit in Brabant gerealiseerd. De drie landschappen hebben waarden en potenties met provinciale en nationale uitstraling.
Wat is het beoogd maatschappelijk en financieel multiplier-effect?	<u>Maatschappelijk</u> : bijdrage aan verbetering biodiversiteit, leefbaarheid en beleving. Investeren in regionale identiteit en economisch perspectief voor de landbouw- en recreatiesector. <u>Financieel</u> : Cofinanciering vanuit rijk, gemeenten en vanaf 2013 mogelijk ook de EU (GLB – Gemeenschappelijk Landbouw Beleid). Participatie vanuit het bedrijfsleven en recreatiesector. Medefinanciering vanuit rode ontwikkelingen
In hoeverre is sprake van duurzame investeringen (lange-termijn effecten) en investeringsrelaties? In hoeverre is sprake van een extra investerings-impuls? (investerings dienen niet in de plaats te komen van andere middelen, geen tekorten in lopende exploitatie opvullen)	<u>Duurzaam</u> : Het betreft duurzame investeringen in behoud en ontwikkeling van biodiversiteit in de drie provinciale landschappen. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in daarbij passende economische dragers (recreatie en toerisme, landbouw, energie), die op termijn een solide basis voor de financiering van het beheer van de landschappen moeten bieden. <u>Impuls</u> : Het programma heeft nadrukkelijk het doel om een extra impuls aan de uitvoering te geven. Doelstelling is om in een periode van 5 jaar projecten te realiseren, welke nu niet mogelijk zijn.
Voor welk type financiële constructie wordt gekozen? (we subsidiëren niet, maar investeren bij voorkeur via (risicodragende) participatie, zoals bijvoorbeeld revolving funds, garantiefonds, participatiefonds, benefit sharing, PPS, etc.)	Landschapsfonds/streekrekening: een combinatie van een spaar- en investeringsfonds, waarin private en overheidsmiddelen gecombineerd worden, en er een multiplier op investeringen is. Voorbeeld hiervan is de streekrekening van Het Groene Woud. - De Landschapsinvesteringsregel vanuit de Structuurvisie kan hierin een nadere invulling krijgen.
In hoeverre en op welke wijze sluit het programma en/of project aan op met andere publieke (Regio, Rijk, Europa) en/of private agenda's?	Het programma sluit aan op de volgende agenda's: • Agenda Vitaal Platteland (LNV) • Nota Ruimte (VROM-LNV) • MIRT (V&W-VROM-LNV) • Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (EU) • Natura 2000 (EU) • Streekrekening 'Het Groene Woud' en "Maashorst" (regionaal, privaat)

Proces	
Wat is de voorgestelde aanpak/procedure/tijdslijn om het programma en/of project uit te voeren en welke 'mijlpalen' horen hierbij	Het beleidskader voor dit programma (de actualisatie Natuur- en Landschapsoffensief) komt in september 2010 ter bespreking in de Commissie Ruimte en Milieu. Voor zowel de provinciale landschappen als voor de integrale gebiedsontwikkelingen uit de Structuurvisie (Aviolanda, Brainport, Agrofood Peelhorst) worden meerjaren-uitvoeringsprogramma's opgesteld. Deze zijn eind 2010 beschikbaar. Uitvoering kan vanaf 2011. <u>Mijlpalen</u> : • Vaststellen op basis van de op te stellen uitvoeringsprogramma's.
Welke (publiek-private) partners zijn betrokken, wat is hun bijdrage en/of welke partnerschappen worden opgezet?	• Rijksoverheid (LNV, VROM, V&W), gemeenten/B5 en waterschappen. • Belangenorganisaties als ZLTO, natuur-organisaties, Brabants Particulier Grondbezit, agrarische natuurverenigingen, recreatiesector en Streekraden. • Bedrijfsleven • Reconstructiecommissies en Regionale Ruimtelijke Overleggen.
Welke drie onafhankelijk experts zouden kwaliteit, haalbaarheid en aanpak van project/programma kunnen beoordelen?	• Landschap: Dirk Sijmons (Landschapsarchitect / voormalig Rijksadviseur Landschap) • Economie: Hans Huybers (voorzitter ZLTO) • Natuur: Kees Bastmeijer (hoogleraar Natuurbeschermings- en Waterrecht) • Recreatie: Han Pollman (voorzitter Vrijetijds huis Noord-Brabant)
Wanneer is het project/programma klaar en wat is onze (financiële) 'exit-strategie'?	Het programma richt zich op realisatie in de periode 2011-2016.

6 Verder op weg: het vervolg van de route

6.1 Uitwerking en besluitvorming eerste tranche

In voorgaande hoofdstukken is de richting van een eerste uitwerking van criteria en invulling van de eerste tranche investeringen geschetst. De Statendag op 17 september heeft als doel om op basis van de voor-gelegde kaders en investeringsopties in gezamenlijkheid te komen tot goed doordachte voorstellen. Er is daarbij voor Provinciale Staten alle ruimte tot het geven van richting en nadere invulling. De oogst van de Statendag vormt de inhoudelijke basis voor de verdere uitwerking van criteria en voorstellen voor de eerste tranche. Het idee is om de uitwerking te vertalen in een Statenvoorstel. Dit Statenvoorstel voor de 1^e tranche zal dan bij de begroting 2011 worden meegenomen en ter besluitvorming voorgelegd worden tijdens de Statenvergadering van 12 november aanstaande.

6.2 Uitwerking in programma's

De investeringsdomeinen zullen, zoals in overleg door PS en GS afgesproken, uitgewerkt worden in programma's. Het gaat om integrale programma's, die gericht zijn op het realiseren van de doelen zoals vastgelegd in de strategische visie voor de regio (Agenda van Brabant). Anders geformuleerd: de uit te werken programma's dienen (maatschappelijk) effect te sorteren op meerdere investeringsdomeinen. Een dergelijk programma kan op twee manieren vorm krijgen:

- focus op een gebied (integraal gebiedsprogramma)
- focus op een thema (thematisch programma)

Een (bestaand) voorbeeld van het eerste is het gebiedsprogramma voor de Zuidoostvleugel BrabantStad (Brainport), waarin investeringen in bereikbaarheid (grote ruit en HOV) samengaan met investeringen in kennis en innovatie (clustervorming en campusontwikkeling Brainport Avenue) en het versterken van het Brabants mozaïek van stad en land (landschapsontwikkeling Middengebied: 'Rijk van Dommel en Aa'). Met een dergelijk gebiedsprogramma kan een grote toegevoegde waarde worden gerealiseerd. Op dat niveau ontstaat tevens een heldere focus op economie, ruimte, mobiliteit en de kwaliteiten van woon- en leefomgeving in een echte samenhang.

Een voorbeeld van het tweede is het reeds in het Statenvoorstel genoemde thematisch programma rondom campusontwikkeling, als onderdeel van het investeringsdomein 'Kennis: duurzame innovatie en slimme

ambachtelijkheid'. In dit geval wordt een duidelijke relatie gelegd tussen economische clustervorming en ruimtelijke ontwikkeling (en eventueel bereikbaarheid). Sterke regionale clusters zijn daarbij van belang. Kansrijke clusters krijgen daarom extra aandacht (o.a. logistiek, maintenance, biobased economy, high tech systemen en materialen (w.o. automotive en solar), life sciences en medische technologie (w.o. pharma) en food & nutrition). Clusters staan niet op zich zelf maar zijn afhankelijk van de kracht van de regio als geheel. Daarom bezien wij de economische ontwikkeling in samenhang met de ruimtelijke inrichting (o.a. campusen) en is ook de kwaliteit van de leefomgeving van belang.

6.3 Vervolgtranche

De Statendag van 17 september is gericht op de gedachtevorming over de kaders en de 1^e tranche investeringsvoorstellen. Hierbij werken wij als provincie per programma gericht samen met partners. Provincie neemt vanuit haar verantwoordelijkheid als gebiedsautoriteit de *lead*, partners worden bij de verdere uitwerking betrokken op basis van hun toegevoegde waarde aan realisatie van de door ons beoogde doelstellingen.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 3 is er ook ruimte voor een vervolgtranche. Besluitvorming over een vervolgtranche zal in de volgende bestuursperiode zijn beslag krijgen. Bij deze vervolgtranche zal eveneens moeten worden nagegaan op welke wijze externe betrokkenheid het beste kan worden georganiseerd. Onze investeringsagenda zal worden gebruikt om maatschappelijke betrokkenheid te realiseren: binnen Brabant een beweging op gang brengen van creativiteit, coalitievorming, partnerschappen en versterking van het Brabantse netwerk.

Om partijen te mobiliseren, creativiteit te ontlokken en doelgericht te werken, kan wellicht gebruikt worden gemaakt van de systematiek van 'open oproep voor voorstellen' (*calls for proposals*): maatschappelijke partijen worden uitgenodigd om met plannen te komen gericht op het behalen van door de overheid vastgestelde doelen. De wijze waarop de doelstellingen worden behaald en met welke partners wordt aan de maatschappelijke partijen overgelaten. Tegelijkertijd moet wel worden gewezen op mogelijk nadelige effecten van een dergelijke uitvraag-strategie. Deze kan immers ook leiden tot extra complexiteit vanwege lobby, veelheid van aanvragen en daarop volgende teleurstellingen.

Een voorbeeld van werken met 'open oproepen' is Tekes, het Finse investeringsfonds voor technologie en innovatie (zie hoofdstuk 4). Binnen Tekes wordt de helft van het jaarlijkse budget besteed via de programma's en daarin gekozen thema's en clusters. De andere helft is gereserveerd voor zogenaamde "customer-driven" open oproepen (*calls for proposals and projects*). Overigens is binnen Tekes wel nadrukkelijk gekozen voor een krachtige externe evaluatie van de voorstellen door onafhankelijke experts. Deze groep van experts beoordelen de voorstellen en vormen (door hun inhoudelijke oriëntatie) een tegenwicht voor de lobbydruk van verschillende belangen.

Globaal zijn voor het betrekken van externe partners verschillende opties mogelijk:

'U hoort van ons':

De provincie voert de regie door per onderwerp externe experts/partners te vragen/betrekken;

'U wordt uitgedaagd':

Oproep aan de buitenwacht via 'call for proposals';

'We doen het samen':

Gezamenlijke programma's/projecten ontwikkelen dan wel 'matchen' van gezamenlijke investeringen;

Mix:

Eigen en/of gezamenlijke projecten gecombineerd met 'open oproepen'.

Door per investeringsprogramma een mix te creëren van 'eigen projecten' en projecten via 'open oproepen', is de provincie enerzijds in staat gericht zelf te interveniëren om een maatschappelijke opgave aan te pakken, anderzijds ook externe beweging en creativiteit te ontlokken. De keuze voor een bepaalde mix binnen een investeringsdomein, is te relateren aan de provinciale rol. De provinciale overheid acteert vooral in leidende zin binnen het ruimtelijke domein. Ook ten aanzien

van de taken betreffende regionale bereikbaarheid en openbaar vervoer heeft de provincie een leidende rol. Bedrijven, burgers en kennisinstellingen zijn meer aan zet in het economische domein. De aanpak kan per programma variëren; telkens wordt de meest geschikte manier gekozen.

6.4 Monitoren

Monitoring van de investeringsstrategie is belangrijk om meerdere redenen. Allereerst is het vanuit de provinciale organisatie noodzakelijk om zicht te houden op de effectiviteit en efficiency van de provinciale investeringen (monitoring van de financiën). Ten tweede is monitoring een belangrijk middel om te kunnen (bij)sturen op het beoogde doelbereik. Worden de inhoudelijke doelstellingen (duurzame structuurversterking) daadwerkelijk bereikt? Tot slot heeft monitoring een functie in de richting van de Brabanders waarvoor wij het uiteindelijk allemaal doen. Het maakt maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers duidelijk welke investeringen zijn gedaan en maken de effecten voor hen concreet en inzichtelijk.

Notities

Notities

Bijlage: persoonlijk werkblad

Om de voorgestelde programma's inhoudelijk aan te vullen, waar nodig aan te scherpen en te verrijken met nieuwe, onverwachte perspectieven of inzichten in visie, aanpak en betrokken partners, is het nodig om vanuit verschillende invalshoeken op de programma's te reflecteren. Daarbij is een rollenmodel een effectief gebleken creativiteitstechniek. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van 3 basisrollen, van waaruit de programma's kunnen worden bekeken en beoordeeld. De verschillen tussen de basistypen zorgen uiteindelijk voor de noodzakelijke productiviteit en creativiteit. Het is een hulpmiddel om buiten de geijkte kaders te denken, het (creatieve) denkproces te stimuleren, elkaar te inspireren en gebruik te maken van elkaars verschillen in kennis, competenties of ervaring.

De basisrollen zijn de volgende:

- De dromer: alles is mogelijk
(verbeelding, creativiteit, gericht op toekomst)
- De realist: het moet wel realistisch zijn
(logisch denken, plannen, gericht op heden)
- De criticus: risicoanalyse
(kritisch, analytisch, logisch denken om problemen die zich in het verleden voordeden in de toekomst te vermijden; gericht op verleden en toekomst).

Het basisprincipe werkt als volgt:

- De dromer mag ongehinderd fantaseren over zijn droom: een oplossing voor een probleem, een groot verlangen, een geniale ingeving, etc.
- De realist hoort de fantasie aan en bedenkt manieren om de droom werkelijkheid te kunnen laten worden.
- De criticus analyseert de zwakke plekken in het plan en geeft aan waar er nog verbeteringen in moeten worden aangebracht.
- Dan is de dromer weer aan de beurt. Hij fantaseert door over oplossingen voor de problemen, onmogelijkheden of drempels die de criticus heeft gesignaleerd.
- Enzovoorts.

Uiteindelijk is een voorstel een goed voorstel als de criticus geen bezwaren meer kan ontdekken.

Hoewel deze creativiteitstechniek (ontleend aan Walt Disney) meestal in groepen wordt toegepast, is ze als denkmodel ook prima bruikbaar om individueel toe te passen en zelfstandig de voorstellen te analyseren, bekritisieren en voorzien van nieuwe dromen en verlangens. In onderstaand schema is ruimte voor uw overwegingen, opmerkingen en suggesties vanuit de drie verschillende invalshoeken.

WERKBOEK

Investeringsvoorstel	[naam invullen]
Dromer	Welke droom maakt het voorstel waar, welke probleem lost op, welke geniale ingeving roept het voorstel op, enzovoorts?
Realist	Wat moet er gebeuren om het voorstel tot werkelijkheid te brengen. Wat en wie zijn daarvoor nodig?
Criticus	Wat zijn de zwakke plekken in het voorstel, wat moet er gebeuren om het voorstel beter te maken?

Investeringsvoorstel	[naam invullen]
Dromer	Welke droom maakt het voorstel waar, welke probleem lost op, welke geniale ingeving roept het voorstel op, enzovoorts?
Realist	Wat moet er gebeuren om het voorstel tot werkelijkheid te brengen. Wat en wie zijn daarvoor nodig?
Criticus	Wat zijn de zwakke plekken in het voorstel, wat moet er gebeuren om het voorstel beter te maken?

Investeringsvoorstel	[naam invullen]
Dromer	Welke droom maakt het voorstel waar, welke probleem lost op, welke geniale ingeving roept het voorstel op, enzovoorts?
Realist	Wat moet er gebeuren om het voorstel tot werkelijkheid te brengen. Wat en wie zijn daarvoor nodig?
Criticus	Wat zijn de zwakke plekken in het voorstel, wat moet er gebeuren om het voorstel beter te maken?

Investeringsvoorstel	[naam invullen]
Dromer	Welke droom maakt het voorstel waar, welke probleem lost op, welke geniale ingeving roept het voorstel op, enzovoorts?
Realist	Wat moet er gebeuren om het voorstel tot werkelijkheid te brengen. Wat en wie zijn daarvoor nodig?
Criticus	Wat zijn de zwakke plekken in het voorstel, wat moet er gebeuren om het voorstel beter te maken?

Colofon

Contact

Provincie Noord-Brabant
Projectteam *Agenda van Brabant*

Telefoon (073) 680 84 45

Email agenda@brabant.nl

Tekstredactie

Provincie Noord-Brabant

Grafisch ontwerp

Van Riet Ontwerpers

September 2010

